

V. I. LENIN

KRIITILISI
MÄRKMEID
RAHVUS-
KÜSIMUSE KOHTA

RAHVUSTE ENESE-
MÄÄRAMISE
ÕIGUSEST

SUURVENELASTE
RAHVUSLIKUST
UHKUSEST

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» TALLINN 1972

V. I. LENIN

**KRIITILISI
MÄRKMEID
RAHVUS-
KÜSIMUSE KOHTA**

**RAHVUSTE ENESE-
MÄÄRAMISE
ÕIGUSEST**

**SUURVENELASTE
RAHVUSLIKUST
UHKUSEST**

Originaali tiitel:

В. И. ЛЕНИН

Критические заметки по национальному вопросу

О праве наций на самоопределение

О национальной гордости великороссов

Москва. Издательство политической литературы

Kujundanud A. SÄDE

Nendes teostes põhjendab V. I. Lenin teaduslikult marksistliku partei programmi teese rahvusküsimuses: rahvuste võrdõiguslikkus ja vähemusrahvuste õigused; rahvuste enesemääramise õigus, kaasa arvatud riiklik eraldumine; keeled ja nende võrdõiguslikkus; rahvuslik kultuur ja selle klassisisu; tsentralisatsioon ja autonoomia jt. Kõigis nendes küsimustes kritiseeris Lenin armutult Vene ja rahvusvaheliste oportunistide vaateid, paljastas mitmesuguseid kodanliku natsionalismi avaldumisvorme ja seadis sellele vastu järjekindla proletaarse internatsionalismi. Ta selgitas, kuidas tuleb mõista patriotismi ja kuidas seda ühendada internatsionalismiga.

KRIITILISI MÄRKMEID RAHVUSKÜSIMUSE KOHTA¹

Et rahvusküsimus on praegusel ajal Venemaa ühiskondliku elu küsimuste hulgas silmapaistvale kohale kerkinud, see on ilmne. Niihästi reaktsiooni sõjakas natsionalism ja kontrrevolutsioonilise, kodanliku liberalismi üleminek natsionalismile (eriti suurvene ning seejärel ka poola, juudi, ukraina jne. natsionalismile) kui ka, lõpuks, natsionalistlike kõikumiste suurenemine mitmesuguste «rahvuslike» (s. o. mittesuurvene) sotsiaaldemokraatide hulgas, mis on välja jõudnud partei programmi rikkumiseni, — kõik see kahtlemata kohustab meid rahvusküsimusele senisest rohkem tähelepanu pöörama.

Käesolev artikkel taotleb spetsiaalset eesmärki: vaadelda üldises seoses just neid marksistide ja kahmarksistide programmilisi kõikumisi rahvusküsimuses. «Severnaja Pravda» 29. numbris (5. septembrist 1913, «Liberaalid ja demokraadid keelte küsimusest»)* oli mul juhus kõnelda liberaalide oportunistmist rahvusküsimuses; seda minu artiklit ründas oportunistlik juudi ajaleht «Zait»² oma kriitikaga hr. F. Liebmanni artiklis. Teiselt poolt kritiseeris Venemaa marksistide programmi rahvusküsimuses ukraina oportunist hr. Lev Jurkevitsš («Dzvin»³, 1913, nr. 7—8). Need mõlemad autorid puudutasid nii paljusid küsimusi, et neile vastamiseks tuleb käsitleda meie teema kõige mitmekesisemaid külgi. Ja mulle näib, et kõige soodsam on alustada «Severnaja Pravda» artikli esitamisega.

* Vt. Teosed, 19. kd., lk. 320—323. Toim.

1. LIBERAALID JA DEMOKRAADID KEELTE KÜSIMUSEST

Ajalehed on korduvalt märkinud Kaukaasia asevalitseja aruannet, mis paistab silma mitte mustasajalisuse, vaid argliku «liberalismi» poolest. Asevalitseja, muide, on mittevene rahvaste kunstliku russifitseerimise, s. o. venestamise vastu. Kaukaasias püüavad mittevene rahvaste esindajad ise lastele vene keelt selgeks õpetada, näiteks armeenia kirikukoolides, kus vene keele õpetamine ei ole sunduslik.

Sellele viidates teeb Venemaal kõige levinumaid liberaalseid ajalehti — «Russkoje Slovo»⁴ (nr. 198) selle õige järelduse, et vaenulik suhtumine Venemaal vene keelesse «tuleneb eranditult» vene keele «kunstlikust» (oleks vaja olnud ütelda: vägivaldsest) pealesurumisest.

«Vene keele saatuse pärast pole tarvis muretseda. Ta ise võidab endale tunnustuse kogu Venemaal,» kirjutab ajaleht. Ja see on õige, sest majandusliku käibe nõuded sunnivad alati ühes ja samas riigis elavaid rahvusi (senikaua kui nad tahavad üheskoos elada) õppima enamuse keelt. Mida demokraatlikumaks muutub Venemaa kord, seda jõulisemalt, kiiremini ja laialdasemalt areneb kapitalism, seda tungivamalt hakkavad majandusliku käibe nõuded sundima eri rahvusi õppima seda keelt, mis on kõige soodsam üldise kaubandusliku läbikäimise jaoks.

Kuid liberaalne ajaleht ruttab andma iseendale hoopigi ja tõestama oma liberaalset ebajärjekindlust.

«Vaevalt,» kirjutab ajaleht, «hakkab keegi venestamise vastastestki vastu vaidlema, et sellises hiiglasuures riigis nagu Venemaa peab olema üks üldine riigikeel, ja et selleks keeleks... saab olla ainult vene keel.»

Pahupidi pööratud loogika! Väike Šveits ei kaota, vaid võidab sellest, et seal ei ole üht üldist riigikeelt, vaid et neid on tervelt kolm: saksa, prantsuse ja itaalia keel. Šveitsis on 70% rahvastikust sakslased (Venemaal 43% suurvenelased), 22% — prantslased (Venemaal 17% ukrainlased) ja 7% — itaallased (Venemaal 6% poolakad ja 4½% valgevenelased). Kui Šveitsis itaallased sageli räägivad ühises parlamendis prantsuse keelt, siis teevad nad seda mitte mingisuguse toore politseiseaduse (sellist Šveitsis ei ole) ähvarduse all, vaid lihtsalt selle-

pärast, et demokraatliku riigi tsiviliseeritud kodanikud ise eelistavad keelt, mis on arusaadav enamusele. Prantsuse keel ei sisenda itaallastele vihavaenu, sest see on vaba, tsiviliseeritud rahvuse keel, mida ei sunnita peale vastikute politseilike abinõudega.

Mispärast peab siis «määratu suur» Venemaa, mis on palju kirjum ja kohutavalt maha jäänud, *pidurdama* oma arenemist, säilitades ühele keeltest ükskõik missuguse eesõiguse? Kas mitte vastupidi, härrad liberaalid? Kas ei peaks Venemaa, kui ta tahab Euroopale järele jõuda, võimalikult kiiremini, võimalikult täielikumalt ja võimalikult otsustavamalt lõpu tegema igasugustele eesõigustele?

Kui igasugused eesõigused kaovad, kui lõpeb ühe keele pealesundimine, siis õpivad kõik slaavlaste kergesti ja ruttu üksteisest aru saama ega tunne hirmu «koleda» mõtte ees, et ühises parlamendis peetakse kõnesid mitmes keeles. Majandusliku käibe nõuded aga määravad antud maal iseenesest selle keele, mida enamusel on kaubandusliku läbikäimise huvides *kasulik* tunda. Ja see määramine on seda kindlam, et seda vabatahtlikult tunnistavad mitmesugusest rahvusest elanikud, ja seda kiirem ning laiaulatuslikum, mida järjekindlam on demokratism, mida kiiremini seetõttu areneb kapitalism.

Liberaalid käsitlevad ka keelte küsimust, samuti nagu kõiki teisi poliitilisi küsimusi, silmakirjalike kaubitsejadena, kes sirutavad ühe käe (avalikult) demokraatiale, kuid teise käe (selja taga) feodaalidele ja politseinikele. Meie oleme eesõiguste vastu — karjub liberaal, kuid seljataga kaupleb endale feodaalidelt välja kord ühe, kord teise eesõiguse.

Selline on *igasugune* liberaalkodanlik natsionalism — mitte ainult suurvene (ta on kõigist halvem oma vägi-valdse iseloomu ja suguluse tõttu härrade Puriškevitšitega), vaid ka poola, juudi, ukraina, gruusia ja igasugune muu natsionalism. *Kõigi* rahvuste kodanlus nii Austrias kui ka Venemaal teostab «rahvusliku kultuuri» loosungi all *tegelikult* tööliste killustamist, demokraatia nõrgendamist, äritehinguid feodaalidega rahva õiguste ja rahva vabaduse mahamüümiseks.

Töölisdemokraatia loosungiks ei ole «rahvuslik kultuur», vaid demokratismi ja ülemaailmse töölisliikumise

internatsionaalne kultuur. Las kodanlus petab rahvast igasuguste «positiivsete» rahvusprogrammidega. Klassiteadlik tööline vastab talle: rahvusküsimuses on olemas ainult üks lahendus (niipalju kui selle lahendamine kapitalismi maailmas, kasuahnitsemise, purelemise ja ekspluateerimise maailmas üldse võimalik on) ja see lahendus on — järjekindel demokratism.

Tõendid: Šveits Lääne-Euroopas — vana kultuuri maa ja Soome Ida-Euroopas — noore kultuuri maa.

Töölisdemokraatia rahvusprogramm: absoluutselt mitte mingisuguseid eesõigusi ühelegi rahvusele, ühelegi keelele; rahvuste poliitilise enesemääramise, s. o. nende riikliku lahkulöömise küsimuse otsustamine täiesti vabalt, demokraatlikult; üldriikliku seaduse väljaandmine, mille alusel (semstvo, linna, kogukonna jne. jne.) iga abinõu, mis viib ükskõik missugusel alal ellu ühe rahvuse eesõiguse, rikub rahvuste üheõiguslikkust või rahvusvähemuse õigusi, kuulutatakse seadusevastaseks ja kehtetuks — ja igal riigikodanikul on õigus nõuda sellise abinõu kui konstitutsioonivastase abinõu tühistamist ja kriminaalkaristust nendele, kes hakkaksid seda abinõu ellu viima.

Mitmesuguste kodanlike parteide rahvuslikule purelemisele keele- jne. küsimustes seab töölisdemokraatia vastu nõudmise: vastukaaluna igasugusele kodanlikule natsionalismile *kõigist* rahvustest tööliste absoluutne ühtsus ja täielik liitumine *kõigis* töölisorganisatsioonides, ametiühingu-, kooperatiiv-, tarbijate, hariduslikes ja igasugustes teistes organisatsioonides. Ainult siisugune ühtsus ja liitumine võib kaitsta demokraatiat, kaitsta tööliste huvisid kapitali vastu, mis on juba muutunud ja üha enam muutub internatsionaalseks, — kaitsta inimkonna uue elulaadi poole, igasuguseid eesõigusi ja igasugust ekspluateerimist mittetundva elulaadi poole arenemise huvisid.

2. «RAHVUSLIK KULTUUR»

Nagu lugeja näeb, selgitab «Severnaja Pravda» artikkel ühe näite varal, nimelt üldriikliku keele küsimuses, seda ebajärjekindlust ja oportunismi, mis on omane liberaalsele kodanlusele, kes rahvusküsimuses sirutab käe

pärisorjapidajatele ja politseinikele. Igaüks saab aru, et peale üldriikliku keele küsimuse talitab liberaalne kodanlus niisama äraandlikult, silmakirjalikult ja nürimeelselt (isegi liberalismi huvide seisukohalt) terves reas teistes samalaadsetes küsimustes.

Järeldus sellest? Järeldus on see, et *igasugune* liberaalkodanlik natsionalism demoraliseerib ülimal määral töölisi, toob ülisuurt kahju vabaduse üritusele ja proletariaadi klassivõitlusele. See on seda ohtlikum, et kodanlikku (ja kodanlik-feodaalset) tendentsi *varjatakse* «rahvusliku kultuuri» loosungiga. Rahvusliku — suurvene, poola, juudi, ukraina jt. — kultuuri nimel teevad reaktsioonilisi ja musti tegusid mustasajalased ja klerikaalid, seejärel aga ka *igast* rahvusest kodanlased.

Niisugune on faktiliselt tänapäeva rahvuslik elu, kui vaadelda seda marksistlikult, s. o. klassivõitluse seisukohalt, kui võrrelda loosungeid klasside huvide ja poliitikaga, mitte aga tühjade «üldiste printsiipide», deklamatsioonide ja fraasidega.

Rahvusliku kultuuri loosung on kodanlik (sageli aga ka mustasajalis-klerikaalne) pettus. Meie loosungiks on demokraatismi ja ülemaailmse töölisliikumise internatsionaalne kultuur.

Siin tormab lahingusse bundist⁵ hr. Liebmann ja purustab mu järgmise tapva tiraadiga:

«Igaüks, kes rahvusküsimusega vähegi tuttav on, teab, et internatsionaalne kultuur ei ole innatsionaalne* kultuur (kultuur ilma rahvusliku vormita); innatsionaalne kultuur, mis ei pea olema ei vene, juudi ega poola oma, vaid ainult puhas kultuur, on mõttetus; just internatsionaalsed ideed võivad tööliklassile lähedasteks saada ainult siis, kui nad on kohandatud keelega, mida tööline kõneleb, ja konkreetsete rahvuslike tingimustega, milles ta elab; tööline ei tohi olla ükskõikne oma rahvusliku kultuuri olukorra ja arenemise suhtes, sest selle kaudu ja ainult selle kaudu saab ta võimaluse osa võtta «demokraatismi ja ülemaailmse töölisliikumise internatsionaalsest kultuurist». See on ammu teada, kuid kõigest sellest ei taha V. I. kuuldagi...»

Mõtlege järele selle tüüpilise bundistliku targutuse üle, mis peab, olge lahked, purustama minu poolt ülesseatud marksistliku teesi. Äärmiselt iseteadva näoga, nagu inimene, «kes on tuttav rahvusküsimusega», serveerib hr.

* Inter — vaheline; in — mitte; internatsionaalne — rahvusvaheline, rahvastevaheline; innatsionaalne — mitterahvuslik, mitte rahvalik, rahvusetu, rahvatu.

bundist meile «ammutuntud» tõdedena tavalisi kodanlikke seisukohti.

Jah, armastusväärne bundist, internatsionaalne kultuur ei ole mitterahvuslik. Keegi ei ole seda öelnud. Keegi ei ole kuulutanud «puhast» kultuuri, mis ei ole ei poola, ei juudi, ei vene jne. kultuur, nii et teie tühjad sõnakõlksud on ainult katse lugeja tähelepanu kõrvale juhtida ja asja tuuma sõnadevalinguga varjata.

Igas rahvuslikus kultuuris on kas või väljaarenematud demokraatliku ja sotsialistliku kultuuri *elemendid*, sest *igas* rahvuses on töötavad ning ekspluateeritavad hulgad, kelle elutingimused paratamatult tekitavad demokraatlikku ja sotsialistlikku ideoloogiat. Kuid *igas* rahvuses on ka kodanlik kultuur (enamasti aga veel mustasajaline ja klerikaalne) — sealjuures mitte ainult «elementide» näol, vaid *valitseva* kultuuri näol. Sellepärast «rahvuslik kultuur» üldse on mõisnike, pappide, kodanluse kultuur. Selle põhitõe, marksisti jaoks aabitsatõe, jättis bundist varju, «rääkis surnuks» oma sõnakõlksudega, s. o. klassikuristikku paljastamise ja selgitamise *asemel* tegi selle lugejale tegelikult ähmaseks. *Tegelikult* astus bundist välja nagu kodanlane, kelle kogu huvi nõuab, et leviks usk mitteklassilise rahvusliku kultuuri olemasolusse.

Seades üles «demokratismi ja ülemaailmse töölisliikumise internatsionaalse kultuuri» loosungi, võtame me *igast* rahvuslikust kultuurist *ainult* tema demokraatlikud ja tema sotsialistlikud elemendid, võtame nad *ainult* ja *tingimata* vastukaaluks *iga* rahvuse kodanlikule kultuurile, kodanlikule natsionalismile. Ükski demokraat ja seda enam ükski marksist ei eita keelte üheõiguslust või vajadust emakeeles polemiseerida «oma» kodanlusega, propageerida antiklerikaalseid või kodanlusevastaseid ideid «oma» talurahvale ja väikekodanlusele — sellest ei maksa rääkidagi, nende vaieldamatute tõdedega varjab bundist vaieldavat, s. o. seda, milles küsimus tegelikult seisab.

Küsimus seisab selles, kas marksistidel on lubatud, olgu otseselt või kaudselt, üles seada rahvusliku kultuuri loosungit või peavad nad selle *vastu* propageerima kõigis keeltes, «kohanedes» kõigi kohalike ja rahvuslike iseärasustega, — tööliste *internatsionalismi* loosungit.

«Rahvusliku kultuuri» loosungi tähendust ei määra teatud intelligendikese lubadus või hea kavatsus «tõlgen-

dada» seda loosungit «selle kaudu internatsionaalse kultuuri teostamise mõttes». Niiviisi asjale vaadata oleks lapsik subjektivism. Rahvusliku kultuuri loosungi tähenduse määrab antud maa ja kõigi maailma maade kõigi klasside objektiivne vahekord. Kodanluse rahvuslik kultuur on *fakt* (kusjuures kodanlus, kordan, sõlmib igal pool kokkuleppeid mõisnike ja pappidega). Sõjakas kodanlik natsionalism, mis nüristab, narritab, lahutab töölisi, et neid kodanluse lõa otsas talutada, — see on tänapäeva põhifakt.

Kes tahab teenida proletariaati, see peab ühendama kõigist rahvustest töölisi, võideldes järjekindlalt nii «*oma*» kui ka võõra kodanliku natsionalismi vastu. Kes kaitseb rahvusliku kultuuri loosungit, — selle koht on natsionalistlike väikekodanlaste, mitte aga marksistide hulgas.

Võtke konkreetne näide. Kas võib suurvene marksist omaks võtta rahvusliku, suurvene kultuuri loosungi? Ei. Niisugune inimene tuleb paigutada natsionalistide, mitte aga marksistide hulka. Meie ülesanne on võidelda suurvenelaste valitseva, mustasajalise ja kodanliku rahvusliku kultuuri vastu, arendades ainuüksi internatsionaalses vaimus ja kõige tihedamas liidus teiste maade töölistega neid algeid, mida leidub ka meie demokraatliku ja töölisliikumise ajaloos. Võidelda oma suurvene mõisnike ja kodanlaste, nende «kultuuri» vastu, internatsionalismi nimel, võidelda, «kohanedes» Puriškevitšite ja Struvede iseärasustega, — see on sinu ülesanne, mitte aga propageerida ega sallida rahvusliku kultuuri loosungit.

Sama käib ka kõige rohkem rõhutatud ja tagakiusatud rahvuse, juudi rahvuse kohta. Juudi rahvuslik kultuur on rabide ja kodanlaste loosung, meie vaenlaste loosung. Kuid juudi kultuuris ja kogu juutluse ajaloos on ka teisi elemente. Kogu maailma 10^{1/2} miljonist juudist elab pisut üle poole Galiitsias ja Venemaal, mahajäänud, poolmetsikuis maades, mis hoiavad juute *vägivaldselt* kasti seisundis. Teine pool elab tsiviliseeritud maailmas, ja seal ei ole juudid eraldatud omaette kasti. Seal on selgesti avaldunud suured ülemaailmselt progressiivsed jooned juudi kultuuris: tema internatsionalism, tema vastuvõtlikkus ajastu eesrindlike liikumiste suhtes (juutide protsent demokraatlikes ja proletaarseis liikumistes on kõikjal suurem juutide protsendist elanikkonnas üldse).

Kes juudi «rahvusliku kultuuri» loosungi kas otseselt või kaudselt üles seab, see (ükskõik missugused tema õilsad kavatsused ka oleksid) on proletariaadi vaenlane, *vana* ja *kastilise* pooldaja juutluses, rabide ja kodanlaste käsilane. Vastupidi, need juudid-marksistid, kes liituvad internatsionaalsetesse marksistlikesse organisatsioonidesse koos vene, leedu, ukraina jt. töölistega, andes oma panuse (nii vene kui juudi keeles) töölisliikumise internatsionaalse kultuuri loomiseks, need juudid — Bundi separatismist hoolimata — jätkavad juutluse parimaid traditsioone, võideldes «rahvusliku kultuuri» loosungi vastu.

Kodanlik natsionalism ja proletaarne internatsionalism — need on kaks lepitamatult vaenulikku loosungit, mis vastavad kogu kapitalistliku maailma kahele suurele klassileerile ja väljendavad *kaht* poliitikat (veel enam: kaht maailmavaadet) rahvusküsimuses. Kaitstes rahvusliku kultuuri loosungit, rajades sellele niinimetatud «rahvusliku kultuuriautonomia» kogu plaani ja praktilise programmi, esinevad bundistid *tegelikult* kodanliku natsionalismi kandjatena tööliste hulka.

3. NATSIONALISTLIK «ASSIMILAATORLUSE» KOLL

Assimilaatorluse*, s. o. rahvuslike iseärasuste kaotamise ning teise rahvusse ülemineku küsimus võimaldab piltlikult ette kujutada bundistide ja nende mõtteosaliste natsionalistlike kõikumiste tagajärgi.

Bundistide tavalisi argumente, õigemini võtteid, täpselt edasi andes ning korrates nimetas hr. Liebmann antud riigi kõigist rahvustest tööliste ühtsuse ja ühtseisse töölisorganisatsioonidesse liitumise nõudmist (vt. eespool «Severnaja Pravda» artikli lõpp) — «*vanaks assimilaatorlikuks jamaks*».

«Järelikult,» ütleb hr. F. Liebmann «Severnaja Pravda» artikli kokkuvõtte kohta, «peab tööline küsimusele, mis rahvusest te olete? vastama: olen sotsiaaldemokraat.»

Seda peab meie bundist teravmeelsuse tipuks. Tegelikult aga *niisuguste*, järjekindlalt-demokraatliku ning

* Sõna-sõnalalt — sarnastamise, samastamise.

marksistliku loosungi vastu suunatud teravmeelsustega ja kisaga «assimilaatorlusest» paljastab ta end lõplikult.

Arenev kapitalism tunneb rahvusküsimuses kaht ajaloolist tendentsi. Esimene: rahvusliku elu ja rahvuslike liikumiste ärkamine, võitlus igasuguse rahvusliku rõhutamise vastu, rahvusriikide loomine. Teine: igasuguse suhtlemise arenemine ja tihenemine rahvuste vahel, rahvuslike vaheseinte lõhkumine, kapitali, üldse majanduselu, poliitika, teaduse jne. internatsionaalse ühtsuse loomine.

Mõlemad tendentsid on kapitalismi ülemaailmne seadus. Esimene on ülekaalus kapitalismi arenemise alguses, teine iseloomustab valminud ja sotsialistlikuks ühiskonnaks muutumise poole sammuvat kapitalismi. Marksistide rahvusprogramm arvestab mõlemat tendentsi, kaitstes esiteks rahvuste ja keelte üheõiguslust, mistahes *eesõiguste* lubamatust selles suhtes (ning samuti rahvuste enesemääramise õigust, millest allpool eraldi), teiseks aga internatsionalismi printsiipi ja proletariaadi kasvõi kõige rafineerituma kodanliku natsionalismiga mürgitamise vastu leppimatult võitlemise printsiipi.

Tekib küsimus, millest kõneleb siis meie bundist, kui ta kisendab taeva poole «assimilaatorluse» vastu? Vägivallast rahvuste vastu, ühe rahvuse *eesõigustest* ta ei võinud siin kõnelda, sest siia üldse ei sobi sõna «assimilaatorlus»; — sest kõik marksistid, nii üksikult kui ka ametliku ühtse tervikuna, on täiesti kindlalt ja selgelt hukka mõistnud kõige väiksemagi rahvusliku vägivalla, rõhutamise, mitteüheõigusluse; — sest, lõpuks, ka «Severnaja Pravda» artiklis, mida bundist ründas, on see üldmarksistlik mõte väljendatud vääramatu otsustavusega.

Ei. Siin on põiklemised võimatud. Hr. Liebmann mõistis hukka «assimilaatorluse», mõistes selle all *mitte* vägivald, *mitte* ebavõrdsust, *mitte* eesõigusi. Kas jääb assimilaatorluse mõistesse midagi reaalist, kui igasugune vägivald ja igasugune ebavõrdsus maha arvata?

Tingimata, jah. Jääb see kapitalismi maailma-ajalooline rahvuslike vaheseinte lõhkumise, rahvuslike erinevuste kaotamise, rahvuste *assimileerimise* tendents, mis iga aastakümnega ilmneb üha võimsamini ja moodustab ühe neist suurimaist tõukejõududest, mis muudavad kapitalismi sotsialismiks.

See ei ole marksist, see ei ole isegi demokraat, kes ei tunnusta ega kaitse rahvuste ja keelte üheõiguslust, ei

võitle igasuguse rahvusliku rõhumise või mitteüheõiguse vastu. Selles pole kahtlust. Kuid samuti pole kahtlust, et see kah-marksist, kes kirub teisest rahvusest marksisti «assimilaatorluse» pärast maapõhja, on tegelikult lihtsalt *natsionalistlik väikekodanlane*. Sellesse vähe-lugupeetavasse inimeste kategooriasse kuuluvad kõik bundistid ja (nagu nüüd näeme) härrade L. Jurkevitsi ning Dontsovi ja Ko taolised ukraina natsionaalsotsialistid.

Et näidata konkreetselt nende natsionalistlike väikekodanlaste vaadete kogu reaktsioonilisust, esitame kolme liiki andmeid.

Kõige rohkem kisavad vene ortodoksaalsete marksistide «assimilaatorluse» vastu Venemaal juudi natsionalistid üldse, nende hulgas bundistid eriti. Ometi, nagu nähtub ülaltoodud andmeist, elab kogu maailma 10^{1/2} miljonist juudist *umbes pool tsiviliseeritud* maailmas, *kõige suurema* «assimilaatorluse» tingimustes, ja ainult õnnatud, rõhutud, õigusteta, (vene ja poola) Puriškevitšite poolt allasurutud Venemaa ja Galiitsia juudid elavad *kõige väiksema* «assimilaatorluse», *kõige suurema* eraldatuse tingimustes, kaasa arvatud «elamispiirkond», «protsendinorm» ja muud puriškevitšlikud võlud.

Juudid ei ole tsiviliseeritud maailmas rahvus, nad on kõige rohkem assimileerunud — ütlevad K. Kautsky ja O. Bauer. Juudid ei ole Galiitsias ja Venemaal rahvus, nad on kahjuks (ja *mitte* nende, vaid Puriškevitšite süü tõttu) siin koguni *kast*. Niisugune on inimeste vastuvaidlematu arvamus, kes kahtlemata tunnevad juutluse ajalu ja arvestavad ülaltoodud fakte.

Millest siis need faktid kõnelevad? Sellest, et «assimilaatorluse» vastu võivad kisada ainult juudi reaktsioonilised väikekodanlased, kes soovivad ajalooratast tagasi pöörata ja sundida ajalugu mitte Venemaa ja Galiitsia režiimilt Pariisi ja New Yorgi režiimile minema, vaid vastupidi.

Assimilaatorluse vastu ei ole kunagi kisa tõstnud need maailma-ajalooliselt kuulsad juutluse parimad inimesed, kes on andnud maailmale eesrindlikke demokraatia ja sotsialismi juhte. Assimilaatorluse vastu kisavad ainult juudi «tagumise» hardad vaatlejad.

Sellest, missuguses ulatuses toimub kaasaegseis eesrindliku kapitalismi tingimustes rahvuste assimileerumise

protsess üldse, võib luua endale ligikaudse ettekujutuse näit. Põhja-Ameerika Ühendriikidesse väljarändamise andmete põhjal. Euroopast rändas sinna kümne aasta jooksul, aastail 1891—1900 — 3,7 milj. inimest, üheksa aasta jooksul aga, aastail 1901—1909 — 7,2 milj. inimest. 1900. a. loenduse järgi oli Ühendriikides üle 10 milj. välismaalase. New Yorgi osariik, kus sama loenduse järgi oli üle 78 000 austerlase, 136 000 inglase, 20 000 prantslase, 480 000 sakslase, 37 000 ungarlase, 425 000 iirlase, 182 000 itaallase, 70 000 poolaka, 166 000 Venemaalt (suuremalt osalt juudid), 43 000 rootslase jne., — sarnaneb veskiga, mis rahvuslikud erinevused läbi jahvatab. Ja see, mis suurtes, internatsionaalsetes mõõdetes toimub New Yorgis, toimub samuti *igas* suures linnas ja vabrikuasulas.

Kes ei ole uppunud natsionalistlikesse eelarvamustesse, see peab selles kapitalismi poolt teostatavas rahvuste assimileerimise protsessis paratamatult nägema hiiglasuurt ajaloolist progressi, mitmesuguste karukolgaste rahvusliku tardumuse purustamist — eriti Venemaa-taolistes mahajäänud maades.

Võtke Venemaa ja suurvenelaste suhtumine ukrainlastesse. Iga demokraat, rääkimata juba marksistist, võitleb muidugi otsustavalt ukrainlaste ennekuulmatu alandamise vastu ja nõuab nende täielikku üheõiguslust. Kuid oleks sotsialismi otsene reetmine ja *isegi* ukrainlaste kodanlike «rahvuslike ülesannete» seisukohast totter poliitika — *nõrgendada* praegu ühe riigi piires olemasolevat ukraina ja suurvene proletariaadi sidet ja liitu.

Hr. Lev Jurkevitš, kes nimetab end ka «marksistiks» (vaene Marx!), annab näidise sellest totrast poliitikast. 1906. aastal — kirjutab hr. Jurkevitš — väitsid Sokolovski (Bassok) ja Lukaševitš (Tutšapski), et ukraina proletariaat on täiesti venestunud ja tal ei ole vaja eri organisatsiooni. Püüdmata *küsimuse olemuse kohta* ainsatki fakti tuua, tungib hr. Jurkevitš seepärast mõlemale kallale, ulgudes hüsteeriliselt — täiesti kõige halvema, kõige nürimeelsema ja reaktsioonilisema natsionalismi vaimus —, et see olevat «rahvuslik passiivsus», «rahvuslik lahtiütlemine», et need inimesed «lõhestasid (!!) ukraina marksiste» jne. Meil on praegu, hoolimata «ukraina rahvusliku teadvuse tõusust tööliste hulgas», tööliste vähe-*mus* «rahvuslikult teadlik», enamus aga — tõendab

hr. Jurkevits — «on veel vene kultuuri mõju all». Ja meie asi — hüüab natsionalistlik väikekodanlane — on «mitte minna rahvahulkade järel, vaid tõmmata nad endaga kaasa, selgitada neile rahvuslikke ülesandeid (национальну справу)» («Dzvin», lk. 89).

Kogu see hr. Jurkevitsi targutus on tervenisti kodanlik-natsionalistlik. Kuid isegi kodanlike natsionalistide seisukohalt, kellest ühed tahavad Ukraina täielikku üheõiguslust ja autonoomiat, teised aga sõltumatut Ukraina riiki, ei kannata see targutus välja kriitikat. Ukrainlaste vabadusepüüdluste vastaseks on suurvene ja poola mõisnike klass ja seejärel sama kahe rahvuse kodanlus. Missugune ühiskondlik jõud suudab neile klassidele vastu panna? XX sajandi esimene aastakümme andis faktilise vastuse: see jõud on ainuüksi töölisklass, kes tõmbab endaga kaasa demokraatliku talurahva. Püüdes lahutada ja sellega nõrgendada tõeliselt demokraatlikku jõudu, kelle võidu puhul rahvuslik vägivald oleks võimatu, reedab hr. Jurkevits mitte ainult demokraatia huvid üldse, vaid ka oma kodumaa, Ukraina huvid. Suurvene ja ukraina proletaarlaste ühise tegevuse puhul on vaba Ukraina võimalik, ilma säärase ühtsuseta ei saa sellest juttugi olla.

Kuid marksistid ei piirdu kodanlik-rahvusliku seisukohaga. Juba mitme aastakümne eest kujunes täielikult välja kiirema majandusliku arenemise protsess lõunas, s. o. Ukrainas, mis meelitab Suurvenemaalt kümneid ja sadu tuhandeid talupoegi ja töölisi kapitalistlikesse mõisadesse, kaevandustesse, linnadesse. Suurvene ja ukraina proletariaadi «assimileerumise» fakt — neis piirides — on kaheldamatu. Ja see fakt on tingimata progressiivne. Kapitalism seab tuima, tardunud, paikse ning karutaoliselt metsiku suurvene või ukraina maamehe asemele liikuva proletaarlase, kelle elutingimused purustavad nii suurvene kui ka ukraina spetsiifiliselt rahvusliku kitsuse. Oletame, et Suurvenemaa ja Ukraina vahele tekib aja jooksul riigipiir, — ka sel juhul pole kahtlust, et suurvene ja ukraina tööliste «assimileerumine» on ajalooliselt progressiivne, nagu on progressiivne rahvuste läbijahvatamine Ameerikas. Mida vabamaks saavad Ukraina ja Suurvenemaa, seda laialdasemalt ja kiiremini areneb kapitalism, mis tõmbab siis kõigist rahvustest töölisi kõigist riigi piirkondadest ja töölishulki kõigist naaber-

riikidest (kui Venemaa oleks Ukraina suhtes naaberriik) veel tugevamini linnadesse, kaevandustesse, tehastesse.

Hr. Lev Jurkevitš toimib nagu ehtne kodanlane, ja sealjuures lühinägelik, kitsarinnaline, nürimeelne kodanlane, s. o. nagu filister, kui ta kahe rahvuse *proletariaadi* suhtlemise, ühtesulamise, assimileerumise huvid ukraina rahvusliku ülesande hetkelise edu pärast kõrvale heidab. Esiteks rahvuslik ülesanne, siis — proletaarne, kõnelevad kodanlikud natsionalistid ja härrad Jurkevitšid, Dontsovid jms. häda-marksistid nende järel. Proletaarne ülesanne kõigepealt, ütleme meie, sest see kindlustab mitte ainult kestvad, põhilised töö huvid ja inimkonna huvid, vaid ka demokraatia huvid, demokraatiata aga ei ole mõeldav ei autonoomne ega sõltumatu Ukraina.

Lõpuks tuleb natsionalistlike pärlite poolest ebatavaliselt rikkas hr. Jurkevitši targutuses märkida veel järgmist. Ukraina tööliste vähemus on rahvuslikult teadlik, ütleb ta, — «enamus on veel vene kultuuri mõju all» (більшість перебуває ще під впливом російської культури).

Kui jutt on *proletariaadist*, siis tähendab see ukraina kultuuri kui terviku vastandamine suurvene kultuurile, samuti kui tervikule, *proletariaadi* huvide kõige häbitumat reetmist kodanliku natsionalismi kasuks.

Igas kaasaegses rahvuses on kaks rahvust — ütleme meie kõigile natsionaalsotsiaalidele. Igas rahvuslikus kultuuris on kaks rahvuslikku kultuuri. On Puriškevitšite, Gutškovide ja Struvede suurvene kultuur, — kuid on ka suurvene kultuur, mida iseloomustavad Tšernõševski ja Plehhanovi nimed. Ukrainluses on *kaks sama-sugust* kultuuri, nagu ka Saksamaal, Prantsusmaal, Inglismaal, juutidel jne. Kui enamik ukraina töölisi on suurvene kultuuri mõju all, siis teame kindlasti, et suurvene papi- ja kodanliku kultuuri ideede kõrval avaldavad siin mõju ka suurvene demokraatia ja sotsiaaldemokraatia ideed. Võideldes esimest liiki «kultuuri» vastu, tõstab ukraina *marksist* alati esile teise kultuuri ja ütleb oma töölistele: «tingimata kõigest jõust püüda, kasutada, kindlustada iga võimalust suhtlemiseks suurvene klassiteadliku töölisega, tema kirjandusega, tema ideede ringiga, seda nõuavad *nii* ukraina kui ka suurvene töölisliikumise põhilised huvid».

Kui ukraina marksist laseb end *täiesti õigustatud ning loomulikust* vihavaenust suurvene rõhujate vastu *niikaugele* kaasa kiskuda, et ta kas või osakese sellest viha-vaenust, kas või ainult võõrdumise kannab suurvene tööliste proletaarsele kultuurile ja proletaarsele üritusele, siis veereb see marksist sellega kodanliku natsionalismi rappa. Täpselt samuti veereb ka suurvene marksist natsionalismi, mitte ainult kodanliku, vaid ka mustasajalise natsionalismi rappa, kui ta kas või silmapilgukski unustab ukrainlaste täieliku üheõiguse nõudmise või nende *õiguse* iseseisva riigi asutamiseks.

Suurvene ja ukraina töölised peavad koos ja, niikaua kui nad elavad ühes riigis, kõige tihedamas organisatsioonilises ühtsuses ning liitumises kaitsma proletaarse liikumise ühist ehk internatsionaalset kultuuri, suhtudes absoluutse sallivusega propaganda keele ja selles propagandas puhtkohalike või puhtrahvuslike *üksikasjade* arvestamise küsimusse. Niisugune on marksismi kategooriline nõudmine. Igasugune jutlustamine, et ühest rahvusest töölisi tuleb teisest rahvusest töelistest eraldada, igasugused kallaletungid marksistlikule «assimilaatorlusele», igasugune ühe rahvusliku kultuuri kui terviku vastandamine proletariaadisse puutuvais küsimustes teisele näiliselt terviklikule rahvuslikule kultuurile jms. on *kodanlik* natsionalism, mille vastu on tingimata vaja halastamatult võidelda.

4. «RAHVUSLIK KULTUURAUTONOOMIA»

«Rahvusliku kultuuri» loosungi küsimus on marksistidele äärmiselt tähtis mitte ainult sellepärast, et see, erinevalt kodanlikust propagandast, määrab kogu meie propaganda ja agitatsiooni ideelise sisu rahvusküsimuses, — vaid ka veel sellepärast, et kogu kurikuulsa rahvusliku kultuurautonoomia programm on rajatud sellele loosungile.

Selle programmi peamiseks, printsipiaalseks paheks on see, et ta püüab ellu viia kõige rafineeritumat ja kõige absoluutsemat, lõpuniviidud natsionalismi. Selle programmi sisu on: iga kodanik registreerib end ühte või teise rahvusse ja iga rahvus moodustab juriidilise ter-

viku, kellel on oma liikmete sundmaksustamise õigus, rahvuslikud parlamendid (esinduskogud), rahvuslikud «riigisekretärid» (ministrid).

Säärane idee rahvusküsimuse suhtes sarnaneb Proudhoni ideega kapitalismi suhtes. Mitte hävitada kapitalismi ja selle alust — kaubatootmist, vaid *puhastada* see alus kuritarvitustest, paistetest jms.; mitte hävitada vahetust ja vahetusväärtust, vaid, vastupidi, seda «konstitueerida», teha see üldiseks, absoluutseks, «õiglaseks», vabaks kõikumistest, kriisidest, kuritarvitustest — niisugune on Proudhoni idee.

Nagu Proudhon on väikekodanlik, nagu Proudhoni teooria teeb absoluutseks, ülendab looduse pärliks vahetuse ja kaubatootmise, nii on väikekodanlik ka «rahvusliku kultuurautonoomia» teooria ja programm, mis teeb absoluutseks, ülendab looduse pärliks kodanliku natsionalismi, puhastades selle vägivallast ja ebaõiglustest jne.

Marksism on natsionalismiga leppimatu, olgu see ka kõige «õiglasem», «puhtam», peenem ja tsiviliseeritum. Marksism tõstab igasuguse natsionalismi asemele internatsionalismi, kõigi rahvuste ühtesulamise kõrgemas ühtsuses, mis kasvab meie silmade ees iga raudtee verstaga, iga rahvusvahelise trustiga, iga (oma majanduslikult tegevuselt ja seejärel ka oma ideedelt, oma taotlustelt rahvusvahelise) töölisühinguga.

Rahvuslikkuse põhimõte on kodanlikus ühiskonnas ajalooliselt paratamatu, ja marksist, arvestades seda ühiskonda, tunnustab täiesti rahvuslike liikumiste ajaloolist seaduspärasust. Kuid et see tunnustamine ei muutuks natsionalismi apoloogiaks, on tarvis, et ta piirduks kõige rangemalt ainult sellega, mis neis liikumistes on progressiivset, — et see tunnustamine ei viiks prolettaarse teadvuse ähmastamiseni kodanliku ideoloogiaga.

Progressiivne on rahvahulkade ärkamine feodaalsest tardumusest, nende võitlus igasuguse rahvusliku rõhumise vastu, rahva suveräänsuse, rahvuse suveräänsuse eest. Siit tuleneb, et marksist on *tingimata* kohustatud kaitsma kõigis rahvusküsimuse osades kõige otsustavamalt ja kõige järjekindlamalt demokratismi. See on peamiselt negatiivne ülesanne. Sellest aga ei saa proletariaat natsionalismi toetamises kaugemale minna, sest kaugemal algab natsionalismi *tugevne*mist taotleva kodanluse «positiivne» (jaatav) tegevus.

Kõrvaldada igasugune feodaalne ike, igasugune rahvuste rõhumine, igasugused ühe rahvuse või ühe keele eesõigused — seda on proletariaat kui demokraatlik jõud tingimata kohustatud tegema, sellest on tingimata huvitatud proletaarne klassivõitlus, mida rahvuslik nägelemine ähmastab ja pidurdab. Kuid kodanliku natsionalismi soodustamisel *ületada* need rangelt määratletud, kindlatesse ajaloolistesse raamidesse seatud piirid tähendab reeta proletariaat ja asuda kodanluse poolele. Siin on piir, mis sageli on vaevu märgatav ja mille unustavad täiesti Bundi ja ukraina natsionaalsotsiaaliid.

Võitlus igasuguse rahvusliku rõhumise vastu — tingimata jah. Võitlus igasuguse rahvusliku arenemise eest, «rahvusliku kultuuri» eest üldse — tingimata ei. Kapitalistliku ühiskonna majanduslik arenemine pakub meile kogu maailmas näiteid puudulikult arenenud rahvuslikest liikumistest, näiteid suurte rahvuste tekkimisest reast väikestest või mõnede väikeste rahvuste kahjuks, näiteid rahvuste assimileerumisest. Kodanliku natsionalismi põhimõte on rahvuslikkuse arendamine üldse, ja siit tuleneb kodanliku natsionalismi eksklusiivsus, siit tuleneb lõputu rahvuslik nägelemine. Proletariaat aga ei hakka kaitsma iga rahvuse rahvuslikku arenemist, vaid, vastupidi, hoiatab rahvahulki niisuguste illusioonide eest, kaitseb kapitalistliku käibe kõige täielikumast vabadust, tervitab igasugust rahvuste assimilatsiooni, välja arvatud see, mis on vägivaldne või eesõigustele tuginev.

Kindlustada natsionalismi teatavas, «õiglaselt» piiritletud sfääris, «konstitueerida» natsionalismi, eraldada kindlalt ja püsivalt kõik rahvused omavahel erilise riikliku asutuse abil — see on rahvusliku kultuurautonoomia ideeline alus ja sisu. See on täiesti kodanlik ja täiesti väär mõte. Proletariaat ei või toetada mingit natsionalismi kindlustamist, — vastupidi, ta toetab kõike, mis aitab kaasa rahvuslike erinevuste kadumisele, rahvuslike vaheseinte kokkuvarisemisele, kõike, mis muudab sidemed rahvuste vahel üha tihedamaks, kõike, mis viib rahvuste ühtesulamisele. Teisiti talitada tähendab asuda reaktsioonilise natsionalistliku väikekodanluse poolele.

Kui austria sotsiaaldemokraadid arutasid rahvusliku kultuurautonoomia projekti oma kongressil Brünnis (1899. aastal)⁶, siis peaaegu ei pööratud tähelepanu selle projekti teoreetilisele hinnangule. Kuid õpetlik on mär-

kida, et selle programmi vastu toodi ette kaks säärast argumenti: 1) ta viiks klerikalismi tugevnemisele; 2) «tema tagajärjeks oleks šovinismi jäädvustamine, selle viimine igasse väiksesse kogukonda, igasse väiksesse rühma» (Brünni kongressi ametlike protokollide 92. lk. saksa keeles. Venekeelne tõlge on olemas juudi natsionalistliku partei «SJTP»⁷ väljaandes).

Pole kahtlust, et «rahvuslik kultuur» selle sõna tavalises tähenduses, s. o. koolid jne., on praegu kõigis maailma maades klerikaalide ja kodanlike šovinstide ülekaaluka mõju all. Kui bundistid «rahvuslikku kultuurautonoomiat» kaitstes ütlevad, et rahvuste konstitueerimine teeb rahvuste sees toimuva klassivõitluse *puhtaks* igasuguseist kõrvalistest kaalutlustest, siis on see ilmne ning naeruväärt sofistika. Tõsist klassivõitlust peetakse igas kapitalistlikus ühiskonnas kõigepealt majanduse ja poliitika alal. *Siit* kooliala eraldamine on esiteks absurdne utopia, sest kooli (nagu üldse «rahvuslikku kultuuri») ei saa eraldada majandusest ja poliitikast, ning, teiseks, just kapitalistliku maa majanduslik ja poliitiline elu *sunnib* igal sammul lõhkuma absurdseid ning vananenud rahvuslikke vaheseinu ja eelarvamusi, kooliasjade jms. eraldamine aga just konserveeriks, teravdaks, tugevdaks «puhast» klerikalismi ja «puhast» kodanlikku šovinismi.

Aktsiaseltsides istuvad koos, täiesti üksteisega ühte liitudes, eri rahvustest kapitalistid. Vabrikus töötavad koos eri rahvustest töölisel. Iga tõesti tõsise ning sügava poliitilise küsimuse puhul toimub rühmitumine klasside, mitte aga rahvuste järgi. Kooliasjade jms. «äravõtmine riigi kompetentsist» ning nende üleandmine rahvustele tähendab just katset *eraldada* rahvusi ühteliitvast majandusest ühiskondliku elu kõige, nii-öelda, ideoloogilisem ala, kus «puhas» rahvuslik kultuur või klerikalismi ja šovinismi rahvuslik kultiveerimine on kõige hõlpsam.

Praktilisel teostamisel tähendaks «eksterritoriaalse» (ilma maa-alata, maaga, millel elab üks või teine rahvus, mitte seotud) või «rahvusliku kultuuri» autonoomia plaan ainult üht: *kooliasjade tükeldamist rahvuste järgi*, s. o. rahvuslike kuuriate sisseseadmist kooliasjades. Tarvitseb ainult endale selgesti ette kujutada seda Bundi kuulsa plaani *tõelist* olemust, et mõista, kuivõrd reaktsiooniline on see isegi demokraatia seisukohalt, rääkimata juba

proletariaadi poolt sotsialismi eest peetava klassivõitluse seisukohast.

Üks näide ja üks projekt kooliasjade «natsionaliseerimisest» selgitavad kujukalt, milles on siin asja tuum. Põhja-Ameerika Ühendriikides püsib siamaani täies jõus osariikide jaotus põhja- ja lõunaosariikideks; esimesed — kõige suuremate vabaduse ja orjapidajate-vastase võitluse traditsioonidega, teised — kõige suuremate orjapidamise traditsioonidega, neegrite tagakiusamise jäänustega, neegrite majandusliku mahasurumisega ja kultuurilise alandamisega (44% kirjaoskamatud neegrite hulgas ja 6% valgete hulgas) jne. Põhjaosariikides õpivad neegrid koolis üheskoos valgetega. Lõunas on neegrite jaoks eri koolid — «rahvuslikud» või rassilised, kuidas soovite. Näib, et see on ainus näide kooli «natsionaliseerimisest» tegelikkuses.

Euroopa idaosas on maa, kus siamaani on võimalikud Beilise protsessi taolised lood, kus juudid on härrade Puriškevitšite poolt neegritega võrreldes halvemasse olukorda seatud. Sellel maal koostati hiljuti valitsuses *juudi kooli natsionaliseerimise* projekt. Õnneks see reaktsiooniline utopia vaevalt teostub, nagu Austria väikekodanlaste utopiagi, kes kaotasid lootuse järjekindla demokraatia teostumisele, rahvusliku nägelemise lõppemisele ja mõtlesid välja *vutlarid* rahvuste jaoks kooliasjades, et nad ei saaks nägelda koolide *jaotuse pärast...*, kuid «konstitueeruksid» ühe «rahvusliku kultuuri» *igaveseks* nägeluseks teiseaga.

Austrias jäi rahvuslik kultuurautonoomia suurel määral kirjameeste väljamõeldiseks, mida isegi Austria sotsiaaldemokraadid ei võtnud tõsiselt. See-eest võtsid Venemaal selle oma programmi kõik kodanlikud juudi parteid ja mõned mitmesugustest rahvustest väikekodanlikud, oportunistlikud elemendid — näiteks bundistid, Kaukaasia likvidatorid, Venemaa pahempoolse narodnikluse suunaga rahvuslike parteide konverents. (See konverents — märgime sulgudes — toimus 1907. aastal ja tema otsus võeti vastu vene sotsialistide-revolutsionääride ja poola sotsiaalpatriootide, *PPS-i⁸ erapooletuks jäädes*. Erapooletuks jäämine on esseeride ja pps-lastel üllatavalt iseloomulik suhtumisviis tähtsaimasse põhimõttelisse küsimusse rahvusprogrammi alal!)

Austrias pühendas nimelt Otto Bauer, «rahvusliku kul-

tuurautonoomia» peateoreetik, eripeatüki oma raamatus selle tõestamiseks, et seda programmi on võimatu esitada juutide jaoks. Venemaal, nimelt juutluses, võtsid kõik kodanlikud parteid — ja nende suuvooder Bund — selle programmi vastu*. Mis see tähendab? See tähendab, et ajalugu paljastas teise riigi poliitilise praktika abil Baueri väljamõeldiste absurduse, täpselt samuti, nagu vene bernšteinlased (Struve, Tugan-Baranovski, Berdjajev ja Ko) paljastasid oma kiire evolutsiooniga marksismilt liberalismile saksa bernšteinluse tegeliku ideelise sisu.

«Rahvuslikku kultuurautonoomiat» ei võtnud oma programmi ei Austria ega Venemaa sotsiaaldemokraadid. Kuid juutide kodanlikud parteid kõige mahajäänumal maal ja rida väikekodanlikke quasi-sotsialistlikke rühmi võtsid selle vastu, et rafineeritud vormis kodanliku nationalismi ideesid tööliste hulka kanda. See fakt kõneleb ise enda eest.

*

Kui meil kord juba tuli puudutada Austria programmi rahvusküsimuses, ei saa jätta jalule seadmata tõde, mida bundistid sagedasti moonutavad. Brünni kongressil *esitati puhas* «rahvusliku kultuurautonoomia» programm. See on lõuna-slaavi sotsiaaldemokraatia programm ja tema § 2 kõlab: «Iga Austrias elav rahvas, olenemata territooriumist, millel tema liikmed asuvad, moodustab autonoomse rühma, kes ajab täiesti iseseisvalt kõiki oma rahvuslikke (keele ja kultuuri) asju.» Seda programmi kaitstes mitte ainult Kristan, vaid ka autoriteetne Ellenbogen. Kuid see võeti maha, selle poolt ei antud ühtki häält. Vastu võeti *territorialistlik* programm, s. o. programm, mis ei loo *mingisuguseid* rahvuslikke rühmi «olenemata territooriumist, millel rahvuse liikmed asuvad».

---

* Et bundistid sageli ebatavalise hasardiga eitavad *kõigi* kodanlike juudi parteide poolt «rahvusliku kultuurautonoomia» vastuvõtmise fakti, see on arusaadav. Liiga ilmselt paljastab see fakt Bundi tõelist osa. Kui üks bundistidest, hr. Manin, püüdis «Lutšiš» oma eitamist korrata, paljastas N. Skop ta täielikult (vt. «Prosveštšeniye» nr. 3). Aga kui hr. Lev Jurkevitš tsiteerib «Dzvinis» (1913, nr. 7—8, lk. 92) N. Sk. fraasi «Prosveštšenijest» (nr. 3, lk. 78): «Bundistid — koos kõigi juudi kodanlike parteide ja rühmadega — kaitsevad ammu rahvuslikku kultuurautonoomiat» ning *moonutab* seda tsitaati, *visates välja* sellest sõna «bundistid» ja *asendades* sõnad «rahvuslikku kultuurautonoomiat» sõnadega: «rahvuslikke õigusi», siis jääb üle ainult käsi lautada! Hr. Lev Jurkevitš on mitte ainult natsionalist, mitte ainult hämmastav võhik sotsiaaldemokraatia ajaloo ja tema programmi suhtes, vaid ka *otsene tsitaatide võltsija* Bundi kasu pärast. Halvad on Bundi ja härrade Jurkevitšite asjad!

Vastuvõetud programmi § 3 kõlab: «Ühe ja sama rahvuse omavalitsuslikud *piirkonnad* moodustavad koos rahvuslikult ühtse liidu, kes otsustab oma rahvuslikke asju täiesti autonoomselt» (vrd. «Prosveštšeniye», 1913, nr. 4, lk. 289). On selge, et ka see kompromissprogramm ei ole õige. Seletame näitega. Saksa kolonistide kogukond Saraatovi kubermangus pluss saksa töölisagul Riias või Lodzis pluss saksa asundus Piiteri all jne. moodustavad sakslaste «rahvuslikult ühtse liidu» Venemaal. On ilmne, et säärast asja nõuda, säärast liitu *kindlustada* sotsiaaldemokraadid ei saa, kuigi nad muidugi sugugi ei eita igasuguste liitude ja sealhulgas ka ükskõik missuguse rahvuse igasuguste kogukondade liidu *vabadust* antud riigis. Kuid riigi seaduse alusel eraldada sakslased jne. Venemaa mitmesuguseist kohtadest ja klassidest ühtseks saksa rahvuslikuks liiduks — sellega võivad tegelda papid, kodanlased, väikekodanlased, ükskõik kes — ainult mitte sotsiaaldemokraadid.

5. RAHVUSTE ÜHEÕIGUSLUS JA RAHVUS- VÄHEMUSE ÕIGUSED

Vene oportunistide kõige levinum võtte rahvusküsimuse arutamisel on viidata Austria eeskujule. Oma artiklis «Severnaja Pravdas»* («Prosveštšeniye» nr. 10, lk. 96—98), mida ründasid oportunistid (hr. Semkovski «Novaja Rabotšaja Gazetas», hr. Liebmann «Zaitis»), ma kinnitan, et on ainult üks rahvusküsimuse lahendus, kui-võrd see on üldse võimalik kapitalismi maailmas, ja see lahendus on järjekindel demokratism. Tõenduseks viitan muuseumis Šveitsile.

See viide ei meeldi kummalegi ülalmainitud oportunistile, kes püüavad seda ümber lükata või selle tähtsust nõrgendada. Kautsky, näete, ütles, et Šveits on erand; Šveitsis olevat hoopis eriline detsentralisatsioon, eriline ajalugu, erilised geograafilised tingimused, muukeelse elanikkonna paiknevus äärmiselt originaalne jne. jne.

Kõik see ei ole midagi muud kui katsed *kõrvale pöigelda* vaidluse tuumast. Muidugi, Šveits on erand selles

---

* Vt. käesolev väljaanne, lk. 6—8. Toim.

mõttes, et ta ei ole terviklik rahvusriik. Kuid samasugune erand (või mahajäämus — lisab Kautsky) on Austria ja Venemaa. Muidugi kindlustasid Šveitsis ainult erilised, originaalsed, ajaloolised ja olustikulised tingimused *rohkem* demokratismi kui enamikus tema naabruses asuvas Euroopa maades.

Kuid mis puutub see kõik asjasse, kui jutt on *eeskujust*, mis tuleb omaks võtta? Maad, kus üks või teine asutus on rajatud *järjekindlalt* demokraatlikele alustele, on tänapäeva tingimustes kogu maailmas erandiks. Kas see siis segab meid meie programmis kaitsmast kõigis asutustes järjekindlat demokratismi?

Šveitsi iseärasuseks on tema ajalugu, tema geograafilised ja muud tingimused. Venemaa iseärasuseks on kodanlike revolutsioonide ajastul proletariaadi ennenägematu jõud ja maa kohutav üldine mahajäämus, mis objektiivselt kutsub esile äärmiselt kiire ja otsustava edasilikumise vajaduse igasuguste miinuste ja lüüasaa- miste ähvardusel.

Me töötame rahvusprogrammi välja proletariaadi seisukohast; mis ajast soovitatakse siis jäljendada halvemaid eeskujusid paremate asemel?

Kas ei jää igal juhul vaieldamatuks ja ümberlökkamatuks faktiks, et rahvuslik rahu on kapitalismi ajal teostatud (kuivõrd see on üldse teostatav) *ainuüksi* järjekindla demokratismi maades?

Kui see on vaieldamatu, siis jäävad oportunistide kangekaelsed viited Šveitsi asemel Austriale täiesti kadetlikuks võtteks, sest kadetid kopeerivad alati halvemaid, mitte aga paremaid Euroopa konstitutsioone.

Šveitsis on *kolm* riigikeelt, kuid seaduseelnõud trükitakse referendumide puhul *viies* keeles, see on peale kolme riigikeele veel kahes «romaani» dialektis. Neid kaht dialekti kõnelevad Šveitsis 1900. aasta loenduse järgi 38 651 elanikku 3 315 443-st, s. o. veidi üle *ühe protsendi*. Ohvitseridele ja allohvitseridele sõjaväes «antakse kõige laialdasem vabadus kõnetada sõdureid nende emakeeles». Graubündeni ja Wallise kantonis (kummaski veidi üle saja tuhande elaniku) on mõlemad dialektid täiesti võrdõiguslikud*.

---

* Vt. René Henry: «La Suisse et la question des langues», Bern, 1907 («Šveits ja keelte küsimus». Toim.).

Kerkib küsimus, kas meil on vaja propageerida ja kaitsta neid eesrindliku maa elavaid kogemusi või laenata austerlastelt veel mitte kusagil maailmas järeleproovitud (ja austerlaste endi poolt veel mitte vastuvõetud) «eksterritoriaalse autonoomia» taolisi väljamõeldisi?

Selle väljamõeldise propageerimine tähendab propageerida kooliasjade tükeldamist rahvuste järgi, s. o. otse kahjulikku propagandat. Šveitsi kogemused aga näitavad, et *praktikas on võimalik ja on teostatud* suurima (suhteliselt) rahvusliku rahu kindlustamine kogu riigi järjekindla (jällegi suhteliselt) demokraatsuse tingimustes.

«Šveitsis,» ütlevad seda küsimust uurinud inimesed, «ei ole rahvusküsimust Ida-Euroopa mõttes. Isegi see sõna (rahvusküsimus) on siin tundmatu»... «Šveits on jätnud rahvuste võitluse kaugele seljataha, aastaisse 1797—1803*.»

See tähendab, et suure Prantsuse revolutsiooni ajastu, mis andis feodalismilt kapitalismile ülemineku järjekordsete küsimuste kõige demokraatlikuma lahenduse, *suutis* möödaminnes, muuseas, «lahendada» ka rahvusküsimuse.

Ja katsugu nüüd härrad Semkovskid, Liebmannid ja teised oportunistid väita, et see «ainuüksi Šveitsi» lahendus *ei ole kohaldatav* ühelegi maakonnale või isegi osale maakonnast Venemaal, kus üksnes 200 000 elaniku kohta on *kaks dialekti*, mida kõnelevad nelikümmend tuhat kodanikku, kes tahavad omal maal keele suhtes *täielikult üheõiguslikud* olla!

Rahvuste ja keelte täieliku üheõigusluse propageerimine tõstab igas rahvuses esile ainuüksi järjekindlalt demokraatlikud elemendid (s. o. ainult proletaarlased), *ühendades* neid mitte rahvuse järgi, vaid riigi üldise korra põhjaliku ning tõsise parandamise püüdluse järgi. Vastupidi, «rahvusliku kultuurautonoomia» propageerimine, üksikute isikute ja rühmade headest soovidest hoolimata, *lahutab rahvusi* ja lähendab ühe rahvuse töölisi tegelikult *oma* kodanlusele (selle «rahvusliku kultuurautonoomia» vastuvõtmine kõigi kodanlike juudi parteide poolt).

Täieliku üheõigusluse põhimõttega on lahutamatus seoses rahvusvähemuse õiguste kindlustamine. Minu artiklis «Severnaia Pravdas» on see põhimõte väljendatud

* Vt. Ed. Blocher: «Die Nationalitäten in der Schweiz», Brl. 1910 («Rahvused Šveitsis», Berliin, 1910. Toim.).

peaaegu samuti nagu hilisemas, ametlikus ning täpsemas marksistide nõupidamise otsuses. See otsus nõuab, et «konstitutsiooni võetaks sisse põhiline seadus, mis kuulutab kehtetuks igasugused ühe rahvuse eesõigused ja igasugused rahvusvähemuse õiguste rikkumised».

Hr. Liebmann püüab naerda selle formuleeringu üle, küsides: «Kust see siis teada on, milles seisavad rahvusvähemuse õigused?» Kas nende õiguste hulka kuulub vahest õigus «oma programmile» rahvuslikes koolides? Kui suur peab olema rahvusvähemus, et tal oleks õigus omada oma kohtunikke, ametnikke, emakeelseid koole? Hr. Liebmann soovib järeldada neist küsimustest «*positiivse*» rahvusprogrammi vajalikkust.

Tegelikult aga näitavad need küsimused kujukalt, misuguseid reaktsioonilisi asju meie bundist sisse sokutab pealtnäha väikeste detailide ja üksikasjade üle vaidlemise katte all.

«Oma programm» oma rahvuslikus koolis!... Marksistidel, armastusväärne natsionaalsotsiaal, on *üldine* kooliprogramm, mis nõuab näiteks tingimata ilmlikku kooli. Marksistide seisukohalt ei ole demokraatlikus riigis kusagil ega kunagi lubatav *kõrvalekaldumine* sellest üldisest programmist (selle täitmine mõnede «kohalike» ainete, keelte ja muuga aga määratakse kindlaks kohaliku elanikkonna otsusega). Põhimõttest — kooliasjad «riigi kompetentsist ära võtta» ja rahvuste kätte anda — järeldub aga, et meie, töölisel, laseme «rahvustel» oma demokraatlikus riigis kulutada rahva raha klerikaalsele koolile! Ise seda märkamata tegi hr. Liebmann kujukalt selgeks «rahvusliku kultuurautonoomia» reaktsioonilise!

«Kui suur peab olema rahvusvähemus?» Seda ei määra ära isegi bundistide armastatud austria programm: see kõlab (veel lühemalt ning veel ebaselgemalt kui meil): «Rahvusvähemuste õigusi kaitseb eriline seadus, mille annab impeeriumi parlament» (Brünni programmi § 4).

Miks pole siis keegi Austria sotsiaaldemokraatide katalal norinud küsimusega, missugune see seadus nimelt on? Nimelt missugusele vähemusele ja nimelt missugused õigused peab see kindlustama?

Sellepärast, et kõik mõistlikud inimesed saavad aru, et programmis ei ole kohane ega võimalik üksikasju kindlaks määrata. Programm määrab kindlaks ainult põhi-

printsiihid. Käesoleval juhul on põhiprintsiip austerlaste juures eeldusena antud ja Venemaa marksistide viimase nõupidamise otsuses otseselt väljendatud. See printsiip on: mitte lubada mingisuguseid rahvuslikke eesõigusi ega mingisugust rahvuslikku ebavõrdsust.

Võtame konkreetse näite, et küsimust bundistile selgeks teha. St. Peterburgi linnas oli 1911. aasta 18. jaanuari kooliloenduse andmeil rahva «hariduse» ministeeriumi algkoolides 48076 õpilast. Nendest oli juute 396, s. o. alla ühe protsendi. Edasi oli õpilaste hulgas 2 rumeenlast, 1 grusiinlane, 3 armeenlast jne.¹⁰ Kas on võimalik koostada niisugust «positiivset» rahvusprogrammi, mis haaraks seda suhete ja tingimuste mitmekesisust? (Rahvuste poolest pole aga Piiter muidugi kaugelki veel kõige «kirevam» linn Venemaal.) Näib, et niisugust programmi ei koosta isegi bundistide taolised eriteadlased rahvuslike «peensuste» alal.

Kui aga riigi konstitutsioonis oleks põhiline seadus, mille järgi igasugune korraldus, mis rikub vähemuse õigusi, on kehtetu, siis võiks iga kodanik nõuda sellise korralduse tühistamist, mis keelaks näiteks juudi keele, juudi ajaloo jms. eriõpetajate palkamise kroonu kulul või kroonu ruumide andmise loengute pidamiseks juudi, armeenia, rumeenia lastele, isegi ühele gruusia lapsele. Igal juhul ei ole selles midagi võimatut, et rahuldada üheõigusluse alusel kõiki rahvusvähemuste mõistlikke ja õiglasi soove ja, keegi ei ütle, et üheõigusluse propaganda oleks kahjulik. Vastupidi, propageerida kooliasjade tükeldamist rahvuste järgi, propageerida näiteks erilist juudi kooli juudi laste jaoks Piiteris oleks tingimata kahjulik, rahvuslike koolide asutamine *kõigile* rahvusvähemustele, 1, 2, 3 lapse jaoks, on aga otse võimatu.

Edasi, üheski üldriiklikus seaduses ei ole võimalik kindlaks määrata, kui suur peab olema rahvusvähemus, et tal oleks õigus eri koolile või eri õpetajaile lisaaineis jne.

Vastupidi, üldriiklikku seadust üheõigusluse kohta on täiesti võimalik üksikasjaliselt välja töötada ja arendada spetsiaalseis seadustes, piirkondlike esinduskogude, linnade, semstvote, kogukondade jne. määrustes.

6. TSENTRALISATSIOON JA AUTONOOMIA

Hr. Liebmann kirjutab oma vastuväites:

«Võtke meil Leedu, Baltimaad, Poola, Volõõnia, Venemaa lõunaosa jne. — igal pool leiata *segarahvastiku*; ei ole ühtki linna, kus poleks suurt rahvusvähemust. Kui kaugele detsentralisatsioon ka viia, igal pool leidub mitmesugustes kohtades (peamiselt linnakogukondades) koos eri rahvusi, ja just demokratism annab rahvusvähemuse rahvusenamuse kätte. Kuid teatavasti suhtub V. I. vaenulikult säärasesse föderatiivsesse riiklikku korraldusse ja lõpmatusse detsentralisatsioonisse, nagu need esinevad Šveitsi liidus. Kerkib küsimus, milleks tõi ta näitena Šveitsi?»

Milleks ma tõin näitena Šveitsi, on selgitatud juba ülalpool. Täpselt samuti on selgitatud, et rahvusvähemuse õiguste kaitsmise probleem on lahendatav *ainult* üldriikliku seaduse andmise teel järjekindlalt demokraatlikus, üheõigsluse printsiibist mitte kõrvalekalduvas riigis. Kuid toodud tsitaadis kordab hr. Liebmann jällegi ühte kõige tavalisemat (ja kõige ekslikumat) väidet (või skeptilist märkust), mida harilikult esitatakse marksistliku rahvusprogrammi vastu ja mis sellepärast väärib analüüsimist.

Arusaadavalt suhtuvad marksistid vaenulikult föderatsioonisse ja detsentralisatsioonisse sel lihtsal põhjusel, et kapitalism nõuab oma arenemiseks võimalikult suuremaid ja võimalikult enam tsentraliseeritud riike. *Muudel võrdsetel tingimustel* kaitseb teadlik proletariaat alati suuremat riiki. Ta võitleb alati keskaegse partikularismi vastu, tervitab alati suurte territooriumide võimalikult tihedat majanduslikku liitumist, kus võiks laialdaselt areneda proletariaadi võitlus kodanluse vastu.

Tootlike jõudude laiaulatuslik ja kiire arendamine kapitalismi poolt nõuab suuri, riiklikult liidetud ning ühendatud territooriume, kus kodanluse klass — koos temaga aga ka tema paratamatu antipood, proletaarlaste klass — ainult võibki liituda, hävitades kõik vanad, keskaegsed, seisuslikud, kolkalikud, väikerahvuslikud, usutunnistuslikud ja muud vaheseinad.

Rahvuste enesemääramise, s. o. lahkulöömise ja iseseisva rahvusriigi asutamise õigusest kõneleme eraldi*.

---

* Vt. käesolev väljaanne, lk. 36—90. *Toim.*

Kuid niikaua ja kuivõrd eri rahvused moodustavad ühe riigi, ei propageeri marksistid mingil juhul ei föderatsiooni põhimõtet ega detsentralisatsiooni. Tsentraliseeritud suurriik on määratu suur ajalooline edusamm kesk-aegsest killustatusest kogu maailma tulevase sotsialistliku ühtsuse poole, ja teisiti kui niisuguse (*lahutamatu* kapitalismiga seotud) riigi *kaudu* ei ole ega saa olla teed sotsialismile.

Kuid oleks lubamatu unustada, et tsentralismi kaitstes me kaitseme ainuüksi *demokraatlikku* tsentralismi. Selles suhtes on igasugune väikekodanlus üldse ja natsionalistlik väikekodanlus (sealhulgas kadunud Drago-manov) tekitanud antud küsimuses niisuguse segaduse, et tuleb ikka ja jälle pühendada aega selle selgitamiseks.

Demokraatlik tsentralism ei lülita välja kohalikku omavalitsust ühes eriliste majanduslike ja olustikuliste tingimuste, elanikkonna erilise rahvusliku koosseisu jms. poolest erinevate piirkondade *autonoomiaga*, vaid, vastupidi, nõuab tingimata *nii üht kui teist*. Meil aetakse tsentralism alatasa segi omavoli ja bürokratismiga. Venemaa ajalugu pidi loomulikult põhjustama sellise segiajamise, kuid marksisti jaoks jääb see siiski absoluutselt lubamatuks.

Kõige kergem on seda selgitada konkreetse näite varal.

Rosa Luxemburg teeb oma ulatuslikus artiklis: «Rahvusküsimus ja autonoomia»* paljude teiste veidrate vigade hulgas (nendest allpool) ka selle eriti veidra vea, et ta püüab autonoomia nõudmisel *piirduda* ainuüksi Poolaga.

Kuid vaadake esmalt, *kuidas* ta defineerib autonoomiat.

Rosa Luxemburg tunnistab — ja, olles marksist, on muidugi kohustatud tunnistama —, et kõik kapitalistlikule ühiskonnale tähtsaimad ning olulised majanduslikud ja poliitilised küsimused ei pea sugugi kuuluma üksikute piirkondade autonoomsete esinduskogude, vaid üksnes tsentraalse, üldriikliku parlamendi kompetentsi. Nende küsimuste hulka kuuluvad: tollipoliitika, kaubanduslik-tööstuslik seadusandlus, liiklemisteed ja sidevahendid (raudteed, post, telegraaf, telefon jne.), sõjavägi,

* «Przegląd Socjaldemokratyczny»¹¹, Kraków, 1908 ja 1909.

maksusüsteem, tsiviil-* ja kriminaalõigus, kooliasjade üldprintsipiibid (näiteks seadus puhtilmliku kooli, üldise koolikohustuse, miinimumprogrammi, demokraatliku koolikorralduse jne. kohta), töökaitse ja poliitiliste vabaduste (koalitsiooniõigus) seadusandlus jne. jne.

Autonoomsete esinduskogude kompetentsi kuuluvad üldriikliku seadusandluse alusel puhtkohaliku, piirkondliku või puhtrahvusliku tähtsusega küsimused. Arendades ka seda mõtet suure — et mitte öelda üleliigse — üksikasjalisusega, viitab Rosa Luxemburg näiteks kohaliku tähtsusega raudteede ehitamisele (nr. 12, lk. 149), kohalikele maanteedele (nr. 14—15, lk. 376) jms.

On täiesti ilmne, et kaasaegset tõeliselt demokraatlikku riiki ei saa endale ette kujutada *ilma* niisuguse autonoomia andmiseta igale vähegi oluliste majanduslike ja olustikuliste iseärasustega, elanikkonna erilise rahvusliku koosseisuga jne. piirkonnale. Kapitalismi arenemise huvides vajaliku tsentralismi põhimõtet niisuguse (kohaliku ja piirkondliku) autonoomiaga ei õõnestata, vaid, vastupidi, tänu sellele just viiakse ellu *demokraatlikult*, mitte aga bürokraatlikult. Kapitalismi laialdane, vaba ja kiire arenemine muutuks võimatuks või vähemalt oleks äärmiselt raskendatud *ilma* niisuguse autonoomiata, mis *hõlbustab* niihästi kapitalide kontsentratsiooni, nii tootlike jõudude arenemist kui ka kodanluse ning proletariaadi koondumist *üleriigilises* ulatuses. Sest bürokraatlik vahelesegamine *puhtkohalikesse* (piirkondlikesse, rahvuslikesse jms.) küsimustesse on üks suurimaid takistusi majanduslikule ja poliitilisele arenemisele üldse ja üks takistusi *tsentralismile* tõsisel, suures, põhilises eriti.

Seepärast on raske tagasi hoida naeratust, lugedes, kuidas meie suurepärase Rosa Luxemburg püüab täiesti tõsise näoga ja «puhtmarksistlike» sõnadega tõestada autonoomia nõudmise rakendatavust *ainuüksi* Poola suhtes, *ainult* erandina! Mõistagi ei ole siin kübetki «kolka-patriotismi», — siin on üksnes «asjalikud» kaalutlused... näiteks Leedu suhtes.

Rosa Luxemburg võtab neli kubermangu: Vilno, Kovno, Grodno ja Suwalki, veendes lugejaid (ja iseennast), et seal elavad «peamiselt» leedulased, kusjuures ta nende

---

* Rosa Luxemburg läheb oma mõtte arendamisel üksikasjadeni, mainides näiteks — ja täiesti õigesti — seadusandlust abielulahutuse kohta (nimetatud ajakirja nr. 12, lk. 162).

kubermangude elanikkonda kokku arvates saab leedulaste protsendiks = 23% kogu elanikkonnast, kui aga leedulastele ka žmuudid juurde arvata, siis 31% elanikkonnast — alla kolmandiku. Järeldus on muidugi see, et mõte Leedu autonoomiast on «meelevaldne ja kunstlik» (nr. 10, lk. 807).

Lugeja, kes on tuttav meie Venemaa kroonustatistika üldtuntud puudustega, näeb kohe Rosa Luxemburgi viga. Milleks oli vaja võtta Grodno kubermang, kus leedulasi on kõigest 0,2%, *kaks kümnendikku protsenti?* Milleks oli vaja võtta kogu Vilno kubermang ja mitte ainult selle Troki maakond, kus leedulased moodustavad elanikkonna enamuse? Milleks oli vaja võtta kogu Suwalki kubermang, hinnates leedulaste arvu 52%-le selle elanikkonnast, ja mitte selle kubermangu leedu maakonnad, s. o. 5 maakonda 7-st, kus leedulased moodustavad 72% elanikkonnast?

Naeruväärt on rääkida tänapäeva kapitalismi tingimustest ja nõudmistest ning võtta mitte «kaasaegsed» ja mitte «kapitalistlikud», vaid Venemaa keskaegsed, feodaalsed, kroonulik-bürokraatlikud administratiivsed jaotused, seejuures nende kõige jämedamas vormis (kubermangud, mitte aga maakonnad). On päevaselge, et mingisugusest vähegi tõsisest kohalikust reformist Venemaal ei saa juttugi olla, kui ei kaotata neid jaotusi ega asendada neid *tõeliselt* «kaasaegsete», tõeliselt *mitte* kroonu, *mitte* bürokraatia, *mitte* rutiini, *mitte* mõisnike, *mitte* pappide, vaid kapitalismi nõudmistele vastavate jaotustega, — kusjuures kaasaegsete kapitalismi nõudmiste hulka kuulub kahtlemata elanikkonna rahvusliku koosseisu võimalikult suure ühtsuse nõudmine, sest rahvus, keele samasus on tähtis tegur siseturu täielikuks vallutamiseks ja majandusliku käibe täielikuks vabaduseks.

On veider, et seda Rosa Luxemburgi ilmset viga kordab bundist Medem, kes tahab tõestada mitte Poola «ainulaadseid» iseärasusi, vaid rahvusliku territoriaalse autonoomia põhimõtte kõlbmatust (bundistid on rahvusliku eksterritoriaalse autonoomia poolt!). Meie bundistid ja likvidaatorid korjavad kogu maailmast kokku mitmesuguste maade ja mitmesugustest rahvustest sotsiaaldemokraatide kõik vead ja kõik oportunistlikud kõikumised, kogudes oma pagasi tingimata *kõige halvema* ülemaailmsest sotsiaaldemokraatiast: väljalõiked bundist-

likest ja likvidaatorlikest soperdustest võiksid kokkuvõetult moodustada eeskujuliku sotsiaaldemokraatliku *halva maitse muuseumi*.

Piirkonna-autonoomia — arutleb Medem õpetlikult — kõlbab piirkonnale, «kraile», mitte aga läti, eesti jne. poole kuni 2 miljoni elanikuga ja ühe kubermangu suuruse maa-alaga ringkondadele. «*See ei oleks autonoomia, vaid lihtne semstvo...* Sellele semstvole tuleks peale ehitada tõeline autonoomia»... ja autor mõistab hukka vanade kubermangude ja maakondade «lammutamise»*.

Keskaegsete, feodaalsete, kroonulike administratiivsete jaotuste säilitamine on tegelikult aga tänapäeva kapitalismi tingimuste «lammutamine» ja moonutamine. Ainult nende jaotuste vaimust läbi-imbunud inimesed võivad «asjatundja õpetatud näoga» mõtteid mõlgutada «semstvo» ja «autonoomia» vastandamisest, hoolitsedes selle eest, et šablooni järgi peab «autonoomia» olema suurte piirkondade jaoks, semstvo aga väikeste jaoks. Tänapäeva kapitalism ei nõua sugugi neid tšinovniklike šabloone. Mispärast ei või olla autonoomseid rahvusringkondi mitte ainult 1/2 miljoni, vaid isegi 50 000 elanikuga, — mispärast ei või säärased ringkonnad mitmesuguses suuruses naaberringkondadega kõige mitmekesisel viisil liituda ühtseks autonoomseks «kraiks», kui see on soodne, kui see on vajalik majanduslikuks käibeks, — see kõik jääb bundist Medemi saladuseks.

Märgime, et sotsiaaldemokraatia Brünni rahvusprogramm asub tervenisti rahvusliku territoriaalse autonoomia pinnale, pannes ette jagada Austria «ajalooliste kroonimaade asemel» «rahvuslikult piiritatud» ringkondadeks (Brünni programmi § 2). Nii kaugele me ei läheks. Pole kahtlust, et elanikkonna ühtne rahvuslik koosseis on üks kindlamaid tegureid vabaks ning laialdaseks, tõeliselt kaasaegseks kaubanduslikuks käibeks. Pole kahtlust, et ükski marksist — ja isegi ükski kindel demokraat ei hakka kaitsma Austria kroonimaid ning Vene kubermange ja maakondi (need pole nii halvad kui Austria kroonimaad, kuid siiski väga halvad), ei hakka vastu vaidlema sellele, et need vananenud jaotused on tarvis asendada võimalust mööda elanikkonna rahvusliku koos-

* V. Medem: «Rahvusküsimuse käsitlemisest Venemaal», «Vestnik Jevropõ»¹², 1912, nr. 8 ja 9.

seisu järgi läbiviidud jaotustega. Lõpuks pole kahtlust, et igasuguse rahvusliku rõhumise kõrvaldamiseks on äärmiselt tähtis luua oma ulatuselt kas või kõige väiksemad autonoomsed ringkonnad tervikulise, ühtse rahvusliku koosseisuga, kusjuures nendele ringkondadele võiksid «läheneda» ja nendega suhtlemisse astuda ka igasugused vabad liidud, antud rahvuse liikmed, kes on laiali pillatud riigi või isegi kogu maakera igasse äärde. Kõik see on vaieldamatu, kõigele sellele võib vastu vaielda ainult kivinenud bürokraatlikust seisukohast.

Elanikkonna rahvuslik koosseis on küll üks tähtsamat majanduslikke tegureid, kuid mitte ainus ja teiste hulgas mitte kõige tähtsam. Linnad näit. etendavad tähtsaimat majanduslikku osa kapitalismi ajal, kuid igal pool — nii Poolas, Leedus, Ukrainas kui ka Suurvenemaal jne. — paistavad linnad silma elanikkonna kõige kirevama rahvusliku koosseisu poolest. Eraldada linnad majanduslikult nende poole tõmbuvaist küladest ja ringkondadest «rahvusliku» momendi pärast on absurdne ja võimatu. Sellepärast ei pea marksistid täielikult ja ainuüksi «rahvuslik-territorialistliku» põhimõtte pinnale asuma.

Ja palju õigem Austria omast on see ülesande lahendus, mis kavandati Venemaa marksistide viimasel nõupidamisel. See nõupidamine esitas antud küsimuses seisukoha:

... «on vajalik ... laiaulatuslik piirkonna-autonoomia» (muidugi mitte üksi Poolale, vaid kõigile Venemaa piirkondadele) «ja täiesti demokraatlik kohalik omavalitsus, kusjuures omavalitsuslike ja autonoomsete piirkondade piirid määratakse kindlaks» (mitte praeguste kubermangude, maakondade jne. piiridega), «vaid kohaliku elanikkonna enda poolt majanduslike ja olustikuliste tingimuste, elanikkonna rahvusliku koosseisu jne. arvestamise põhjal.»*

Elanikkonna rahvuslik koosseis on seatud siin kõrvuti teiste tingimustega (esijoones majanduslike, siis olustikuliste tingimustega jne.), mis peavad olema aluseks uute, tänapäeva kapitalismile ja mitte kroonulikkusele ning aasialikkusele vastavate piiride kindlaksmääramisel. Ainuüksi kohalik elanikkond võib täiesti täpselt kõiki

* Vt. Teosed, 19. kd., lk. 389. Toim.

neid tingimusi «arvestada», ja selle arvestuse põhjal määrab riigi keskpärlament autonoomsete alade piirid ning autonoomsete esinduskogude võimupiirid.

*

Meil on jäänud veel läbi arutada rahvuste enesemääramise õiguse küsimus. Selles küsimuses on asunud Rosa Luxemburgi vigu «populariseerima» terve kollektsoon igast rahvusest oportuniste: küll likvidaator Semkovski, küll bundist Liebmann, küll ukraina natsionaalsotsiaal Lev Jurkevitsš. Järgmise artikli pühendame sellele kogu «kollektsoonile» poolt täiesti sassiaetud küsimusele.¹³

Kirjutatud oktoobris-detsembris 1913.

Avaldatud novembris-detsembris 1913 ajakirjas «Prosvetšeniye» nr. 10, 11, 12

Allkiri: V. Iljin

Avaldatud V. I. Lenini Teoste 20. köite lk. 1–33 teksti järgi

RAHVUSTE ENESEMÄÄRAMISE ÕIGUSEST

Venemaa marksistide programmi üheksas paragrahv, mis räägib rahvuste enesemääramise õigusest, on viimasel ajal põhjustanud (nagu juba rõhutasime «Prosveštšeniyes»)* terve oportunistide sõjakäigu. Nii vene likvidaatore Semkovski Peterburi likvidaatorlikus ajalehes kui ka bundist Liebmann ja ukraina natsionaalsotsiaal Jurkevitsš tungisid oma häälekandjais selle paragrahvi kallale, käsitledes seda suurima halvaksanuga. Ei ole kahtlust, et see oportunistide ühendatud jõudude sõjakäik meie marksistliku programmi vastu on tihedas seoses kaas-aegsete natsionalistlike vankumistega üldse. Seepärast ülestõstetud küsimuse üksikasjaline analüüs näib meile õigeaegsena. Märgime ainult, et ükski mainitud oportunistidest pole toonud ainsatki iseseisvat argumenti: kõik nad kordavad ainult seda, mis Rosa Luxemburg on öelnud oma 1908.—1909. aastal ilmunud pikas poolakeelses artiklis «Rahvusküsimus ja autonoomia». Selle viimase autori «originaalseid» argumente me arvestamegi oma käsitluses kõige sagedamini.

1. MIS ON RAHVUSTE ENESEMÄÄRAMINE?

Loomulikult kerkib esile eeskätt see küsimus, kui tehakse katset marksistlikult vaadelda niinimetatud enesemääramist. Mida tuleb selle all mõista? Kas otsida

* Vt. käesolev väljaanne, lk. 5—35. *Toim.*

vastust juriidilistest definitsioonidest (määratlustest), mis on tuletatud igasugustest õiguse «üldmõistetest»? Või tuleb otsida vastust rahvuslike liikumiste ajaloolis-majanduslikust uurimisest?

Pole ime, et härrad Semkovskid, Liebmannid ja Jurkevitsid ei taibanudki seda küsimust üles seada, piirdudes lihtsa itsitamisega marksistliku programmi «ebasulguse» üle ja nähtavasti oma lihtsameelsuses mitte teadeski, et rahvuste enesemääramisest räägib mitte ainult vene 1903. aasta programm, vaid ka 1896. aasta Londoni rahvusvahelise kongressi otsus (sellest üksikasjaliselt omal kohal). Palju imelikum on, et Rosa Luxemburg, kes palju deklameerib mainitud paragrahvi oletatavast abstraktsusest ja metafüüsilisusest, on ise langenud just sellesse abstraktsuse ja metafüüsilisuse pattu. Just Rosa Luxemburg kaldub alatasa üldistesse arutlustesse enesemääramisest (isegi kuni täiesti veidra targutamiseni sellest, kuidas saada teada rahvuse tahet), kuskil selgesti ja täpselt üles tõstmata küsimust, kas asja olemus on juriidilistes definitsioonides või kogu maailma rahvuslike liikumiste kogemustes?

Selle marksistile vältimatu küsimuse täpne ülesseadmine võtaks korraga aluse üheksalt kümnendikult Rosa Luxemburgi argumentidest. Rahvuslikud liikumised ei teki esmakordselt Venemaal ega ole ainult temale omased. Kogu maailmas oli ajastu, millal kapitalism saavutas lõpliku võidu feodalismi üle, seotud rahvuslike liikumistega. Nende liikumiste majanduslik alus seisab selles, et kaubatootmise täielikuks võiduks on tarvilik siseturu vallutamine kodanluse poolt, on tarvilik üht keelt kõneleva rahvastikuga maa-alade riiklik ühendamine, kõrvaldades sealjuures igasugused takistused selle keele arenemises ja tema juurdumises kirjandusse. Keel on inimeste tähtsaim suhtlemisvahend; keele ühtsus ja takistusteta arenemine on üks tähtsamaid tingimusi tõesti vabaks ja laialdaseks, kaasaegsele kapitalismile vastavaks kaubakäibeks, rahvastiku vabaks ja laialdaseks rühmitumiseks kõigi eri klasside järgi, ja lõpuks — tingimus, mis tagab turu tiheda seose iga peremehe või väikeomanikuga, müüja ja ostjaga.

Neid nüüdisaegse kapitalismi nõudeid kõige rohkem rahuldavate *rahvusriikide* rajamine on sellepärast igasuguse rahvusliku liikumise tendentsiks (taotluseks).

Kõige sügavamad majanduslikud tegurid tõukavad sellele, ja kogu Lääne-Euroopale — veel rohkem: kogu tsiviliseeritud maailmale — on seepärast *tüüpiliseks*, normaalseks kapitalistlikul perioodil rahvusriik.

Järelikult, kui tahame mõista rahvuste enesemääramise tähtsust, mängimata juriidiliste definitsioonidega, «välja mõtlemata» abstraktseid määratlusi, vaid analüüsides rahvuslike liikumiste ajaloolis-majanduslikke tingimusi, siis jõuame paratamatult järeldusele: rahvuste enesemääramise all tuleb mõista nende riiklikku eraldumist võõrrahvuste kollektiividest, tuleb mõista iseseisva rahvusriigi rajamist.

Allpool näeme veel teisigi põhjusi, miks enesemääramise õiguse all oleks ebaõige mõista midagi muud peale õiguse riiklikuks iseolemiseks. Nüüd aga peame peatuma sellel, kuidas Rosa Luxemburg püüdis «lahti saada» vältimatust järeldusest, et rahvusriigi rajamise püüetel on sügavad majanduslikud alused.

Rosa Luxemburgile on väga hästi tuntud Kautsky brošüür «Natsionaalsus ja internatsionaalsus» («Neue Zeit»¹⁴ nr. 1, lisa, 1907—1908; venekeelne tõlge ajakirjas «Nautšnaja Mõsl», Riia, 1908¹⁵). Tal on teada, et analüüsinud selle brošüüri 4. paragrahvis üksikasjaliselt rahvusriigi küsimust, jõudis Kautsky* järeldusele, et Otto Bauer «*alahindab* rahvusriigi loomise taotluse jõudu» (tsiteeritava brošüüri lk. 23). Rosa Luxemburg ise tsiteerib Kautsky sõnu: «Rahvusriik on riigivorm, mis *kõige enam vastab* kaasaegsetele tingimustele» (s. o. kapitalistlikele, tsiviliseeritud, majanduslikult progressiivsetele tingimustele, erinevalt keskaegsetest, eelkapitalistlikest jm. tingimustest), «on see vorm, milles riik *kõige kergemini võib täita* oma ülesanded» (s. o. kapitalismi *kõige vabama*, laialdasema ja kiirema arendamise ülesanded). Sellele tuleb juurde lisada Kautsky veel täpsem lõppmärkus, et rahvuslikus suhtes kirjud riigid (niinimetatud rahvuste riigid, erinevalt rahvusriikidest) osutuvad «alati riikideks, mille seesmine struktuur on ühel või teisel põhjusel jäänud ebanormaalseks või vähearenenuks» (mahajäänuks). Endastmõistetavalt kõneleb Kautsky eba-

* 1916. aastal, artikli uue trüki ettevalmistamisel, tegi V. I. Lenin selle koha juurde järgmise märkuse: «Palume lugejat mitte unustada, et kuni 1909. aastani, oma suurepärase brošüüri «Tee võimule» ilmumiseni oli Kautsky oportunisti vaenlane. Oportunisti hakkas ta kaitsma alles 1910.—1911. aastal, kõige energilisemalt aga alles 1914.—1916. aastal.»

normaalsusest ainuüksi ses mõttes, et puudub kooskõla sellega, mis on kõige rohkem kohandatud areneva kapitalismi nõuetele.

Nüüd tekib küsimus, kuidas siis Rosa Luxemburg suhtus nendesse Kautsky ajaloolis-majanduslikesse järeldustesse. Kas need on õiged või valed? Kas õigus on Kautsky koos tema ajaloolis-majandusliku teooriaga või Bauerial, kelle teooria oma põhialuselt on psühholoogiline? Milles seisab Baueri kaheldamatu «rahvusliku oportunismi», tema rahvusliku kultuurautonoomia kaitsmise, tema natsionalistlike harrastuste («kohati rahvusliku momendi suurendamine», nagu ütles Kautsky), tema «rahvusliku momendi tohutu liialdamise ja rahvusvahelise momendi täieliku unustamise» (Kautsky) seos rahvusriigi loomise tungi alahindamisega tema poolt?

Rosa Luxemburg pole seda küsimust üles tõstnudki. Ta ei märganud seda seost. Ta ei süvenenud Baueri teoreetiliste vaadete *tervikusse*. Ta pole üldse ajaloolis-majanduslikku ja psühholoogilist teooriat rahvusküsimuses vastamisi seadnudki. Ta piirdus järgmiste märkustega Kautsky vastu.

«... See «parim» rahvusriik on vaid abstraktsioon, mida on kerge teoreetiliselt arendada ja teoreetiliselt kaitsta, kuid mis ei vasta tegelikkusele» («Przełd Socjaldemokratyczny»*, 1908, nr. 6, lk. 499).

Ning selle resolootse avalduse kinnitamiseks järgnevad arutlused sellest, et kapitalistlike suurriikide arenemine ja imperialism teevad väikerahvaste «enesemääramise õiguse» illusoorseks. «Kas võib tõsiselt kõnelda,» hüüab Rosa Luxemburg, «vormiliselt sõltumatute montenegrolaste, bulgaarlaste, rumeenlaste, serblaste, kreeklaste ja osalt isegi šveitslaste «enesemääramisest», kellede sõltumatus ise on poliitilise võitluse ja «Euroopa kontserdi» diplomaatilise mängu saadus?!» (Lk. 500.) Kõige paremini vastab tingimustele «mitte rahvusriik, nagu arvab Kautsky, vaid röövriik». Tuuakse mõnikümmend arvu Inglismaale, Prantsusmaale jt. kuuluvate asumaade suuruse kohta.

Niisuguseid arutlusi lugedes peab paratamatult imetlema autori võimet mitte aru saada, *mis milleks!* Õpe-

---

* — «Sotsiaaldemokraatlik Ringvaade». Toim.

tada Kautskyle tähtsa näoga, et väikeriigid sõltuvad majanduslikult suurtest; et kodanlike riikide vahel toimub võitlus teiste rahvuste röövelliku rõhumise pärast; et on olemas imperialism ja asumaad, — see on mingi naeruväärne, lapsik targutamine, sest kõik see ei puutu vähimalgi määral asjasse. Mitte ainult väikeriigid, vaid näiteks Venemaagi on majanduslikult täiesti sõltuv «rikaste» kodanlike riikide imperialistliku finantskapitali jõust. Mitte ainult Balkani miniatuursed riigid, vaid ka Ameerika oli XIX sajandil majanduslikult Euroopa asumaad, nagu rõhutas juba Marx «Kapitalis»¹⁶. Kõik see on Kautskyle ja igale marksistile muidugi väga hästi teada, kuid rahvuslike liikumiste ja rahvusriigi küsimusega pole sellel absoluutselt midagi tegemist.

Rosa Luxemburg on rahvuste poliitilise enesemääramise küsimuse kodanlikus ühiskonnas, nende riikliku iseseisvuse küsimuse ära vahetanud nende majandusliku iseseisvuse ja sõltumatuse küsimusega. See on niisama tark nagu see, kui inimene, kes arutab programmilist nõudmist parlamendi, s. o. rahvaesindajate-kogu ülemvõimu kohta kodanlikus riigis, hakkaks välja laduma oma täiesti õiget veendumust suurkapitali ülemvõimu kohta igasuguse kodanliku riigikorra puhul.

Pole kahtlust, et suur osa Aasiast, suurima rahvaarvuga maailmajaost, on kas «suurriikide» asumaade või äärmiselt sõltuvate ja rahvuslikult rõhutatud riikide olukorras. Aga kas see üldtuntud asjaolu kõigutab kas või pisutki seda vaieldamatut fakti, et Aasias endas on tingimused kaubatootmise kõige täielikumaks arenemiseks, kapitalismi kõige vabamaks, laialdasemaks ja kiiremaks kasvuks kujunenud ainult Jaapanis, s. o. ainult iseseisvas rahvusriigis? See riik on kodanlik, ja seepärast on ta ise hakanud rõhuma teisi rahvusi ja orjastama asumaad; me ei tea, kas Aasia jõuab enne kapitalismi krahhi kujuneda iseseisvate rahvusriikide süsteemiks, nagu on seda Euroopa. Vaieldamatuks jääb aga, et kapitalism, olles äranud Aasia, tekitas sealgi kõikjal rahvuslikke liikumisi, et nende liikumiste tendentsiks on rahvusriikide loomine Aasias, et parimaid tingimusi kapitalismi arenemiseks tagavad just niisugused riigid. Aasia näide räägib Kautsky poolt, Rosa Luxemburgi vastu.

Ka Balkani riikide näide räägib Rosa Luxemburgi vastu, sest igaüks näeb praegu, et parimad tingimused

kapitalismi arenemiseks Balkanil tekivad just sedamööda, kuidas sel poolsaarel rajatakse iseseisvaid rahvusriike.

Järelikult nii kogu eesrindliku tsiviliseeritud inimkonna kui ka Balkani ja Aasia näide tõestavad Rosa Luxemburgi kiuste, et Kautsky tees on tingimata õige: rahvusriik on kapitalismi reegel ja «norm», rahvuslikult kirju riik on kas mahajäämus või erand. Rahvuslike suhete seisukohalt annab parimad tingimused kapitalismi arenemiseks kahtlemata rahvusriik. See ei tähenda muidugi, et niisugune riik kodanlike suhete pinnal võiks kõrvaldada rahvuste ekspluateerimise ja rõhumise. See tähendab ainult, et marksistid ei tohi jätta kahe silma vahele võimsaid *majanduslikke* tegureid, mis tekitavad taotlusi rahvusriikide loomiseks. See tähendab, et «rahvuste enesemääramisel» marksistide programmis *ei või* ajaloolis-majanduslikult seisukohalt olla muud tähendust kui poliitiline enesemääramine, riiklik iseseisvus, rahvusriigi moodustamine.

Millistel tingimustel võib marksistlikult, s. o. proletarselt klassiseisukohalt toimuda «rahvusriigi» nõudmise kui kodanlik-demokraatliku nõudmise toetamine, sellest tuleb juttu üksikasjaliselt alamal. Praegu piirdume «enesemääramise» *mõiste* defineerimisega ja peame veel vaid konstateerima, et Rosa Luxemburg *teab* selle mõiste («rahvusriik») sisu, kuna tema oportunistlikud pooldajad, Liebmannid, Semkovskid, Jurkevitsid *ei tea sedagi!*

2. KONKREETNE AJALOOLINE KÜSIMUSE KÄSITLUS

Marksistliku teooria kategooriliseks nõudeks mistahes sotsiaalse küsimuse analüüsimisel on selle käsitlemine *kindlais* ajaloolistes raamides, kui aga jutt on ühest riigist (näiteks rahvuslikust programmist antud riigi jaoks), siis — nende konkreetsete iseärasuste arvestamine, mille poolest see maa erineb teistest ühe ja sellesama ajaloolise epohhi piirides.

Mida tähendab see marksismi kategooriline nõue meie küsimuse puhul?

Eelkõige tähendab see vajadust rangelt lahutada kaks kapitalismi epohhi, mis rahvuslike liikumiste seisukohalt põhjalikult erinevad. Ühelt poolt on see feodalismi ja

absolutismi krahhi epohh, kodanlik-demokraatliku ühiskonna ja riigi kujunemise epohh, kus rahvuslikud liikumised esmakordselt muutuvad massilisteks, tõmbavad nii või teisiti *kõik* elanikkonna klassid poliitikasse ajakirjanduse, esindusasutustest osavõtu jne. kaudu. Teiselt poolt on meie ees täiesti väljakujunenud kapitalistlike riikide epohh ammu kindlakskujunenud konstitutsioonilise korraga, proletariaadi ja kodanluse tugevasti arenenud antagonismiga, — epohh, mida võib nimetada kapitalismi krahhi eelõhtuks.

Esimesele epohhile on tüüpiline rahvuslike liikumiste ärkamine, neisse talurahva kui kõige arvukama ja kõige «raskemini liikuma pandava» elanike kihi kaasatõmbamine seoses võitlusega poliitilise vabaduse eest üldse ja rahvuse õiguste eest eriti. Teisele epohhile on tüüpiline massiliste kodanlik-demokraatlike liikumiste puudumine, kui arenenud kapitalism, üha rohkem lähendades ja segades juba täielikult kaubakäibesse tõmmatud rahvusi, tõstab esiplaanile antagonismi rahvusvaheliselt liitunud kapitali ja rahvusvahelise töölisliikumise vahel.

Muidugi pole üks epohh teisest vaheseinaga eraldatud, vaid on arvukate siirdelülide kaudu seotud, kusjuures mitmesugused maad erinevad veel rahvusliku arenemise kiiruselt, elanikkonna rahvuslikult koosseisult, tema paigutuselt jne. jne. Ei saa juttugi olla antud maa marksistide rahvusprogrammi juurde asumisest, arvestamata kõiki neid üldajaloolisi ja konkreetset riiklikke tingimusi.

Ja siin just satumegi Rosa Luxemburgi arutluste kõige nõrgemale kohale. Erakordse usinusega kaunistab ta oma artiklit «kõvade» sõnakeste kuhjamisega meie programmi 9. paragrahvi vastu, kuulutades selle «üldsõnaliseks», «šablooniks», «metafüüsiliseks fraasiks» ja nii edasi lõpmatuseni. Loomulik oleks olnud oodata, et autor, kes nii suurepäraselt mõistab hukka metafüüsika (Marxi mõttes, s. o. antidialektika) ja tühjad abstraktsioonid, annab meile küsimuse konkreetset-ajaloolise käsitluse eeskujuga. Jutt on ühe teatava maa, Venemaa, ühe teatava epohhi, XX sajandi alguse, marksistide rahvusprogrammist. Vististi tõstabki Rosa Luxemburg üles küsimuse, *millist ajaloolist epohhi Venemaa läbi elab, millised on antud maa rahvusküsimuse ja rahvuslike liikumiste konkreetset isearasused antud epohhil?*

Mitte kui midagi ei räägi Rosa Luxemburg sellest! Kuidas on lugu rahvusküsimusega Venemaal antud ajaloolisel epohhil, millised on Venemaa iseärasused selles suhtes — selle küsimuse analüüsi varjugi tema juurest te ei leia!

Meile räägitakse, et Balkanil käsitletakse rahvusküsimust teisiti kui Iirimaal, et Marx hindas poola ja tšehhi rahvuslikku liikumist 1848. aasta konkreetsetes tingimustes nõnda ja nõnda (lehekülg tsitaate Marxist), et Engels hindas Šveitsi metsakantonite võitlust Austria vastu ja 1315. aastal toimunud Morgarteni lahingut nõnda ja nõnda (leheküljeke tsitaate Engelsist vastava kommentaariga Kautskylt), et Lassalle pidas XVI sajandi talurahvasõda Saksamaal reaktsiooniliseks jne.

Ei saa ütelda, et need märkused ja tsitaadid hiilgaksid uudsusega, aga igatahes on lugejal huvitav veel ja veel kord meenutada, kuidas just Marx, Engels ja Lassalle asusid üksikute maade konkreetset-ajalooliste küsimuste analüüsimisele. Ja uuesti lugedes õpetlikke tsitaate Marxist ja Engelsist näed eriti kujukalt, kui naeruväärsesse seisukorda on asetanud enese Rosa Luxemburg. Kõlavalt ja vihaselt jutlustab ta eri maades ja eri ajal esineva rahvusküsimuse konkreetset-ajaloolise analüüsi vajadusest, kuid ta ei tee vähimatki katset kindlaks teha, missugust ajaloolist kapitalismi arenemisstaadiumi elab läbi Venemaa XX sajandi algul, millised on rahvusküsimuse iseärasused sel maal. Rosa Luxemburg toob näiteid, kuidas teised on analüüsinud küsimust marksistlikult, sellega justkui meelega rõhutades, kuidas sageli õilsate kavatsustega sillutatakse põrguteed ja heade nõuangetega varjatakse tahtmatust või oskamatumust neid tegelikult kasutada.

Üks õpetlikest võrdlustest. Välja astudes Poola sõltumatus loosungi vastu, viitab Rosa Luxemburg oma 1898. aasta teosele, mis tõestas kiiret «Poola tööstuslikku arenemist» vabrikusaaduste turustamisega Venemaal. Kõnelematagi on selge, et sellest ei järeldu veel mitte kui midagi enesemääramise õiguse küsimuse kohta, et sellega on tõestatud vaid vana šljahta-Poola kadumine jne. Rosa Luxemburg aga siirdub märkamata alatasa sellele järeldusele, nagu domineeriksid Venemaal Poolaga ühendavate tegurite seas juba nüüd kaasaegsete kapitalistlike suhete puhtmajanduslikud tegurid.

Asub siis nüüd meie Rosa autonoomia-küsimust käsitlema ja — kuigi tema artikli pealkirjaks on «Rahvusküsimus ja autonoomia» üldse — hakkab tõestama Poola kuningriigi erilist õigust autonoomiale (vaata selle kohta 1913. a. «Prosveštšeniye» nr. 12*). Et tõestada Poola õigust autonoomiale, iseloomustab Rosa Luxemburg Venemaa riigikorda — nähtavasti nii majanduslike ja poliitiliste kui ka olustikuliste ja sotsioloogiliste tunnuste järgi — joontega, mis kogusummas annavad «aasialiku despotismi» mõiste («Prześląd»¹⁷ nr. 12, lk. 137).

Kõigile on teada, et seda laadi riigikord on väga kindel neil juhtumel, kui selle maa majanduses domineerivad täiesti patriarhaalsed, eelkapitalistlikud jooned, ning kaubamajanduse ja klasside diferentseerumise arenemine on tähtsusetu. Kui aga sellisel maal, kus riigikorra eelkapitalistlik iseloom paistab teravalt silma, on olemas rahvuslikult eraldatud, kapitalismi kiire arenemisega piirkond, siis, mida kiirem on see kapitalistlik arenemine, seda suurem on vastuolu tema ja eelkapitalistliku riigikorra vahel, seda tõenäolisem on eesrindliku piirkonna — mitte «kaasaegsete kapitalistlike», vaid «aasialik-despootlike» sidemetega seotud piirkonna lahkulöömine tervikust.

Seega ei ole Rosa Luxemburg sugugi otsi otsaga kokku viinud isegi Vene riigivõimu sotsiaalse struktuuri küsimuses kodanliku Poola suhtes, Venemaa rahvuslike liikumiste konkreetset-ajalooliste iseärasuste küsimust ei seadnud ta aga üleski.

Sel küsimusel meil tulebki peatuda.

3. RAHVUSKÜSIMUSE KONKREETSSED ISEÄRASUSED VENEMAAL JA TEMA KODANLIK-DEMOKRAATLIK ÜMBERKUJUNDAMINE

«...Hoolimata «rahvuste enesemääramise õiguse» printsiibi venivusest, mis on kõige puhtakujulisem kulunud fraas, olles ilmselt ühtemoodi rakendatav mitte ainult nende rahvaste suhtes, kes elavad Venemaal, vaid ka nende rahvaste suhtes, kes elavad Saksamaal ja Austrias, Šveitsis ja Rootsis, Ameerikas ja Austraalias, — ei leia me teda üheski kaasaegsete sotsialistlike parteide programmis...» («Prześląd» nr. 6, lk. 483).

* Vt. käesolev väljaanne, lk. 29—35. Toim.

Nõnda kirjutab Rosa Luxemburg oma sõjakäigu alguses marksistliku programmi § 9 vastu. Kirjutades meie arvele selle programmipunkti mõistmist kui «kõige puhtakujulisemat kulunud fraasi», Rosa Luxemburg ise sellesse pattu just langebki, deklareerides veidra julgusega, nagu oleks see punkt «ilmselt ühtemoodi rakendatav» Venemaa, Saksamaa jne. suhtes.

Ilmselt — vastame meie — on Rosa Luxemburg otsustanud anda oma artiklis loogikavigade kogu, mis kõlbavad õppeharjutusteks gümnasistidele. Sest Rosa Luxemburgi tiraad on täielik mõttetud ja irvitamine küsimuse ajaloolis-konkreetsel käsitluse üle.

Kui tõlgitseda marksistlikku programmi mitte lapsikult, vaid marksistlikult, siis on väga kerge taibata, et ta käib kodanlik-demokraatlike rahvuslike liikumiste kohta. Kui nii — ja see on kahtlemata nii —, siis on «ilmne», et see programm käib «vahet tegemata», «kulunud fraasina» jne. *kõigi* kodanlik-demokraatlike rahvuslike liikumiste juhtumite kohta. Niisama ilmne oleks ka Rosa Luxemburgile vähimalgi järelemõtlemisel olnud see järeldus, et meie programm käib *ainult* niisuguste juhtumite kohta, kus selline liikumine on olemas.

Läbi mõtelnud need ilmsed kaalutlused, oleks Rosa Luxemburg ilma erilise vaevata näinud, millist mõttetust ta on rääkinud. Süüdistades *meid* «kulunud fraasi» esitamises, toob ta *meie vastu* selle argumendi, et rahvuste enesemääramisest ei räägita nende maade programmis, kus *ei ole* kodanlik-demokraatlikke rahvuslikke liikumisi. Silmapaistvalt tark argument!

Eri maade poliitilise ja majandusliku arenemise, samuti nende marksistlike programmide võrdlemisel on marksismi seisukohalt määratu suur tähtsus, sest nii kaasaegsete riikide üldine kapitalistlik loomus kui ka nende üldine arenemiseadus on kaheldamatu. Kuid sellist võrdlemist on vaja oskuslikult teha. Aabitsatingimuseks on sealjuures küsimuse selgitamine, kas võrreldavate maade ajaloolised arenemispohhid *on võrreldavad*. Näiteks Venemaa marksistide agraarprogrammi võivad Lääne-Euroopa omadega «võrrelda» ainult täielikud võhikud (nagu vürst J. Trubetskoi «Russkaja Mõslis»), sest meie programm annab vastuse *kodanlik-demokraatliku* agraarümberkujunduse küsimusele, millest ei ole juttugi lääne-riikides.

Sama käib ka rahvusküsimuse kohta. Enamikus lääne-riikides on see juba ammu lahendatud. Naeruväärt on otsida vastust olematuile küsimustele Lääne-Euroopa programmidest. Rosa Luxemburg on jätnud siin silmapaari vahele just kõige tähtsama: erinevuse maade vahel, kus kodanlik-demokraatlikud ümberkujundamised on ammu lõpule viidud ja kus need on lõpule viimata.

Selles erinevuses peitubki asja tuum. Selle erinevuse täielik ignoreerimine muudabki Rosa Luxemburgi ülipika artikli tühjade, sisutute kulunud fraaside koguks.

Lääne-Euroopa kontinendil haarab kodanlik-demokraatlike revolutsioonide ajastu üsna kindlapiirilise ajavahe miku, umbes aastad 1789—1871. Just see ajastu oli rahvuslike liikumiste ja riikide loomise ajastu. Selle ajastu lõppemisel muutus Lääne-Euroopa kodanlike riikide, sealjuures üldreeglina rahvuslikult ühtsete riikide väljakujunenud süsteemiks. Seepärast otsida nüüd enesemääramise õigust Lääne-Euroopa sotsialistide programmidest tähendab mitte mõista marksismi aabitsat.

Ida-Euroopas ja Aasias algas kodanlik-demokraatlike revolutsioonide ajastu alles 1905. aastal. Revolutsioonid Venemaal, Pärsias, Türgis, Hiinas, sõjad Balkanil — see on meie «Ida» maailmasündmuste ahel meie ajastul. Ja selles sündmuste ahelas võib ainult pimedal nägemata jääda terve rea kodanlik-demokraatlike rahvuslike liikumiste ning rahvuslikult sõltumatute ja rahvuslikult ühtsete riikide loomise taotluste tärkamine. Just seepärast ja ainult seepärast, et Venemaa koos naabermaadega elab üle seda ajastut, on meile meie programmis vaja rahvuste enesemääramise õiguse kohta käivat punkti.

Ent jätkame veel veidi ülaltoodud tsitaati Rosa Luxemburgi artiklist:

«...Eriti selle partei programm,» kirjutab ta, «kes tegutseb äärmiselt kirju rahvusliku koostisega riigis ja kelle seisukohalt rahvusküsimus etendab esmajärgulist osa, — Austria sotsiaaldemokraatia programm ei sisalda rahvuste enesemääramise õiguse printsiipi» (sealsamas).

Niisiis tahetakse lugejat veenda «eriti» näitega Austria kohta. Vaatleme konkreetset ajalooliselt seisukohalt, kas selles näites on palju mõistlikku.

Esiteks seame üles põhiküsimuse kodanlik-demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimisest. Austrias algas see revolutsioon 1848. aastaga ja lõppes 1867. aastaga. Sellest

ajast peale valitseb seal peaaegu pool sajandit üldiselt kindlaskujunenud kodanlik konstitutsioon, mille pinnal legaalselt tegutseb legaalne töölispartei.

Seepärast Austria sisemistes arenemistingimustes (s. o. kapitalismi arenemise seisukohalt Austrias üldse ja tema üksikute rahvuste hulgas eriti) *ei ole* tegureid, mis tekitaavad hüppeid, millega muuhulgas võib kaasas käia rahvuslikult iseseisvate riikide moodustamine. Eeldades oma võrdlusega, et Venemaa asub selles suhtes analoogilistes tingimustes, teeb Rosa Luxemburg mitte ainult põhjalikult väära, ajaloovastase oletuse, vaid libiseb tahtmata ka likvidaatorlusse.

Teiseks, täiesti erinev vahekord rahvuste vahel Austrias ja Venemaal on meie poolt käsitletavas küsimuses eriti suure tähtsusega. Austria oli kaua aega mitte ainult riik, kus domineerisid sakslased, vaid Austria sakslased pretendeerisid hegemooniale saksa rahvuse hulgas üldse. See «pretensioon», nagu Rosa Luxemburg (kes nii väga vihkavat kulunud fraase, šabloone, abstraktsioone...) vahest suvatseb meenutada, purustati 1866. aasta sõjaga. Austrias võimul olev saksa rahvus jäi *väljapoole* iseseisva Saksa riigi *piire*, mis kujunes lõplikult välja 1871. aastaks. Teiselt poolt ungarlaste katse luua iseseisev rahvusriik nurjus juba 1849. aastal vene feodaalvägede hoopide all.

Niiviisi tekkis erakordselt omapärane olukord: ungarlased ja seejärel ka tšehhid just ei püüa Austriast lahku löüa, vaid Austria terviklust säilitada just rahvusliku sõltumatuse huvides, mille kiskjalikumad ja tugevamad naabrid võiksid täiesti hävitada. Austria kujunes selle omapärase olukorra tõttu kahe keskusega (dualistlikuks) riigiks ja on nüüd muutumas kolme keskusega (trialistlikuks: sakslased, ungarlased, slaavlased) riigiks.

Kas Venemaal on midagi säärast? Kas meil «muulased» püüavad ühineda suurvenelastega *halvema* rahvusliku rõhumise ohu tõttu?

Piisab selle küsimuse ülesseadmisest, et näha, kuivõrd mõttetu, šablooniline ja võhiklik on Venemaa võrdlemine Austriaga rahvuste enesemääramise küsimuses.

Venemaa omapärased tingimused rahvusküsimuses on otse vastupidised sellele, mida nägime Austrias. Venemaa on ühtse, suurvene rahvusliku keskusega riik. Suur-

venelaste all on hiiglasuur terviklik territoorium, kusjuures arvuliselt on neid ligikaudu 70 miljonit inimest. Selle rahvusriigi iseärasuseks on esiteks see, et «muulased» (kes moodustavad kogusummas rahvastiku enamuse — 57%) asuvad just ääremail; teiseks see, et nende muulaste rõhumine on palju tugevam kui naaberriikides (ja isegi mitte ainult Euroopa riikides); kolmandaks see, et tervel real juhtumeil on ääremail elavail rõhutatud rahvastel teispoole piiri suguvendi, kel on suurem rahvuslik sõltumatus (piisab kas või riigi lääne- ja lõunapiiril elavate soomlaste, rootslaste, poolakate, ukrainlaste ja rumeenlaste meenutamisest); neljandaks see, et kapitalismi arenemine ja üldine kultuuritase on «muulastega» rahvastatud ääremail sageli kõrgem kui riigi keskosas. Lõpuks näeme just naabruses asuvais Aasia riikides alanud kodanlike revolutsioonide ja rahvuslike liikumiste ajastut, mis osaliselt hõlmavad hõimurahvaid Venemaa piirides.

Niiviisi just rahvusküsimuse konkreetset ajaloolised iseärasused Venemaal teevad meil rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamise käesoleval ajastul eriti aktuaalseks.

Muide, Rosa Luxemburgi väide, et Austria sotsiaaldemokraatide programmis pole rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamist, ei ole õige isegi puhtfaktilisest küljest. Tarvitseb vaid avada rahvusprogrammi vastuvõtnud Brünni kongressi protokollid¹⁸, ja me näeme seal ruteeni sotsiaaldemokraadi Hankevitši deklaratsiooni kogu ukraina (ruteeni) delegatsiooni nimel (protokollide lk. 85) ja poola sotsiaaldemokraadi Regeri deklaratsiooni kogu poola delegatsiooni nimel (lk. 108) selle kohta, et mõlema mainitud rahvuse sotsiaaldemokraadid Austrias võtavad oma taotluste hulka oma rahvaste rahvusliku ühendamise, vabaduse ja iseseisvuse taotluse. Järelikult Austria sotsiaaldemokraatia, esitamata otse oma programmis rahvuste enesemääramise õigust, lepib samal ajal täiesti sellega, et partei *osad* esitavad rahvusliku iseseisvuse nõudmise. On selge, et see faktiliselt tähendabki rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamist! Seega osutub, et Rosa Luxemburgi viide Austriale räägib *igas* suhtes Rosa Luxemburgi vastu.

4. «PRAKTITSISM» RAHVUSKÜSIMUSES

Erilise usinusega haarasid oportunistid kinni sellest Rosa Luxemburgi argumendist, et meie programmi § 9 ei sisalda midagi «praktilist». Rosa Luxemburg on sellest argumendist nii vaimustatud, et kohtame tema artiklis mõnikord kaheksa korda ühel leheküljel selle «loosungi» kordamist.

§ 9 «ei anna», kirjutab ta, «mingit praktilist juhendit proletariaadi igapäevase poliitika jaoks, mingit rahvusprobleemide praktilist lahendust».

Vaatleme seda argumenti, mida sõnastatakse veel nõnda, et § 9 kas ei väljenda mitte kui midagi või kohustab toetama kõiki rahvuslikke taotlusi.

Mis tähendab «praktilisuse» nõue rahvusküsimuses?

Kas kõigi rahvuslike taotluste toetamist; või vastust: «jah või ei» iga rahvuse lahkulöömise küsimusele; või üldse rahvuslike nõudmiste otsest «teostatavust».

Vaatleme kõiki neid kolme võimalikku «praktilisuse» nõudmise mõtet.

Kodanlus, kes loomulikult iga rahvusliku liikumise alguses esineb selle hegemoonina (juhtijana), nimetab praktiliseks asjaks kõigi rahvuslike taotluste toetamist. Kuid proletariaadi poliitika rahvusküsimuses (nagu ka kõigis teistes küsimustes) toetab kodanlust ainult teatavas suunas, kunagi aga ei lange kokku tema poliitikaga. Töölisklass toetab kodanlust ainult rahvusliku rahu huvides (mida kodanlus ei saa anda täielikult ja mis on teostatav vaid *täieliku* demokratiseerimise puhul), üheõiguse huvides, klassivõitluseks kõige parema olukorra huvides. Seepärast just kodanluse *praktitsismi vastu* tõstavad proletaarlased rahvusküsimuses esile *põhimõttelise* poliitika, toetades alati kodanlust *ainult tingimisi*. Igasugune kodanlus tahab rahvusküsimuses kas privileege *oma* rahvusele või erilisi soodustusi temale; seda nimetataksegi «praktiliseks». Proletariaat on igasuguste privileegide vastu, igasuguse erandlikkuse vastu. Nõuda temalt «praktitsismi» tähendab minna kodanluse lõa otsas, langeda oportunisti.

Kas anda vastus «jah või ei» iga rahvuse lahkulöömise küsimusele? See näib väga «praktilise» nõudena. Tegelikult on ta aga absurdne, teoreetiliselt metafüüsiline, praktikas aga allutab ta proletariaadi kodanluse poliiti-

kale. Kodanlus seab alati esiplaanile oma rahvuslikud nõudmised. Seab need kategooriliselt. Proletariaadil on nad allutatud klassivõitluse huvidele. Teoreetiliselt ei saa ette garanteerida, kas teatava rahvuse lahkulöömine või tema üheõiguslik seisund teise rahvusega viib lõpule kodanlik-demokraatliku revolutsiooni; proletariaadile on *mõlemal juhtumil* tähtis oma klassi arenemise kindlustamine; kodanlusele on tähtis seda arenemist takistada, lükata selle ülesanded tagaplaanile «oma» rahvuse ülesannetega võrreldes. Seepärast piirdub proletariaat enesemääramise *õiguse* tunnustamise nii-öelda negatiivse nõudmisega, andmata tagatist ühelegi rahvusele, kohustumata andma *midagi* teise rahvuse *suhtes*.

Ärgu olgu see «praktiline», kuid tegelikult tagab see kõige kindlamini kõige demokraatlikuma võimalikest lahendustest; proletariaadile on tarvilikud *ainult* need tagatised, iga rahvuse kodanlusele aga on tarvis *tema* kasu tagamist, arvestamata teiste rahvuste olukorda (võimalikke miinuseid).

Kodanlust huvitab kõige rohkem selle nõudmise «teostatavus», — sellest lõpmatu tehingute poliitika teiste rahvuste kodanlusega proletariaadi kahjuks. Proletariaadile aga on tähtis oma klassi kindlustamine kodanluse vastu, masside kasvatamine järjekindla demokraatia ja sotsialismi vaimus.

Ärgu olgu see «praktiline» oportunistidele, kuid see on tegelikult ainus tagatis, maksimaalse rahvusliku üheõigusluse ja rahu tagatis nii feodaalide kui ka *natsionalistliku* kodanluse kiuste.

Kogu proletaarlaste ülesanne rahvusküsimuses on «eba-*praktiline*» iga rahvuse *natsionalistliku* kodanluse seisukohalt, sest proletaarlased nõuavad «abstraktset» üheõiguslust, vähimategi privileegide printsiipiaalset puudumist, olles vaenulikud igasugusele natsionalismile. Seda mõistmata, ülistades juhmilt praktitsismi, avas Rosa Luxemburg väravad pärani just oportunistidele, eriti oportunistlike järeleandmiste tegemiseks suurvene natsionalismile.

Mispärast suurvene? Seepärast, et suurvenelased on Venemaal rõhuv rahvus, rahvuslikus suhtes aga avaldub oportunism rõhutud rahvuste juures muidugi teisiti kui rõhuvate rahvuste juures.

Rõhutud rahvuste kodanlus kutsub oma nõudmiste

«praktilisuse» nimel proletariaati tingimusteta toetama tema taotlusi. Kõige praktilisem on ütelda otsene «jah», *nii- ja niisuguse* rahvuse lahkulöömise poolt, mitte aga kõigi rahvuste lahkulöömise *õiguse* poolt!

Proletariaat on sellise praktitsismi vastu: tunnustades üheõiguslust ja võrdset õigust rahvusriigile, hindab ta üle kõige ja seab kõigest kõrgemale kõigi rahvuste proletaarlaste liidu, hinnates tööliste klassivõitluse *vaatevinklist* iga rahvuslikku nõudmist, iga rahvuslikku lahkulöömist. Praktitsismi loosung on tegelikult vaid kodanlike taotluste ebakriitilise ülevõtmise loosung.

Meile öeldakse: toetades lahkulöömise õigust toetate te rõhutatud rahvuste kodanlikku natsionalismi. Nõnda räägib Rosa Luxemburg, nõnda kordab tema järel oportunist Semkovski — muuseas, selles küsimuses ainus likvidaatorlike ideede esindaja likvidaatorlikus ajalehes!

Me vastame: ei, just kodanlusele on siin tähtis «praktiline» lahendus, töölistele aga on tähtis kahe tendentsi *põhimõtteline* eraldamine. *Kuivõrd* rõhutatud rahvuse kodanlus võitleb rõhuja vastu, *niivõrd* oleme alati ja igal juhul ning kõige otsustavamalt *poolt*, sest meie oleme kõige julgemad ja kõige järjekindlamad rõhumise vaenlased. *Kuivõrd* rõhutatud rahvuse kodanlus aga on *oma* kodanliku natsionalismi poolt, oleme vastu. Võitlus rõhuva rahvuse privileegide ja vägivalla vastu ning mitte mingit sallivust privileegide taotlemisele rõhutatud rahvuse poolt.

Kui me ei tõsta esile ega agiteeri lahkulöömise *õiguse* loosungit, siis mängime kaardid kätte mitte ainult *rõhuva* rahvuse kodanlusele, vaid ka feodaalidele ja absolutismile. Selle argumendi tõi Kautsky juba ammu esile Rosa Luxemburgi vastu, ja see argument on vaieldamatu. Kartes «aidata» Poola natsionalistlikku kodanlust, aitab Rosa Luxemburg lahkulöömise *õiguse* eitamisega *Venemaa* marksistide programmis *tegelikult* suurvene mustasajalasi. Ta aitab tegelikult oportunistlikku leppimist suurvenelaste privileegidega (ja privileegidest halvemaga).

Lastes end kaasa kiskuda võitlusest natsionalismi vastu Poolas, on Rosa Luxemburg unustanud suurvenelaste natsionalismi, ehkki just see natsionalism on praegu kõige hirksam, sest just tema on vähem kodanlik, kuid rohkem feodaalne, just tema on demokraatia ja proletarise võit-

luse peamine pidurdaja. *Igas* rõhutatud rahvuse kodanlikus natsionalismis on rõhumise vastu suunatud ülddemokraatlikku sisu ja just seda sisu meie toetame *tingimata*, rangelt eraldades püüde end rahvuslikult erandlikku seisukorda seada, võideldes poola kodanlase püüdega rõhuda juuti jne. jne.

See on «ebapraktiline» kodanlase ja väikekodanlase seisukohalt. See on ainus praktiline ja printsiipiaalne ning demokraatiat, vabadust ja proletaarset liitu tõeliselt abistav poliitika rahvusküsimuses.

Lahkulöömise õiguse tunnustamine kõigi suhtes; iga konkreetse lahkulöömisküsimuse hindamine seisukohalt, mis kõrvaldab igasuguse üheõigusetuse, igasugused privileegid, igasuguse erandlikku seisukorda seadmise.

Võtkem rõhuva rahvuse seisukoht. Kas võib vaba olla rahvas, kes rõhub teisi rahvaid? Ei. Suurvene rahvastiku* vabaduse huvid nõuavad võitlust sellise rõhumise vastu. Rõhutatud rahvuste liikumiste mahasurumise pikk, sajandeid kestnud ajalugu ja sellise mahasurumise süstemaatiline propageerimine «kõrgemate» klasside poolt on loonud suurvene rahva enda vabadusele tohutuid takistusi tema eelarvamuste jne. näol.

Suurvene mustasajalased toetavad teadlikult neid eelarvamusi ja õhutavad neid. Suurvene kodanlus lepib nendega või kohandab end nende järgi. Suurvene proletaariat ei saa teostada *oma* eesmärgid, ei saa rajada endale teed vabadusele, võitlemata süstemaatiliselt nende eelarvamuste vastu.

Iseseisva ja sõltumatu rahvusriigi loomine jääb seni Venemaal ainuüksi suurvene rahvuse privileegiks. Meie, suurvene proletaarlased, ei kaitse mingisuguseid privileege ega kaitse ka seda privileegi. Meie võitleme olemasoleva riigi pinnal, ühendame olemasoleva riigi kõigi rahvuste töölisi, meie ei saa tagada üht või teist rahvusliku arenemise teed, meie sammume *kõiki* võimalikke teid mööda oma klassieesmärgi poole.

Kuid võitlemata igasuguse natsionalismi vastu ja kaitsmata eri rahvuste võrdsust, selle eesmärgi poole sammuda ei saa. Kas näiteks Ukrainale on määratud

---

* Kellelegi L. VI-le Pariisist ei näi see sõna marksistlikuna. See L. VI. on veidralt «superklug» (ironilises tõlkes vene keelde: «вумный» — «ülitark»). «Ülitark» L. VI. valmistub nähtavasti kirjutama uurimust meie miinimumprogrammist sõnade: «rahvastik», «rahvas» jne. kõrvaldamise kohta (klassivõitluse seisukohalt!).

moodustada iseseisev riik, see sõltub tuhandest ette teadmata tegurist. Ja püüdmata tarbetult «ennustada», asume kindlalt sel seisukohal, et Ukrainal on kahtlemata õigus sellisele riigile. Me austame seda õigust, me ei toeta suurvenelase privileege ukrainlaste üle, me *kasvatame* masse selle õiguse tunnustamise vaimus, mistahes rahvuse *riiklike* privileegide eitamise vaimus.

Hüppeis, mida on läbi elanud kõik maad kodanlike revolutsioonide ajastul, on kokkupõrked ja võitlus rahvusriigi õiguse pärast võimalikud ja tõenäolised. Meie, proletaarlased, kuulutame end juba ette suurvene privileegide *vastasteks* ja teostame selles suunas kogu oma propagandat ja agitatsiooni.

«Praktitsismi» taga ajades on Rosa Luxemburg kahe silma vahele jätnud nii suurvene kui ka muurahvuselise proletariaadi *peamise* praktilise ülesande: alalise agitatsiooni ja propaganda igasuguste riiklik-rahvuslike privileegide vastu, kõigi rahvuste õiguse, ühesuguse õiguse eest oma rahvusriigile; see ülesanne on (praegu) meie peaülesanne rahvusküsimuses, sest ainult sel teel kaitseme demokraatia ja igasuguste rahvuste kõigi proletaarlaste üheõigusliku liidu huve.

Olgu see propaganda «ebapraktiline» nii suurvenelaste rõhujate kui ka rõhutatud rahvuste kodanluse seisukohalt (nii ühed kui teised nõuavad, et oleks *selge* jah või ei, süüdistades sotsiaaldemokraatiat «ebamäärasuses»). Tegelikult just see propaganda ja ainult see tagab masside tõeliselt demokraatliku ja tõeliselt sotsialistliku kasvatamise. Ainult selline propaganda garanteerib niihästi suurimad võimalused rahvustevaheliseks rahuks Venemaal, kui ta jääb rahvuslikult kirjuks riigiks, kui ka kõige rahuolikuma (ja proletaarsetele klassivõitlusele kahjutuma) jagunemise eri rahvusriikideks, kui kerkib esile sellise jagunemise küsimus.

Selle rahvusküsimuses ainsa proletaarsete poliitika konkreetsemaks selgitamiseks vaatleme suurvene liberalismi suhtumist «rahvuste enesemääramisse» ja näidet selle kohta, kuidas Norra löi Rootsist lahku.

5. LIBERAALNE KODANLUS JA SOTSIALISTLIKUD OPORTUNISTID RAHVUSKÜSIMUSES

Nägime, et üheks oma peamiseks «trumbiks» võitluses Venemaa marksistide programmi vastu peab Rosa Luxemburg niisugust argumenti: enesemääramise õiguse tunnustamine võrdub rõhutatud rahvuste kodanliku natsionalismi toetamisega. Teiselt poolt, ütleb Rosa Luxemburg, kui sellise õiguse all mõista ainult võitlust igasuguse vägivalla vastu rahvuste suhtes, siis ei ole vaja eri punkti programmis, sest sotsiaaldemokraatia on üldse igasuguse rahvusliku vägivalla ja üheõigusetuse vastu.

Esimene argument, nagu ümberlükkamatult näitas Kautsky peaaegu 20 aastat tagasi, veeretab süü natsionalismis süütu kaela, sest kartes rõhutatud rahvuste kodanluse natsionalismi, mängib Rosa Luxemburg *tegelikult* kaardid kätte suurvenelaste mustasajalisele natsionalismile! Teine argument on sisuliselt kartlik kõrvalepõiklemine küsimusest: kas rahvusliku üheõigusluse tunnustamine sisaldab lahkulöömise õiguse tunnustamist või ei sisalda? Kui jah, siis järelikult Rosa Luxemburg tunnustab, et meie programmi § 9 on põhimõtteliselt õige. Kui ei, siis järelikult ta ei tunnusta rahvuslikku üheõiguslust. Kõrvalepõiklemiste ja keerutamistega siin asja ei paranda!

Ülalmainitud kui ka kõigi sellesarnaste argumentide parimaks kontrollimiseks on aga selle uurimine, kuidas suhtuvad küsimusse ühiskonna *mitmesugused klassid*. Marksistile on selline kontrollimine kohustuslik. Tuleb lähtuda objektiivsest, tuleb võtta klasside vahekorrad antud punktis. Tegemata seda langeb Rosa Luxemburg just sellesse metafüüsilisuse, abstraktsuse, kulunud fraaside esitamise, umbkaudsuse jne. pattu, milles ta asjata püüab süüdistada oma vastaseid.

Jutt on Venemaa marksistide, s. o. Venemaa kõigist rahvustest marksistide programmist. Kas ei tule pilku heita Venemaa *valitsevate* klasside seisukohale?

«Bürokraatia» (palume vabandada ebatäpse sõna pärast) ja ühinenud aadli tüüpi feodaalmõisnike seisukoht on üldtuntud. Nii rahvuste üheõigusluse kui ka enesemääramise õiguse tingimusteta eitamine. Vana, pärisorjuse ajast võetud loosung: isevalitsus, õigeusk, rahvus, kusjuures viimase all mõeldakse ainult suurvene rahvast.

Isegi ukrainlased on kuulutatud «muulasteks», isegi nende emakeelt kiusatakse taga.

Heidame pilgu Venemaa kodanlusele, kes on «kutsutud» osa võtma — väga tagasihoidlikult, tõsi küll, aga ometi osa võtma võimust «3. juuni» seadusandluse ja valitsemise süsteemis. Et oktoobristid lähevad selles küsimuses tegelikult koos parempoolsetega, selle üle ei tarvitse palju sõnu raisata. Kahjuks pööravad mõned marksistid palju vähem tähelepanu suurvene liberaalse kodanluse, progressistide ja kadettide seisukohale. Ometi aga see, kes ei uuri seda seisukohta ega süvene sellesse, langeb rahvuste enesemääramise õiguse arutamisel paratamatult abstraktsuse ja põhjendamatusse pattu.

«Pravda» poleemika «Retšiga» sundis möödunud aastal seda konstitutsiooniliste demokraatide partei peahäälekandjat, kes «ebameeldivatele» küsimustele otsesest vastamisest on nii osav diplomaatiliselt kõrvale põiklema, ometi tegema mõningaid väärtuslikke ülestunnistusi. Kära tekkis Lvovis 1913. aasta suvel peetud üleukrainalise üliõpilaskongressi¹⁹ pärast. Vannutatud «ukraina eriteadlane» ehk «Retši» ukraina kaastööline hr. Mogiljanski avaldas artikli, milles ta kõige valitumate sõimusõnadega («jamps», «avantürism» jm.) külvas üle Ukraina separatsiooni (lahkulöömise) idee, mille eest võitles natsionaalsotsiaal Dontsov ja mille mainitud kongress heaks kiitis.

Ajaleht «Rabotšaja Pravda», olemata põrmugi solidaarne hr. Dontsoviga ning otse toonitades, et viimane on natsionaalsotsiaal, et temaga pole nõus paljud ukraina marksistid, ütles ometi, et «Retši» *toon*, õigemini: «Retši» *põhimõtteline küsimuse käsitus* on täiesti sündsusetu, lubamatu suurvene demokraadile või inimesele, kes tahab, et teda demokraadiks peetaks*. Lükaku «Retš» otseselt ümber härrade Dontsovide väited, kuid suurvene näilise demokraatia häälekandjal on *põhimõtteliselt* lubamatu unustada lahkulöömise *vabadust*, lahkulöömise *õigust*.

Mõni kuu hiljem, saanud Lvovi ukrainakeelsest ajalehest «Šljahhi»²⁰ teada hr. Dontsovi vastuväited, kes muuseas konstateeris, et «Retši» šovinistliku rünnaku naelutas kinni (håbimårgistas?) vajalikul viisil ainult

* Vt. Teosed, 19. kd., lk. 238—239. Toim.

vene sotsiaaldemokraatlik ajakirjandus», esines hr. Mogiljanski «Retši» 331. numbris «seletustega». Hr. Mogiljanski «seletused» seisid selles, et ta kolmel korral kor-
das: «hr. Dontsovi retseptide kritiseerimisel» «pole
midagi ühist rahvuste enesemääramise õiguse eitami-
sega».

«Tuleb ütelda,» kirjutas hr. Mogiljanski, «et ka «rahvuste enese-
määramise õigus» pole mingi fetiš (kuulake!!), mida ei tohi kritisee-
rida: rahvuse ebaterved elutingimused võivad tekitada rahvuslikus
enesemääramises ebaterveid tendentse, ja viimaste paljastamine ei
tähenda veel rahvuste enesemääramise õiguse eitamist.»

Nagu näete, olid liberaali fraasid «fetiš» suhtes täiesti
Rosa Luxemburgi fraaside vaimus. Oli ilmne, et hr. Mogil-
janski tahtis kõrvale puigelda otsesest vastusest küsimu-
sele: kas ta tunnustab või ei tunnusta poliitilise enese-
määramise, s. o. lahkulöömise õigust?

Ja «Proletarskaja Pravda» (nr. 4, 11. detsembrist 1913)
esitaski selle küsimuse *otsejoones* nii hr. Mogiljanskile
kui ka konstitutsiooniliste demokraatide *partei*le*.

Ajaleht «Retš» avaldas siis (nr. 340) allkirjata, s. o. toi-
metuse ametliku teadaande, mis annab sellele küsimusele
vastuse. Selle vastuse võib kokku võtta kolme punkti:

1. Konstitutsiooniliste demokraatide partei programmi
11. paragrahvis kõneldakse otseselt, täpselt ja selgesti
rahvuste «vaba *kultuurilise* enesemääramise õigusest».

2. «Proletarskaja Pravda» «ajab» «Retši» tõendusel
enesemääramise «lootusetult segi» ühe või teise rahvuse
separatismiga, lahkulöömisega.

3. «*Tegelikult ei ole kadetid kunagi üritanudki kaitsta*
«rahvuste» õigust «lahku lüüa» Vene riigist.» (Vt. artik-
kel «Natsionaal-liberalism ja rahvuste enesemääramise
õigus» «Proletarskaja Pravdas» nr. 12, 20. detsemb-
rist 1913**.)

Pöörame tähelepanu esmalt «Retši» teadaande teisele
punktile. Kui kujukalt näitab see härradele Semkovski-
tele, Liebmannidele, Jurkevitsitele ja teistele oportunisti-
dele, et nende kisa ja lobisemine «enesemääramise» mõtte
oletatava «segasuse» või «ebamäärasuse» üle kujutavad
endast *tegelikult*, s. o. Venemaa klasside ja klassivõitluse

* Vt. Teosed, 19. kd., lk. 479—481. *Toim.*

** Vt. Teosed, 20. kd., lk. 38—40. *Toim.*

objektiivse vahekorra järgi, liberaalmonarhistliku kodanluse juttude *lihtsat korrutamist!*

Kui «Proletarskaja Pravda» esitas härradele haritud «konstitutsioonilistele demokraatidele» «Retšist» kolm küsimust: 1) kas nad eitavad, et kogu rahvusvahelise demokraatia ajaloos, eriti alates XIX sajandi keskpaigast, mõistetakse rahvuste enesemääramise all just poliitilist enesemääramist, iseseisva rahvusriigi moodustamise õigust? 2) kas nad eitavad, et Londoni 1896. aasta rahvusvahelise sotsialistliku kongressi tuntud otsusel on sama mõte? ja 3) et Plehhanov, kes juba 1902. aastal kirjutas enesemääramisest, mõistis selle all just poliitilist enesemääramist? — kui «Proletarskaja Pravda» esitas need kolm küsimust, *härrad kadetid jäid vait!!*

Nad ei vastanud sõnagi, sest neil polnud midagi vastata. Nad pidid vaikides tunnistama, et «Proletarskaja Pravdal» oli kahtlemata õigus.

Liberaalide kisa selle üle, et «enesemääramise» mõiste pole selge, et sotsiaaldemokraatidel on see separatismiga «lootusetult segi aetud», pole midagi muud kui püüe küsimust *sassi ajada*, kõrvale põigelda demokraatia poolt üldiselt kindlaksmääratud põhimõtte tunnustamisest. Kui härrad Semkovskid, Liebmannid ja Jurkevitsid ei oleks nii võhiklikud, oleksid nad häbenenud esineda tööliste ees *liberaalses* vaimus.

Kuid lähme edasi. «Proletarskaja Pravda» sundis «Retši» tunnistama, et sõnadel «kultuurilisest» enesemääramisest on konstitutsiooniliste demokraatide programmis just *poliitilise* enesemääramise *eitamise* mõte.

«Tegelikult ei ole kadetid kunagi üritanudki kaitsta «rahvuste» õigust «lahku lüüa» Vene riigist» — mitte asjata ei soovitanud «Proletarskaja Pravda» neid «Retši» sõnu «Novoje Vremjale» ja «Zemštšinala»²¹ meie kadettide «lojaalsuse» musternäitena. Ajaleht «Novoje Vremja» nr. 13 563, mööda laskmata muidugi juhust meenutada «juuti» ja ütelda igasuguseid teravusi kadettidele, teatas ometi:

«Mis sotsiaaldemokraatidel on poliitilise tarkuse aksioomiks» (s. o. rahvuste enesemääramise, lahkulöömise õiguse tunnustamine), «see hakkab praegusel ajal isegi kadettide hulgas tekitama lahkkelisid.»

Kadetid asusid põhimõtteliselt täiesti ühesugusele seisukohale «Novoje Vremjaga», deklareerides, et nad «ei ole

kunagi üritanudki kaitsta rahvuste õigust lahku lüüa Vene riigist». Selles seisabki üks aluseid, millele toetub kadettide *natsionaal-liberalism*, nende lähedus Puriškevitšitele, nende ideelis-poliitiline ja praktilis-poliitiline sõltumine nendest viimastest. «Härrad kadetid on ajalugu õppinud,» kirjutas «Proletarskaja Pravda», «ja teavad väga hästi, missuguse, pehmelt väljendades, «pogrommitaolise» tegevuseni on praktikas sageli viinud Puriškevitšite iidse õiguse «kraest kinni võtta ja mitte lahti lasta» rakendamine.»²² Väga hästi teades Puriškevitšite kõikvõimsuse feodaalset allikat ja iseloomu, asuvad kadetid ometi täielikult just selle klassi poolt loodud suhete ja piiride *pinnale*. Väga hästi teades, kui palju mitte-euroopalikku, anti-euroopalikku (aasialikku, ütleksime meie, kui see ei kõlaks pälvimatu halvustusena jaapanlaste ja hiinlaste suhtes) on selle klassi poolt loodud või kindlaks määratud suhetes ja piirides, tunnistavad härrad kadetid nad ometi piiriks, millest ei saa üle astuda.

See ongi kohanemine Puriškevitšitega, lõmitamine nende ees, kartus kõigutada nende seisundit, nende kaitsmine rahvaliidkumise, demokraatia eest. «See tähendab tegelikult,» kirjutas «Proletarskaja Pravda», «kohanemist pärisorjapidajate huvidega ja valitseva rahvuse kõige halvemate natsionalistlike eelarvamustega, selle asemel et nende eelarvamuste vastu süstemaatiliselt võidelda.»

Inimestena, kes tunnevad ajalugu ja pretendeerivad demokraatiale, ei tee kadetid katsetki väita, et demokraatlik liikumine, mis iseloomustab meie päevil nii Ida-Euroopat kui Aasiat, püüdes mõlemat ümber muuta tsiviliseeritud kapitalistlike maade eeskujul, — et see liikumine peab tingimata jätma muutmatuks piirid, millised on kindlaks määranud feodaalajastu, Puriškevitšite kõikvõimsuse ning kodanluse ja väikekodanluse laiade kihide õigusetuse ajastu.

Et «Proletarskaja Pravda» ja «Retši» vahelises poleemikas ülestõstetud küsimus polnud sugugi ainult literatuurne küsimus, et see puudutas tõepoolest poliitilist päevaküsimust, seda tõestas muuseas konstitutsiooniliste demokraatide partei viimane konverents 23.—25. märtsil 1914. «Retši» (nr. 83, 26. märtsist 1914) ametlikust aruandest selle konverentsi kohta loeme:

«Ka rahvusküsimusi arutati eriti elavalt. Kiievi saadikud, kellega ühinesid N. V. Nekrassov ja A. M. Koljubakin, rõhutasid, et rahvusküsimus on suur küpsev tegur, millele tuleb vastu minna otsustavamalt kui varem. F. F. Kokoškin rõhutas siiski» (see on sama «siiski», mis vastab Štšedrini «aga'le» — «ei kasva kõrvad laubast kõrgemale, ei kasva»), «et nii programm kui ka eelnevad poliitilised kogemused nõuavad «rahvuste poliitilise enesemääramise» «venivate vormelite» väga ettevaatlikku käsitlemist.»

See ülimal määral tähelepanuvääriv arutus kadettide konverentsil pälvib kõigi marksistide ja kõigi demokraatide suurimat tähelepanu. (Märgime sulgudes, et «Kiievskaja Mõsl», kes on nähtavasti väga hästi informeeritud ja kes kahtlemata õigesti edasi andis hr. Kokoškinini mõtted, lisas juurde, et ta tõstis eriliselt esile, muidugi oma oponentidele tehtud hoiatuse näol, riigi «lagunemise» ohu.)

«Retši» ametlik aruanne on koostatud virtuooslik-diplomaatlikult, et võimalikult vähem kergitada eesriiet, et võimalikult rohkem varjata. Kuid siiski on põhijoontes selge, mis toimus kadettide konverentsil. Delegaadid — liberaalsed kodanlased, kes on tuttavad olukorraga Ukrainas, ja «pahempoolsed» kadetid tõstsid üles *just* rahvuste poliitilise enesemääramise küsimuse. Vastasel korral poleks hr. Kokoškinil põhjust olnud kutsuda selle «vormeli» «ettevaatlikule käsitlemisele».

Kadettide programmis, mis kadettide konverentsi delegaatidele muidugi teada oli, on nimelt *mitte* poliitiline, vaid «kultuuriline» enesemääramine. Järelikult *kaitstes* hr. Kokoškin programmi Ukraina delegaatide vastu, pahempoolsete kadettide vastu, *kaitstes* «kultuurilist» enesemääramist «poliitilise» vastu. On täiesti ilmne, et välja astudes «poliitilise» enesemääramise vastu, esile tõstes «riigi lagunemise» ohu, nimetades «poliitilise enesemääramise» vormelit «*venivaks*» (täiesti Rosa Luxemburgi vaimus!), *kaitstes* hr. Kokoškin suurvene natsionaal-liberalismi konstitutsiooniliste demokraatide partei «pahempoolsemate» ehk demokraatlikumate elementide ja ukraina kodanluse vastu.

Hr. Kokoškin võitis kadettide konverentsil, nagu see nähtub reetlikust sõnakesest «siiski» «Retši» aruandes. Suurvene natsionaal-liberalism triumfeeris kadettide hulgas. Kas see võit ei aita kaasa Venemaa marksistide hulgas nende mõistmatute indiviidide ajude selgimisele, kes kadettide järel on samuti hakanud kartma

«rahvuste poliitilise enesemääramise venivaid vorme-
leid»?

Vaadelgem «siiski» sisuliselt hr. Kokoškini mõttekäiku. Viidates «eelnevatele poliitilistele kogemustele» (s. o. ilmselt viienda aasta kogemustele, kui suurvene kodan-
lus tundis hirmu oma rahvuslike privileegide pärast ja oma hirmuga kohutas ära kadettide partei) ja esile tõstes «riigi lagunemise» ohtu, ilmutas hr. Kokoškin suurepäras-
t arusaamist sellest, et poliitiline enesemääramine ei või tähendada midagi muud kui lahkulöömise ja iseseisva rahvusriigi rajamise õigust. Tekib küsimus, kuidas tuleb vaadata neile hr. Kokoškini kartustele demokraatia seisukohalt üldse ja proletaarse klassivõitluse seisukohalt eriti?

Hr. Kokoškin tahab meid veenda, et lahkulöömise õiguse tunnustamine suurendab «riigi lagunemise» ohtu. See on politseinik Mõmretsovi seisukoht tema deviisiga «kraest kinni võtta ja mitte lahti lasta». Demokraatia seisukohalt üldse on just vastupidi: lahkulöömise õiguse tunnustamine vähendab «riigi lagunemise» ohtu.

Hr. Kokoškin arutleb täiesti natsionalistide vaimus. Oma viimasel kongressil materdasid nad ukrainlasi-
«mazepalasi». Ukraina liikumine — hüüdsid härrad Savenko ja Ko — ähvardab nõrgendada Ukraina sidet Venemaaga, sest Austria oma ukrainofiilsusega kõven-
dab ukrainlaste sidemeid Austriaga! Jäi arusaamatuks, miks siis Venemaa ei või katsuda «kõvendada» ukrain-
laste sidemeid Venemaaga *sama meetodi abil*, mida här-
rad Savenkod panevad süüks Austriale, s. o. ukrainlastele emakeele vabaduse, omavalitsuse, autonoomse esindus-
kogu jne. andmisega?

Härrade Savenkode ja härrade Kokoškinite arutlused on täiesti ühelaadsed ja puhtloogiliselt ühtemoodi naeru-
väärsed ning absurdsed. Kas pole selge, et mida rohkem vabadust saab ukraina rahvus ühes või teises riigis, seda kindlamaks kujuneb selle rahvuse side vastava riigiga? Näib, et ei saa vaielda selle aabitsatõe vastu, kui mitte otsustavalt lahti ütelda kõigist demokratismi eeldustest. Ja kas rahvusel kui niisugusel saab olla suuremat vaba-
dust kui lahkulöömise vabadus, iseseisva rahvusriigi raja-
mise vabadus?

Et veel rohkem selgitada seda liberaalide poolt (ja nende poolt, kes oma mõistmatuses neile järele laulavad)

sassiaetavat küsimust, toome kõige lihtsama näite. Võtame abielulahutuse küsimuse. Rosa Luxemburg kirjutab oma artiklis, et tsentraliseeritud demokraatlik riik, täielikult leppides üksikute osade autonoomiaga, peab jätma keskiparlamendi kompetentsi kõik tähtsaimad seadusandluse harud ja muuseas ka abielulahutuse seadusandluse. See hoolitsus abielulahutuse vabaduse kindlustamise eest demokraatliku riigi keskviimu poolt on täiesti mõisteta. Reaktsionäärid on abielulahutuse vabaduse vastu, kutsudes seda «ettevaatlikult käsitlema» ja kisades, et see tähendab «perekonna lagunemist». Demokraatia aga on arvamisel, et reaktsionäärid silmakirjatsevad, kaitstes tegelikult politsei ja bürokraatia kõikviimust, ühe sugupoole privileege ja naise suurimat rõhumist; et tegelikult abielulahutuse vabadus ei tähenda perekonnasidemete «lagunemist», vaid, vastupidi, nende kõvenemist tsiviliseeritud ühiskonnas ainuvõimalikel ja püsivail demokraatlikel alustel.

Süüdistada enesemääramise vabaduse, s. o. lahkulõomise vabaduse pooldajaid separatismi õhutamises on samasugune rumalus ja samasugune silmakirjalikkus, nagu süüdistada abielulahutuse vabaduse pooldajaid perekonnasidemete purustamisele õhutamises. Samuti nagu kodanlikus ühiskonnas abielulahutuse vabaduse vastu astuvad välja need, kes kaitsevad privileege ja müüdavust, millele rajaneb kodanlik abielu, nõnda kapitalistlikus riigis rahvuste enesemääramise, s. o. lahkulõomise vabaduse eitamine tähendab vaid võimuloleva rahvuse privileegide ja politseilike valitsemismeetodite kaitsmist demokraatlike valitsemismeetodite kahjuks.

Kahtlemata politikaanlus, mida tekitavad kõik kapitalistliku ühiskonna suhted, põhjustab mõnikord äärmiselt kergemeelset ja isegi lihtsalt rumalat parlamenditegelaste või publitsistide loba ühe või teise rahvuse lahkulõomisest. Aga ainult reaktsionäärid võivad lasta end hirmutada (või teeselda, nagu oleksid nad hirmunud) sellisest lobast. Kes asub demokraatia, s. o. riiklike küsimuste rahvahulkade poolt otsustamise seisukohal, see teab väga hästi, et politikaanide lobisemisest masside otsuseni on «määratu suur vahemaa»²³. Rahvahulgad teavad igapäevaste kogemuste põhjal suurepäraselt geograafiliste ja majanduslike sidemete tähtsust, suure turu ja suure riigi paremust, ning lahkulõomisele lähevad nad ainult

siis, kui rahvuslik surve ja rahvuslikud hõõrumised teevad kooselu täiesti talumatuks ning pidurdavad kõiki majanduslikke suhteid. Sellisel juhtumil aga kapitalistliku arenemise ja klassivõitluse vabaduse huvid on just lahkulööjate poolel.

Niisiis, mis küljest ka läheneda hr. Kokoškini arutlustele, osutuvad need absurdsuse tipuks ja irvituseks demokraatia põhimõtete üle. Kuid teatavat loogikat neis arutlustes on; see on suurvene kodanluse klassihuvide loogika. Hr. Kokoškin, nagu konstitutsiooniliste demokraatide partei enamuski, on selle kodanluse rahakoti teener. Ta kaitseb selle kodanluse privileege üldse, selle riiklikke privileege eriti, kaitseb neid koos Puriškevitšiga, tema kõrval, — ainult Puriškevitš usub rohkem päripõlve vembrasse, Kokoškin ja Ko aga näevad, et viies aasta on seda vemmalt tublisti mõrastanud, ja loodavad rohkem kodanlikele masside tüssamise vahenditele, näiteks linna väikekodanlaste ja talupoegade hirmutamisele «riigi lagunemise» tondiga, nende petmisele fraasidega «rahva vabaduse» ühendamisest ajalooliste alustagedega jne.

Liberaalide vaenul rahvuste poliitilise enesemääramise põhimõtte vastu on üks ja ainult üks reaalne klassiline tähendus: natsionaal-liberalism, suurvene kodanluse riiklike privileegide kaitsmine. Ning Venemaa oportunistid marksistide hulgas, asudes just nüüd, kolmanda juuni süsteemi ajajärgul, sõjakäigule rahvuste enesemääramise õiguse vastu, kõik need: likvidaator Semkovski, bundist Liebmann, ukraina väikekodanlane Jurkevits — sörgivad tegelikult vaid natsionaal-liberalismi sabas, demoraliseerivad töölisklassi natsionaal-liberaalsete ideedega.

Töölisklassi ja tema kapitalismivastase võitluse huvid nõuavad kõigist rahvustest tööliste täielikku solidaarsust ja tihedaimat ühtsust, nõuavad vastulööki mistahes rahvusest kodanluse natsionalistlikule poliitikale. Seepärast kõrvalekaldumiseks proletaarse poliitika ülesandeist ja tööliste alistamiseks kodanlikule poliitikale oleks nii see, kui sotsiaaldemokraadid hakkaksid eitama enesemääramise õigust, s. o. rõhutada rahvuste lahkulöömise õigust, kui ka see, kui sotsiaaldemokraadid asuksid toetama kõiki rõhutada rahvuste kodanluse rahvuslikke nõudmisi. Palgatöölisele on ükskõik, kas tema peamiseks ekspluateerijaks on suurvene kodanlus, kes on muulaskodanlusega võr-

reldes eelistatud, või poola kodanlus, kes on juudi kodanlusega võrreldes eelistatud jne. Palgatöoline, kes on teadlik oma klassi huvidest, on ükskõikne nii suurvene kapitalistide riiklike privileegide kui ka poola või ukraina kapitalistide lubaduste suhtes, et paradiis tuleb maa peale siis, kui nemad saavad endale riiklikud privileegid. Kapitalismi arenemine läheb edasi ja saab nii või teisiti edasi minema nii ühtses kirjus riigis kui ka üksikutes rahvusriikides.

Igal juhul jääb palgatöoline ekspluateerimise objektiks, ja edukas võitlus selle vastu nõuab, et proletariaat oleks natsionalismist sõltumatu, nõuab proletaarlaste nii-öelda täielikku neutraalsust eri rahvuste kodanluse võitluses esikoha pärast. «Oma» rahvusliku kodanluse privileegide vähimigi toetamine mingi rahvuse proletariaadi poolt kutsub paratamatult esile teise rahvuse proletariaadi umbusalduse, nõrgendab tööliste rahvusvahelist klassisolidarsust, lahutab neid kodanluse röömuks. Enesemääramise või lahkulöömise õiguse eitamine aga tähendab praktikas paratamatult valitseva rahvuse privileegide toetamist.

Võime selles veelgi kujukamalt veenduda, kui võtame konkreetse näite selle kohta, kuidas Norra löi Rootsist lahku.

6. NORRA LAHKULÖÖMINE ROOTSIST

Rosa Luxemburg võtab just selle näite ja targutab selle puhul järgmiselt:

«Viimane sündmus föderatiivsuhte ajaloos, Norra lahkulöömine Rootsist, millest kui riikliku lahkulöömise püüete jõu ja progressiivsuse röömustavast avaldusest omal ajal kähku kinni haaras poola sotsiaalpatriootlik ajakirjandus (vt. Krakovi «Napród»), muutus kohe rabavaks tõenduseks selle kohta, et föderalism ja sellest tulenev riiklik lahkulöömine pole sugugi progressiivsuse või demokraatsi avaldus. Pärast nõndanimetatud Norra «revolutsiooni», mis seisis Rootsi kuninga tagandamises ja Norrast eemaldamises, valisid norralased endale suurima rahuga teise kuninga, olles rahvahääletusel vabariigi asutamise projekti vormiliselt tagasi lükanud. See, mille igasuguste rahvuslike liikumiste ja igasuguse näilise sõltumatuse pealiskaudsed kummardajad kuulutasid «revolutsiooniks», oli lihtne talupoegliku ja väikekodanliku partikularismi avaldus, oli soov oma raha eest omada «oma» kuningat rootsi aristokraatia poolt pealesunnitud kuninga asemel, ja oli järelikult liikumine, millel pole absoluutselt

midagi ühist revolutsioonilisusega. Ühtlasi see Rootsi-Norra uniooni purunemise lugu tõestas taas, mil määral selgi juhtumil seni eksisteerinud föderatsioon oli vaid puhtdünastiliste huvide väljendus, järelikult monarhismi ja reaktsiooni vorm...» («Przegląd»).

See on sõna-sõnalt kõik, mida Rosa Luxemburg ütleb selle punkti kohta!! Ja peab tunnistama, et oleks raske olnud reljeefsemalt paljastada oma seisukoha abitust, kui seda on teinud Rosa Luxemburg käesolevas näites.

Küsimus oli ja on see, kas sotsiaaldemokraatiale kirju rahvastikuga riigis on vaja programmi, mis tunnustab enesemääramise või lahkulöömise õigust.

Mida siis ütleb meile selles küsimuses Rosa Luxemburgi enda poolt võetud näide Norra kohta?

Meie autor keerutab ja põikleb, pillub teravmeelsusi ja teeb kära «Naprzódi»²⁴ vastu, kuid küsimusele ei vasta!! Rosa Luxemburg kõneleb millest tahes, et aga *mitte sõnagi ütelda* küsimuse sisu kohta!!

Kahtlemata norra väikekodanlased, soovides oma raha eest omada oma kuningat ja rahvahääletusel läbi kukutades vabariigi asutamise projekti, ilmutasid väga halbu väikekodanlikke omadusi. Kahtlemata «Naprzód», kui ta seda ei märganud, ilmutas niisama halbu ja niisama väikekodanlikke omadusi.

Aga milleks see kõik??

Jutt oli ju rahvuste enesemääramise õigusest ja sotsialistliku proletariaadi suhtumisest sellesse õigusesse! Miks siis Rosa Luxemburg ei vasta sellele küsimusele, vaid käib ringiratast?

Õeldakse, et hiire jaoks ei ole kassist tugevamat looma. Rosa Luxemburgile nähtavasti ei ole «frakist» tugevamat looma. «Frakkideks» kutsutakse igapäevases keeles «poola sotsialistlikku parteid», niinimetatud revolutsioonilist fraktsiooni, ning Krakovi leheke «Naprzód» jagab selle «fraktsiooni» ideid. Rosa Luxemburgi võitlus selle «fraktsiooni» natsionalismi vastu on meie autorit niivõrd pimestanud, et tema silmapiirilt kaob kõik peale «Naprzódi».

Kui «Naprzód» ütleb «jah», siis peab Rosa Luxemburg oma pühaks kohuseks jalamaid hüüda «ei», sugugi mõtlemata, et sellise meetodiga ei ilmuta ta enda sõltumatust «Naprzódist», vaid otse vastupidi: enda veidrat sõltuvust «frakkidest», oma võimetust vaadata asjadele veidi sügavamalt ja laiemalt seisukohalt kui Krakovi

sipelgapesa seisukoht. «Naprzód» on muidugi väga halb ja sugugi mitte marksistlik häälekandja, aga see ei pea meid takistama sisuliselt analüüsima näidet Norra kohta, kui oleme selle kord juba võtnud.

Et analüüsida seda näidet marksistlikult, ei pea me peatuma hirmus kohutavate «frakkide» halbadel omadustel, vaid, esiteks, konkreetsetel ajaloolistel iseärasustel, mis olid omased Norra lahkulöömisele Rootsist, ja teiseks, sellel, millised olid kummagi maa *proletariaadi* ülesanded selle lahkulöömise puhul.

Norrat lähendavad Rootsile geograafilised, majanduslikud ja keelelised sidemed, mis ei ole vähem tihedad kui paljude mittesuurvvene slaavi rahvuste sidemed suurvenelastega. Kuid Norra liit Rootsiiga polnud vabatahtlik, nii et «föderatsioonist» kõneleb Rosa Luxemburg täiesti asjata, lihtsalt seepärast, et ta ei tea, mis ütelda. Norra *loovutasid* Rootsile monarhid Napoleoni sõdade ajal vastu norralaste tahtmist, ning rootslased pidid viima sõjaväed Norrasse, et teda endale alistada.

Pärast seda oli paljude aastakümnete vältel, hoolimata Norra erakordselt laialdasest autonoomiast (oma parlament jne.), pidevalt hõõrumisi Norra ja Rootsi vahel, ja norralased püüdsid kõigest väest heita endalt rootsi aristokraatia iket. 1905. aasta augustis heitsidki nad lõpuks selle: Norra parlament otsustas, et Rootsi kuningas ei ole enam Norra kuningas, ja seejärel teostatud referendum, norra rahvahääletus, andis rõhuva häälteenamuse (ligi 200 000 mõnesaja vastu) Rootsist täieliku lahkulöömise poolt. Pärast mõningat kõhklemist leppisid rootslased lahkulöömise faktiga.

See näide näitab meile, millisel pinnal on võimalikud ja toimuvad rahvuste lahkulöömistele juhud kaasaegsete majanduslike ja poliitiliste suhete tingimustes ning millise *vormi* võtab mõnikord lahkulöömine poliitilise vabaduse ja demokraatliku olukorras.

Ükski sotsiaaldemokraat, kui ta ei tihka kuulutada end ükskõikseks poliitilise vabaduse ja demokraatliku küsimustes (sellisel juhtumil aga ei ole ta muidugi enam sotsiaaldemokraat), ei saa eitada, et see näide *faktiliselt* tõestab klassiteadlike tööliste *kohustust* süstemaatiliselt propageerida ja ette valmistada seda, et võimalikud konfliktid rahvuste lahkulöömise pärast laheneksid *ainult nõnda*, nagu need lahendati 1905. aastal Norra ja Rootsi

vahel, mitte aga «vene moodi». Just seda väljendabki rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamise nõue meie programmis. Ning Rosa Luxemburgil tuli tema teooriale ebameeldivast faktist kõrvale põigelda hirmuäratavate kallaletungide abil norra väikekodanlaste väikekodanlikkusele ja Krakovi «Naprzódile», sest ta mõistis väga hästi, kuivõrd *lõplikult lükkab* see ajalooline fakt *ümb*er tema fraasid, nagu oleks rahvuste enesemääramise õigus «utoopia», nagu võrduks ta õigusega «süüa kuldtaldrikutelt» jne. Sellised fraasid väljendavad vaid armetult endaga rahulolevat oportunistlikku usku Ida-Euroopa rahvuste praeguste jõuvahekordade muutumatusesse.

Lähme edasi. Rahvuste enesemääramise küsimuses, nagu igas muuski küsimuses, huvitab meid eelkõige ja kõige rohkem proletariaadi enesemääramine rahvuste raamides. Rosa Luxemburg hiilis õige vaikselt mööda ka sellest küsimusest, tundes, kui ebameeldiv tema «teooriale» on selle analüüsimine tema poolt võetud Norra näite põhjal.

Milline oli ja milline oleks pidanud olema norra ja rootsi proletariaadi seisukoht lahkulöömise tõttu tekkinud konfliktis? Norra klassiteadlikud töölised oleksid hääletanud *pärast* lahkulöömist muidugi vabariigi poolt*, ja kui oli sotsialiste, kes hääletasid teisiti, siis see tõendab ainult seda, kui palju nürimeelset, väikekodanlikku oportunisti on mõnikord Euroopa sotsialismis. Selles ei saa olla kaht arvamust, ning me puudutame seda punkti vaid seepärast, et Rosa Luxemburg püüab asja sisu kinni mättaida juttudega, mis *ei vasta teemale*. Lahkulöömise küsimuses me ei tea, kas norra sotsialistlik programm kohustas norra sotsiaaldemokraate olema ühel kindlal arvamusel. Oletame, et ei, et norra sotsialistid jätsid lahtiseks küsimuse, kuivõrd küllaldane oli vabaks klassivõitluseks Norra autonoomia ja kuivõrd pidurdasid majanduselu vabadust igavesed hõõrumised ja konfliktid rootsi aristokraatiaga. Et aga norra proletariaat pidi olema selle aristokraatia vastu ja norra talurahvademokraatia poolt (kõigest viimase väikekodanlikust kitsarinnalisusest hoolimata), see on vaieldamatu.

---

* Kui norra rahvuse enamus oli monarhia poolt, proletariaat aga vabariigi poolt, siis avanes norra proletariaadile õieti-õelda kaks teed: kas revolutsioon, kui tingimused selleks olid küpsed, või alistumine enamusele ning kestev propaganda- ja agitatsioonitöö.

Aga rootsi proletariaat? Teatavasti rootsi mõisnikud propageerisid rootsi pappide kaasabil sõda Norra vastu, ja kuna Norra on Rootsist palju nõrgem, kuna ta juba oli kogenud Rootsi sissetungi, kuna rootsi aristokraatial on väga suur kaal oma maal, siis oli see propaganda väga tõsiseks ohuks. Võib kindlalt öelda, et rootsi Kokoškinid demoraliseerisid kaua ja usinasti rootsi rahvahulki üleskutsetega «ettevaatlikult käsitleda» «rahvuste poliitilise enesemääramise venivaid vormeleid», «riigi lagunemise» ohtude ettemaalimisega ja väitmisega, et «rahva vabadus» on ühendatav rootsi aristokraatia alustagedega. Ei ole vähimatki kahtlust, et rootsi sotsiaaldemokraatia oleks reetnud sotsialismi ja demokraatia, kui ta poleks kõigest jõust võidelnud nii mõisnike kui ka «Kokoškinite» ideoloogia ja poliitika vastu, kui ta *peale* rahvuste üheõigusluse üldse (mida tunnustavad ka Kokoškinid) poleks kaitsnud rahvuste enesemääramise õigust, Norra lahkulöömise vabadust.

Norra ja rootsi tööliste tihe liit, nende täielik seltsimehelik klassisolidaarsus *võitis* sellest norralaste lahkulöömise õiguse tunnustamisest rootsi tööliste poolt. Sest norra töölisel veendusid, et rootsi töölisel ei ole nakatatud rootsi natsionalismist, et vendlus norra proletaarlastega on neile kõrgem kui rootsi kodanluse ja aristokraatia privileegid. Euroopa monarhide ja rootsi aristokraatide poolt Norrale pealesunnituid sidemete purustamine kõvendas sidemeid norra ja rootsi tööliste vahel. Rootsi töölisel tõestasid, et läbi *kõigi* kodanliku poliitika keerdkäikude — kodanlike suhete pinnal on täiesti võimalik norralaste vägivaldne taasalistamine rootslastele! — suudavad nad säilitada ja kaitsta mõlema rahvuse tööliste täielikku üheõiguslust ja klassisolidaarsust võitluses nii rootsi kui ka norra kodanluse vastu.

Sellest nähtub muuseas, kui põhjendamatud ja isegi lihtsalt tühisel on mõnikord «frakkide» poolt tehtavad katsed «kasutada» meie lahkhelisid Rosa Luxemburgiga poola sotsiaaldemokraatia vastu. «Frakid» ei ole proletaarne, sotsialistlik, vaid väikekodanlik natsionalistlik partei, midagi poola sotsiaal-revolutsionääride taolist. Mingisugusest Venemaa sotsiaaldemokraatide ühtsusest selle parteiga pole iialgi olnud ega saanudki olla juttu. Vastupidi, mitte ükski Venemaa sotsiaaldemokraat pole iialgi «kahetsenud» lähenemist ja ühinemist poola sotsi-

aaldemokraatidega. Poola sotsiaaldemokraatiale kuulub see tohutu ajalooline teene, et ta esmakordselt lõi Poolas, mis on täiesti läbi imbunud natsionalistlike taotluste ja harrastustega, tõesti marksistliku, tõesti proletaarise partei. Kuid see poola sotsiaaldemokraatide teene osutub suureks teeneks mitte selle asjaolu tõttu, et Rosa Luxemburg on rääkinud palju rumalusi vene marksistliku programmi § 9 vastu, vaid sellest kurvast asjaolust hoolimata.

Poola sotsiaaldemokraatidele ei ole «enesemääramise õigusel» muidugi nii suurt tähtsust kui vene sotsiaaldemokraatidele. On täiesti arusaadav, et võitlus natsionalistlikult pimestatud poola väikekodanlusega on sundinud poola sotsiaaldemokraate erilise (mõnikord vahest pisut ülemäärase) agarusega «keppi ülearu painutama». Ükski Venemaa marksist pole kunagi mõtelnudki panna poola sotsiaaldemokraatidele süüks, et nad on Poola lahkulöömise vastu. Vea teevad need sotsiaaldemokraadid ainult siis, kui nad teevad katset — Rosa Luxemburgi taoliselt — eitada enesemääramise õiguse tunnustamise vajalikkust *Venemaa* marksistide programmis.

See tähendab sisuliselt Krakovi horisoni seisukohalt mõistetavate suhete ülekandmist kõigi Venemaa rahvaste ja rahvuste, sealhulgas ka suurvenelaste mastaapi. See tähendab olla «pahupidipööratud poola natsionalistid», mitte aga Venemaa, mitte rahvusvahelised sotsiaaldemokraadid.

Sest rahvusvaheline sotsiaaldemokraatia seisab just rahvaste enesemääramise õiguse tunnustamise pinnal. Selle juurde me nüüd siirdumegi.

7. LONDONI 1896. AASTA RAHVUSVAHELISE KONGRESSI OTSUS

See otsus kõlab nõnda:

«Kongress deklareerib, et ta pooldab kõigi rahvuste täielikku enesemääramise õigust (Selbstbestimmungsrecht) ja avaldab oma sümpaatiat kõigi nende maade töölistele, mis praegu kannatavad sõjalise, rahvusliku või muu absolutismi ikke all; kongress kutsub kõigi nende maade töölisi astuma kogu maailma klassiteadlike (Klassen-

bewusste = oma klassi huvidest teadlike) tööliste ridadesse, et koos nendega võidelda rahvusvahelisest kapitalismist jagusaamise ja rahvusvahelise sotsiaaldemokraatia eesmärkide teostamise eest.»*

Meie oportunistid, härrad Semkovski, Liebmann ja Jurkevitsš, nagu juba tähendasime, lihtsalt ei tunne seda otsust. Rosa Luxemburg aga tunneb ja toob tema täieliku teksti, milles seisab sama väljendus, mis meie programmiski: «enesemääramine».

Tekib küsimus, kuidas siis kõrvaldab Rosa Luxemburg selle takistuse, mis seisab tema «originaalse» teooria teel?

Oo, täiesti lihtsalt: ... raskuspunkt on siin resolutsiooni teises osas... tema deklaratiivne iseloom... ainult eksi-kombel võib talle viidata!

Meie autori abitused ja nõutus on lihtsalt rabav. Järjekindlalt demokraatlike ja sotsialistlike programmipunktide deklaratiivsele iseloomule viitavad tavaliselt ainult oportunistid, arglikult kõrvale põigeldes otsesest poleemikast nende vastu. Nähtavasti mitte asjata ei ole Rosa Luxemburg seekord sattunud härrade Semkovskite, Liebmanni ja Jurkevitsši haledasse seltskonda. Rosa Luxemburg ei julge otseselt ütelda, kas ta peab toodud resolutsiooni õigeks või ekslikuks. Ta põikleb ja poeb peitu, otsekui lootes leida sellist tähelepanematut ja teadmatut lugejat, kes resolutsiooni teise osani jõudes unustab selle esimese osa, või kes ialgi pole kuulnud sotsialistlikus ajakirjanduses enne Londoni kongressi toimunud vaidlustest.

Kuid Rosa Luxemburg eksib väga, kui ta kujutleb, et tal õnnestub Venemaa klassiteadlike tööliste ees nii kergesti jalge alla tallata Internatsionaali resolutsiooni tähtsas põhimõttelises küsimuses, suvatsemata seda kriitiliselt analüüsida.

Enne Londoni kongressi toimunud vaidlustes — peamiselt saksa marksistide ajakirja «Die Neue Zeit» veergudel — avaldati Rosa Luxemburgi seisukoht, ning see seisukoht sai sisuliselt lüüa Internatsionaali ees! Selles

* Vt. Londoni kongressi ametlikku saksakeelset aruannet: «Verhandlungen und Beschlüsse des internationalen sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongresses zu London, vom 27. Juli bis 1. August 1896», Berlin, 1897, S. 18 («Sotsialistlike töölisparteiade ja ametiühingute 27. juulist 1. augustini 1896 Londonis peetud rahvusvahelise kongressi protokollid ja otsused», Berliin 1897, lk. 18. Toim.). On olemas venekeelne brošüür rahvusvaheliste kongresside otsustega, ku: «enesemääramise» asemel on valesti tõlgitud «autonoomia».

ongi asja tuum, mida eriti tuleb silmas pidada vene lugejal.

Vaidlused toimusid Poola sõltumatuse küsimuses. Esitati kolm seisukohta:

1) «Frakkide» seisukoht, kelle nimel esines Haecker. Nemad tahtsid, et Internatsionaal oma programmiga tunnustaks Poola sõltumatuse nõudmist. Seda ettepanekut ei võetud vastu. See seisukoht sai lüüa Internatsionaali ees.

2) Rosa Luxemburgi seisukoht: poola sotsialistid ei pea nõudma Poola sõltumatust. Rahvuste enesemääramise õiguse väljakuulutamisest ei võinud selt seisukohalt juttugi olla. Ka see seisukoht sai lüüa Internatsionaali ees.

3) Seisukoht, mida seekord kõige üksikasjalisemalt arendas K. Kautsky, välja astudes Rosa Luxemburgi vastu ja tõestades tema materialismi äärmist «ühekülgust». Sellelt seisukohalt Internatsionaal ei saa praegusel ajal oma programmis üles seada Poola sõltumatust, kuid poola sotsialistid — ütles Kautsky — võivad täielikult esitada sellise nõudmise. Sotsialistide seisukohalt on absoluutselt väär ignoreerida rahvusliku vabanemise ülesandeid rahvusliku surve olukorras.

Internatsionaali resolutsioonis ongi reprodutseeritud selle seisukoha kõige olulisemad põhimõtted: ühelt poolt kõigi rahvuste täieliku enesemääramise õiguse täiesti otsene tunnustamine, mis ei võimalda mingisuguseid väärtõlgitsusi; teiselt poolt niisama selge tööliste üleskutsumine nende klassivõitluse *rahvusvahelisele* ühtsusele.

Meie arvame, et see resolutsioon on täiesti õige ja et just see resolutsioon ning just tema mõlema osa lahutamatus seoses annab ainuõige direktiivi proletaarsele klassipoliitikale rahvusküsimuses Ida-Euroopa ja Aasia maade jaoks XX sajandi alguses.

Peatume kolmel eelmainitud seisukohal pisut üksikasjalisemalt.

Teatavasti K. Marx ja Fr. Engels arvasid, et kogu Lääne-Euroopa demokraatia, seda enam aga sotsiaaldemokraatia, peab Poola sõltumatuse nõudmist tingimata ja aktiivselt toetama. Möödunud sajandi 40. ja 60. aastate epohhil, Austria ja Saksamaa kodanliku revolutsiooni ning Venemaa «talurahvareformi» epohhil oli see seis-

koht täiesti õige ja ainus järjekindlalt demokraatlik ja proletaarne seisukoht. Niikaua kui Venemaa ja enamiku slaavi maade rahvamassid magasid veel sügavas unes, niikaua kui nendes maades *ei olnud* iseseisvaid, demokraatlikke massiliikumisi, omandas *šljahta* vabadusliikumine Poolas hiiglasliku, esmajärgulise tähtsuse mitte ainult kogu Venemaa, mitte ainult kogu slaavi, vaid ka kogu Euroopa demokraatia seisukohalt*²⁵.

Aga kui see Marxi seisukoht oli täiesti õige XIX sajandi teise kolmandiku või kolmanda veerandi kohta, siis lakkas ta olemast õige XX sajandil. Iseseisvaid demokraatlikke liikumisi ja isegi iseseisev proletaarne liikumine on tekkinud enamikus slaavi maades ja isegi ühel kõige mahajäänumal slaavi maal, Venemaal. Šljahta-Poola on kadunud ja loovutanud oma koha kapitalistlikule Poolale. Sellistes tingimustes pidi Poola paratamatult kaotama oma *erandliku* revolutsioonilise tähtsuse.

Kui PPS («poola sotsialistlik partei», praegused «frakid») püüdis 1896. aastal «kinnistada» Marxi seisukohta *teisest epohhist*, siis see tähendas juba marksismi *kirjatähe* kasutamist marksismi *vaimu* vastu. Seepärast oli täielik õigus poola sotsiaaldemokraatidel, kui nad astusid välja poola väikekodanluse natsionalistlike harrastuste vastu, näitasid, et rahvusküsimus on poola tööliste teisejärgulise tähtsusega, rajasid esmakordselt puhtproletaarse partei Poolas ning kuulutasid välja ülisuure tähtsusega põhimõtte — poola ja vene tööliste tihedaima liidu nende klassivõitluses.

Kas see siiski tähendas, et Internatsionaal võis XX sajandi algul Ida-Euroopa ja Aasia jaoks tunnistada ülearuseks rahvuste poliitilise enesemääramise printsiibi? nende lahkulöömise õiguse printsiibi? See oleks olnud suurim absurdsus, mis oleks olnud võrdne (teoreetiliselt) Türgi, Vene ja Hiina riigi kodanlik-demokraatliku

---

* Oleks väga huvitavaks ajalooliseks tööks kõrvutada poola 1863. aasta ülestõusust osavõtja-šljahtitši seisukoht — ülevenemaalise demokraadi-revolutsionääri Tšernõševski seisukoht, kes samuti (nagu Marx) oskas hinnata poola liikumise tähtsust, ja palju hiljem välja astunud ukraina väikekodanlase Dragomanovi seisukoht, kes väljendas veel niivõrd metsiku, unise ja oma sõnnikuhunniku külge kasvanud talupoja seisukohta, et ta oma õigustatud vihkamise tõttu poola pani vastu ei suutnud aru saada nende panide võitluse tähtsusest kogu Venemaa demokraatiale. (Vrd. Dragomanovi «Ajalooline Poola ja suurvene demokraatia».) Dragomanov pälvis täielikult neid vaimustatud suudlusi, millega teda hiljem autasustas juba natsionaal-liberaaliks muutunud hr. P. B. Struve.

ümberkujunduse lõpetatuks tunnistamisega; mis oleks olnud võrdne (praktiliselt) oportunismiga absolutismi suhtes.

Ei. Ida-Euroopa ja Aasia jaoks peab alanud kodanlik-demokraatlike revolutsioonide, rahvuslike liikumiste tarkamise ja teravnemise ning iseseisvate proletaarsete parteide tekkimise ajastul nende parteide ülesanne rahvuspoliitikas olema kahekülgne: kõigi rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamine, sest kodanlik-demokraatlik ümberkujundus pole veel lõpule viidud, sest töölisdemokraatia kaitseb järjekindlalt, tõsiselt ja siiralt, mitte liberaalide moodi, mitte Kokoškinite moodi, rahvuste üheõiguslust, — ja antud riigi kõigi rahvuste proletaarlaste klassivõitluse kõige tihedam, lahutamatu liit kõigil riigi ajaloo pöördepunktidel, kõigil üksikute riikide piiride muutmistel kodanluse poolt.

Just selle proletariaadi kahekülgse ülesande formuleerib Internatsionaali 1896. aasta resolutsioon. Just niisugune on oma põhimõttelistelt alustelt Venemaa marksistide 1913. aasta suvise nõupidamise resolutsioon. On inimesi, kellele näib «vastuoksusena», et see resolutsioon oma neljandas punktis, tunnustades enesemääramise, lahkulöömise õigust, «annaks» nagu maksimumi natsionalismi (tegelikult aga *kõigi* rahvuste enesemääramise *õiguse* tunnustamises on maksimum *demokratismi* ja miinimum natsionalismi), — viiendas punktis aga hoiatab töölisi mistahes kodanluse natsionalistlike loosungite eest ja nõuab kõigist rahvustest tööliste ühtsust ja liitumist internatsionaalselt ühtsetes proletaarsetes organisatsioonides. Kuid näha siin «vastuoksust» võivad ainult täiesti lamedad ajud, kes ei suuda näiteks aru saada, mispärast rootsi ja norra proletariaadi ühtsus ning klassisolidarsus *võitsid*, kui rootsi töölisel kaitsesid Norra vabadust eralduda iseseisvaks riigiks.

8. UTOPIST KARL MARX JA PRAKTILINE ROSA LUXEMBURG

Kuulutades «utoopiaks» Poola sõltumatuse ja korrates seda läiluseni tihti, hüüab Rosa Luxemburg irooniliselt: miks mitte üles tõsta Iirimaa sõltumatuse nõudmist?

Nähtavasti «praktilisel» Rosa Luxemburgil on teadmata, kuidas K. Marx suhtus Iirimaa sõltumatuse küsimusse. Sellel maksab peatuda, et näidata rahvusliku sõltumatuse *konkreetse* nõudmise analüüsi tõesti marksistlikult, mitte aga oportunistlikult seisukohalt.

Marxil oli kombeks «hammast katsuda», nagu ta ise ütles, oma tuttavail sotsialistidel, kontrollides nende teadlikkust ja veendumuste kindlust²⁶. Tutvunud Lopatiniga, kirjutab Marx Engelsile 5. juulil 1870. aastal ülimal määral meelitava hinnangu noore vene sotsialisti kohta, kuid lisab sealjuures juurde:

«... Nõrk koht: Poola. Selle punkti üle räägib Lopatin täpselt samuti kui inglane — näiteks inglise vana kooli tsartist — Irimaast.»²⁷

Marx küsitleb rõhuva rahvuse hulka kuuluvat sotsialisti tema suhtumise kohta rõhutatud rahvusesse ja avastab otsekohe valitsevate rahvuste (inglise ja vene) sotsialistide *ühise* puuduse: mitteamusaamine oma sotsialistlikest kohustustest mahasurutud rahvuste suhtes, «suurriiklikult» kodanluselt ülevõetud eelarvamuste mäletsemine.

Enne kui siirduda Marxi positiivsetele avaldustele Iirimaa kohta, tuleb teha reservatsioon, et Marx ja Engels suhtusid rahvusküsimusse üldse rangelt kriitiliselt, hinnates selle tinglik-ajaloolist tähtsust. Nii kirjutas Engels Marxile 23. mail 1851. aastal, et ajaloo uurimine viib tema pessimistlikele järeldustele Poola suhtes, et Poola tähtsus on ajutine, ainult kuni agraarrevolutsioonini Venemaal. Poolakate osa ajaloos on — «uljad rumalused». «Hetkekski ei saa oletada, et Poola, isegi ainult Venemaa vastu, esindaks edukalt progressi või omaks mingit ajaloolist tähtsust.» Venemaal on rohkem tsivilisatsiooni, hariduse, tööstuse ja kodanluse elemente kui «unises šljahta-Poolas». «Mis tähendab Varssav ja Krakov Peterburi, Moskva ja Odessa vastu!»²⁸ Engels ei usu poola šljahtitsite ülestõusude edusse.

Aga kõik need mõtted, milles on nii palju geniaalselt ettenägelikku, ei takistanud sugugi Engelsil ja Marxil 12 aastat hiljem, kui Venemaa ikka veel magas, Poola aga kees, suhtumast poola liikumisse kõige sügavama ja soojema sümpaatiaga.

1864. aastal, koostades Internatsionaali aadressi, kirju-

tas Marx Engelsile (4. novembril 1864. aastal), et tuleb võidelda Mazzini natsionalismi vastu. «Kui aadressis on jutt rahvusvahelisest poliitikast, räägin ma riikidest, mitte aga rahvustest, ja paljastan Venemaad, mitte aga vähemtähtsaid riike», kirjutab Marx. Võrreldes «töölisküsimusega» ei ole Marxil kahtlust rahvusküsimuse subordineeritud tähtsuse suhtes. Kuid rahvuslike liikumiste ignoreerimisest on tema teooria niisama kaugel kui taevas maast.

Saabub 1866. aasta. Marx kirjutab Engelsile «Proudhoni klikist» Pariisis, kes «kuulutab rahvused mõttetuseks ning ründab Bismarcki ja Garibaldi. Šovinismivastase poleemikana on see taktika kasulik ja seletatav. Kui aga need, kes Proudhonisse usuvad (nende hulka kuuluvad ka minu siinsed head sõbrad Lafargue ja Longuet), arvavad, et kogu Euroopa võib istuda ja peab istuma vaikselt ja rahulikult oma tagumisel, kuni härrad Prantsusmaal kaotavad viletsuse ja harimatuse... siis on nad naeruväärsed» (kiri 7. juunist 1866).

«Eile,» kirjutab Marx 20. juunil 1866, «olid Internatsionaali Nõukogus vaidlused praeguse sõja üle... Vaidlused siirdusid, nagu oligi oodata, «rahvuste» küsimusele ja meie suhtumisele sellesse... «Noor-Prantsusmaa» esindajad (*mittetöölised*) esitasid selle seisukoha, et iga sugune rahvus ja natsioon ise on vananenud eelarvamused. Prudonistlik štirnerlus... Kogu maailm peab ootama, kuni prantslased on küpsed sotsiaalse revolutsiooni teostamiseks... Inglased naersid väga, kui alustasin oma kõnet sellega, et meie sõber Lafargue ja teised rahvuse kaotajad pöörduvad meie poole prantsuse keeles, s. o. keeles, millest $\frac{9}{10}$ koosolijaist aru ei saa. Edasi vihjasin, et Lafargue, ise sellest teadlik olemata, mõistab rahvuste eitamise all nähtavasti nende äraneelamist prantsuse musterrahvuse poolt.»²⁹

Järeldus kõigist neist Marxi kriitilistest märkustest on selge: kõige vähem võib töölisklass luua endale fetišit rahvusküsimusest, sest kapitalismi arenemine ei ärata tingimata *kõiki* rahvusi iseseisvale elule. Kui aga kord on tekkinud massilised rahvuslikud liikumised, siis neile käega lüüa, keelduda toetamast seda, mis on neis progressiivset, — tähendab tegelikult järele anda *natsionalistlikele* eelarvamustele, nimelt: tunnistada «oma» rahvus «musterrahvuseks» (või, lisame omalt poolt juurde,

rahvuseks, kes omab ainuprivileegi riigi organiseerimiseks)*.

Aga pöördume tagasi Iiri küsimusele.

Kõige selgemini on Marxi seisukoht ses küsimuses väljendatud järgmistes katkendites tema kirjadest:

«Püüdsin igal viisil esile kutsuda inglise tööliste demonstratsiooni fenianismi kasuks... Varem pidasin Iirimaa lahkulöömist Inglismaast võimatuks. Nüüd pean seda paratamatuks, kuigi pärast lahkulöömist asi areneks föderatsiooniks.» Nõnda kirjutab Marx oma kirjas Engelsile 2. novembril 1867. aastal.

Kirjas sama aasta 30. novembrist lisas ta juurde:

«Millist nõu peame andma *inglise* töölistele? Minu arvates peavad nad võtma oma programmi punktiks liidu Repeal'i (tühistamise)» (Iirimaa ja Inglismaa liidu tühistamise, s. o. Iirimaa lahkulöömise Inglismaast) — «lühemalt öeldes: 1783. aasta nõudmise, ainult demokrati-seerituna ja kohandatuna praegustele tingimustele. See on Iirimaa vabanemise ainus legaalne vorm ja see pärast ainuvõimalik *inglise* partei programmi võtmiseks. Kogemused peavad hiljem näitama, kas lihtne personaalunioon suudab kestvalt eksisteerida mõlema maa vahel...»

... Iirlastele on vaja järgmist:

1. Omavalitsus ja sõltumatus Inglismaast.
2. Agraarrevolutsioon...»

Andes määratu suure tähtsuse Iiri küsimusele, pidas Marx saksa töölisühingus poolteisetunnilisi ettekandeid sel teemal (kiri 17. detsembrist 1867)³².

Engels märgib oma kirjas 20. novembrist 1868 «iirlaste vihkamist inglise tööliste hulgas», ja peaaegu aasta hiljem (24. oktoobril 1869), tulles tagasi sellele teemale, kirjutab ta:

«Iirimaast Venemaani il n'y a qu'un pas (on ainult üks samm) ... Iiri ajaloo näite varal võib näha, milline õnnetus on rahvale, kui ta on orjastanud teise rahva. Kõik inglise alatused on saanud oma alguse iiri sfääris. Cromwelli ajajärku pean veel uurima, kuid igal juhul ei ole mul kahtlust, et asjad oleksid ka Inglismaal võtnud teise

* Võrdle veel Marxi kirja Engelsile 3. juunist 1867. «... Tõelise heameelega sain «Times'i»³⁰ Pariisi-sõnumist teada pariislaste poolasõbralikest avaldustest Venemaa vastu... Hr. Proudhon ja tema väike doktrinäärne klikk pole see, mis prantsuse rahvas.»³¹

pöörde, kui poleks olnud vajadust sõjaliselt valitseda Iiri-
maal ja luua uut aristokraatiat.»

Möödamannes märgime Marxi kirja Engelsile 18. augusti-
st 1869:

«Poznanis viisid poola töölised läbi võiduka streigi, tänu oma Berliini seltsimeeste abile. See võitlus «härra kapitali» vastu — isegi selle madalamal kujul, streigi kujul — teeb rahvuslikele eelarvamustele lõpu tõsisemalt kui rahudeklamatsioonid härrade kodanlaste suus.»³³

Poliitika Iiri küsimuses, mida Marx teostas Internatsionaalis, nähtub järgnevast:

18. novembril 1869 kirjutab Marx Engelsile, et ta on pidanud Internatsionaali Nõukogus 1¹/₄-tunnilise kõne Briti valitsuse suhtumisest Iiri amnestiasse ja esitanud järgmise resolutsiooni:

«Otsustatakse,

et oma vastuses Iiri nõudmistele vabastada iiri patriooidid solvab hr. Gladstone sihilikult iiri rahvust;

et ta seob poliitilise amnestia tingimustega, mis on ühtviisi alandavad nii halva valitsuse ohvreile kui ka rahvale, keda nad esindavad;

et Gladstone, kes on seotud oma ametliku seisundiga, tervitas avalikult ja pidulikult Ameerika orjapidajate mässu, nüüd aga asub iiri rahvale jutlustama passiivse sõnakuulmise õpetust;

et kogu tema poliitika Iiri amnestia suhtes on selle «*vallutuspoliitika*» kõige ehtsam avaldus, mille paljastamisega härra Gladstone kukutas oma vastaste — toryde — valitsuse;

et Rahvusvahelise Töölisassotsiatsiooni Peanõukogu avaldab oma vaimustust selle üle, kui julgesti, kindlalt ja ülevalt teostab iiri rahvas oma kampaaniat amnestia eest;

et see resolutsioon tuleb teatavaks teha kõigile Rahvusvahelise Töölisassotsiatsiooni seksioonidele ja kõigile temaga ühenduses olevaile Euroopa ja Ameerika töölisorganisatsioonidele.»³⁴

10. detsembril 1869 kirjutab Marx, et ta koostab oma ettekande Iiri küsimuse üle Internatsionaali Nõukogus järgmiselt:

«... Täiesti sõltumata igasugusest «internatsionaalsest» ja «humanitaarsest» fraasist «õigluse kohta Iirimaa suhtes» — sest see on Internatsionaali Nõukogus endastmõis-

tetav — nõuavad inglise töölisklassi otsesed absoluutsed huvid tema praeguse ühenduse katkestamist Iirimaaga. Niisugune on minu sügavaim veendumus, ja ta rajaneb põhjustel, mida ma osalt ei või avaldada inglise tööliste endilegi. Arvasin kaua aega, et Iiri režiimi on võimalik kukutada inglise töölisklassi tõusva mõjuga. Olen seda seisukohta alati kaitsnud «New York Tribune'is» (Ameerika ajaleht, millele Marx tegi kaua kaastööd).³⁵ Küsimuse sügavam uurimine veenis mind vastupidises. Inglise töölisklass ei tee midagi, kuni ta pole vabanenud Iirimast... Inglismaal olemasoleva inglise reaktsiooni juured peituvad Iirimaa orjastamises» (Marxi kursiiv)³⁶.

Nüüd peab Marxi poliitika Iiri küsimuses lugejaile täiesti selge olema.

«Utopist» Marx on nii «ebapraktiline», et pooldab Iirimaa lahkulöömist, mis pool sajandit hiljemgi on veel teostamata.

Mis põhjustas Marxi poliitika ja kas see polnud ekslik?

Esiolgu arvas Marx, et mitte rõhutatud rahvuse rahvuslik liikumine, vaid töolisliikumine rõhuva rahvuse seas vabastab Iirimaa. Mingisugust absoluuti rahvuslikest liikumistest Marx ei tee, teades, et kõigi rahvuste täieliku vabanemise võib tuua ainult töölisklassi võit. Ette arvestada kõiki võimalikke suhteid rõhutatud rahvuste kodanlike vabadusliikumiste ja rõhuva rahvuse proletaarse vabadusliikumise vahel (just sama probleem, mis teeb nii raskeks rahvusküsimuse kaasaegsel Venemaal) — on võimatu.

Kuid asjaolud kujunesid nõnda, et inglise töölisklass sattus üsna kauaks ajaks liberaalide mõju alla, muutudes nende sabaks, jäädes ilma peata oma liberaalse töölispoliitika tõttu. Kodanlik vabadusliikumine Iirimaal tugevnes ja võttis revolutsioonilised vormid. Marx võtab oma seisukoha revideerimisele ja parandab seda. «Õnnetus on rahvale, kui ta on orjastanud teise rahva.» Inglismaa töölisklass ei saa vabaneda, kuni Iirimaa pole vabanenud Inglise ikkest. Reaktsiooni Inglismaal kõvendab ja toidab Iirimaa orjastamine (nagu reaktsiooni Venemaal toidab rea rahvuste orjastamine tema poolt!).

Ja Marx, viies Internatsionaalis läbi «iiri rahvusele», «iiri rahvale» sümpaatiat avaldava resolutsiooni (tark L. VI. vist teeks vaesele Marxile peapesu klassivõitluse unustamise pärast!), propageerib Iirimaa lahkulöömist

Inglismaast, «kuigi pärast lahkulöömist asi areneks föderatsiooniks».

Millised on selle Marxi järelduse teoreetilised eeldused? Inglismaal üldse on kodanlik revolutsioon juba ammu lõpule viidud. Irimaal aga on ta lõpule viimata; teda lõpetavad alles nüüd, pool sajandit hiljem, inglise liberaalide reformid. Kui kapitalism oleks Inglismaal kukutatud nii ruttu, nagu Marx esialgu ootas, siis ei oleks Irimaal olnud kohta kodanlik-demokraatlikule, üldrahvuslikule liikumisele. Kui see aga kord tekkis, siis soovitab Marx inglise töölistel seda toetada, anda sellele revolutsiooniline tõuge ja viia see lõpule *oma* vabaduse huvides.

Iirimaa majanduslikud sidemed Inglismaaga möödunud sajandi 60. aastail olid muidugi veel tihedamad kui Venemaa sidemed Poolaga, Ukrainaga jne. Iirimaa lahkulöömise «ebapraktilisus» ja «teostamatus» (kas või geograafiliste tingimuste ja Inglismaa määratu suure koloniaalvõimsuse tõttu) torkas silma. Olles föderalismi põhimõtteline vaenlane, lepib Marx sel juhul ka föderatsiooniga*, *kui ainult* Iirimaa vabanemine ei toimuks reformistlikult, vaid revolutsiooniliselt, Inglismaa tööliklassi poolt toetatavate Iiri rahvamasside liikumise tõttu. Ei saa olla mingit kahtlust, et ainult niisugune ajaloolise ülesande lahendus oleks olnud kõige soodsam proletariaadi huvide ja ühiskondliku arenemise kiiruse seisukohalt.

Välja tuli aga teisiti. Nii iiri rahvas kui ka inglise proletariaat osutusid nõrgaks. Alles nüüd, inglise liberaalide armetute tehingute abil iiri kodanlusega *lahendatakse* (Ulsteri näide tõendab, millise vaevaga) Iiri küsimust maareformi (koos väljaostuga) ja autonoomiaga (mis on seni veel teostamata). Mis siis? Kas sellest järeldeb, et Marx ja Engels olid «utopistid», et nad seadsid üles

---

* Muuseas pole raske näha, miks rahvuste «enesemääramise» õiguseks ei saa sotsiaaldemokraatlikult seisukohalt pidada *ei* föderatsiooni *ega* autonoomiat (kuigi abstraktselt kõneldes nii üks kui teine mahub «enesemääramise» alla). Õigus föderatsioonile on üldse mõttetu, sest föderatsioon on kahepoolne leping. Et marksistid ei või föderalismist kaitsmist üldse kuidagi oma programmi võtta, see on iseenesestki selge. Mis aga puutub autonoomiasse, siis marksistid ei kaitse «õigust» autonoomiale, vaid autonoomiat *ennast* kui kirju rahvusliku koostisega, järsu geograafiliste jm. tingimuste erinevusega demokraatliku riigi üldist, universaalset printsiipi. Seepärast tunnustada «rahvuste õigust autonoomiale» oleks niisama mõttetu kui «rahvuste õigus föderatsioonile».

«teostamatuid» rahvuslikke nõudmisi, et nad olid iiri natsionalistide — väikekodanlaste mõju all («feenide» liikumise väikekodanlikus iseloomus pole kahtlust) jne.?

Ei. Marx ja Engels teostasid ka Iiri küsimuses järjekindlalt proletaarset poliitikat, mis tõesti kasvatas masse demokratismi ja sotsialismi vaimus. Ainult see poliitika oli suuteline päästma nii Iiri- kui ka Inglismaa poole-sajandilisest viivitusest hädavajalike ümberkujunduste läbiviimisel ja nende moonutamisest liberaalide poolt reaktsiooni meeleheaks.

Marxi ja Engelsi poliitika Iiri küsimuses oli ülisuureks, tänini tohtu *praktilise* tähtsuse säilitanud eeskujuks sellest, kuidas rõhuvate rahvuste proletariaat peab suhtuma rahvuslikesse liikumistesse; — hoiatas selle «orjaliku kärsituse» eest, millega kõigi maade väikekodanlased, mis värvi nad ka oleksid ja missugust keelt nad ka kõneleksid, ruttavad tunnistama «utoopiliseks» ühe rahvuse mõisnike ja kodanluse vägivalla ja privileegidega loodud riikide piiride muutmist.

Kui iiri ja inglise proletariaat ei oleks omaks võtnud Marxi poliitikat, ei oleks seadnud oma loosungiks Iiri-maa lahkulöömist, oleks see olnud nende poolt halvim oportunism, demokraadi ja sotsialisti ülesannete unustamine, järeleandmine *inglise* reaktsioonile ja kodanlusele.

9. 1903. AASTA PROGRAMM JA SELLE LIKVIDEERIJAD

Venemaa marksistide programmi vastuvõtnud 1903. aasta kongressi protokollid on muutunud suureks harulduseks ja määratu enamik nüüdisaegseid töölisliikumise tegelasi ei ole tuttav üksikute programmipunktide motiividega (seda enam, et kaugeltki mitte kõik siia juurde kuuluv kirjandus ei kasuta legaalsuse hüvesid...). See-pärast on tarvilik peatuda sellel, kuidas analüüsi meid huvitavat küsimust 1903. aasta kongressil.

Märgime kõigepealt, et kui vaene ka on «rahvuste enesemääramise õigust» käsitlev vene sotsiaaldemokraatlik kirjandus, on sellest siiski täiesti selgesti näha, et seda õigust on alati mõistetud lahkulöömise õiguse mõttes. Härrad Semkovskid, Liebmannid ja Jurkevitsid, kes

selles kahtlevad, § 9 «ebaselgeks» kuulutavad jne., targutavad «ebaselgusest» vaid äärmise võhikluse või hoolituse tõttu. Juba 1902. aastal, kaitstes «enesemääramise õigust» programmi projektis, kirjutas Plehhanov* «Zarjas», et see nõudmine, mis ei ole kohustuslik kodanlikele demokraatidele, on «kohustuslik sotsiaaldemokraatidele». «Kui unustaksime selle nõudmise või ei julgeks seda esile tõsta,» kirjutas Plehhanov, «kartes puudutada meie suurvene hõimust kaasmaalaste rahvuslikke eelarvamusi, siis muutuks meie suus häbiväärseks valeks... hüüe...: «kõigi maade proletaarlased, ühinegel!»»³⁷

See on vaadeldavat punkti toetava põhiargumendi väga tabav iseloomustus, niivõrd tabav, et mitte asjata ei hiilinud ega hiili sellest kartlikult mööda «oma päritolu mahasalgavad» meie programmi arvustajad. Sellest punktist lahtiütlemine, milliste motiividega seda ka ei põhjendata, tähendab tegelikult «häbiväärset» järeleandmist suurvene natsionalismile. Mispärast suurvene natsionalismile, kui kõneldakse kõigi rahvuste enesemääramise õigusest? Seepärast, et jutt on lahkulöömisest suurvenelastest. Proletaarlaste ühinemise huvid, nende klassisolidarsuse huvid nõuavad rahvuste lahkulöömise õiguse tunnustamist — seda tunnistaski tsiteeritud sõnadega Plehhanov 12 aastat tagasi; kui meie oportunistid mõtleksid selle üle järele, ei räägiks nad vist enesemääramise kohta nii palju lollusi.

1903. aasta kongressil, kus kinnitati see Plehhanovi poolt kaitstav programmi projekt, oli peamine töö koondatud programmikomisjoni. Kahjuks ei peetud seal protokolle. Aga just käesoleva punkti kohta oleksid need olnud eriti huvitavad, sest ainult komisjonis tegid poola sotsiaaldemokraatide esindajad Warszawski ja Ganecki katset kaitsta oma vaateid ja vastu vaielda «enesemääramise õiguse tunnustamisele». Lugeja, kes tahaks võrrelda nende argumente (mis on esitatud Warszawski kõnes ja tema ning Ganecki avalduses, protokollide lk. 134—136 ja 388—390) Rosa Luxemburgi argumentidega tema poolakeelses artiklis, mida analüüsisime, näeks nende argumentide täielikku identsust.

---

* 1916. aastal tegi V. I. Lenin selle koha juurde järgmise märkuse: «Palume lugejat mitte unustada, et 1903. aastal oli Plehhanov üks peamisi oportunisti vastaseid, kaugel oma halekuulsast pöördest oportunisti ja hiljem šovinismi poole.»

Kuidas siis suhtus neisse argumentidesse II kongressi programmikomisjon, kus poola marksistide vastu kõige rohkem välja astus Plehhanov? Nende argumentide üle naerdi rängasti! Et ettepanek *Venemaa* marksistidele — välja jätta rahvuste enesemääramise õiguse tunnustamine — on absurdne, see toodi nii selgesti ja kujukalt esile, et poola marksistid *ei söandanudki kongressi pleenaaristungil korrata oma argumente!!* Nad lahkusid kongressilt, olles veendunud oma positsiooni lootusetuses nii suurvene kui ka juudi, gruusia ja armeenia marksistide kõrgeima kogu ees.

Sel ajaloolisel episoodil on endastmõistetavalt väga suur tähtsus igaühele, kes tunneb tõsist huvi *oma* programmi vastu. Poola marksistide argumentide täielik purustamine kongressi programmikomisjonis ja nende loobumine katsest kaitsta oma vaateid kongressi istungil on erakordselt tähendusrikas fakt. Mitte asjata ei vaikinud Rosa Luxemburg «tagasihoidlikult» sellest oma 1908. aasta artiklis — nähtavasti liigagi ebameeldiv oli mälestus kongressist! Ta vaikis ka sellest naeruväärselt ebaõnnestunud ettepanekust «parandada» programmi § 9, mille tegid Warszawski ja Ganecki kõigi poola marksistide nimel 1903. aastal ja mida ei söandanud (ega söanda) korrata ei Rosa Luxemburg ega teised poola sotsiaaldemokraadid.

Agas kui Rosa Luxemburg, varjates oma lüüasaamist 1903. aastal, vaikis neist faktidest, siis inimesed, kes tunnevad huvi oma partei ajaloo vastu, hoolitsevad selle eest, et teada saada need faktid ja läbi mõtelda nende tähendus.

«...Meie paneme ette,» kirjutasid Rosa Luxemburgi sõbrad 1903. aasta kongressile sellelt lahkudes, «anda programmi projekti seitsmendale (praegusele üheksandale) punktile järgmine formuleering: § 7. *Asutused, mis tagavad kultuurilise arenemise täieliku vabaduse kõigile riigi koosseisu kuuluvatele rahvustele*» (protokollide lk. 390).

Niisiis esinesid poola marksistid rahvusküsimuses tol korral niivõrd ebamääraste vaadetega, et enesemääramise *asemel* esitasid nad sisuliselt mitte midagi muud kui kurikuulsa «rahvusliku kultuurautonoomia» pseudonüümi!

See kõlab peaaegu uskumatuna, aga kahjuks on see fakt. Kongressil enesel, kuigi seal oli 5 bundisti 5 häälega ja 3 kaukaaslast 6 häälega, arvestamata Kostrovi

nõuandvat häält, ei leidunud *ainsatki* häält enesemääramise kohta käiva punkti *kõrvaldamise* poolt. Sellele punktile «rahvusliku kultuurautonoomia» juurdelisamise poolt oli kolm häält (Goldblatti vormeli: «asutuste loomine, mis tagavad rahvustele kultuurilise arenemise täieliku vabaduse» poolt) ja neli häält Lieberi vormeli poolt («õigus nende — rahvuste — kultuurilise arenemise vabadusele»).

Nüüd, kus on tekkinud vene liberaalne partei, konstitutsiooniliste demokraatide partei, teame, et *tema* programmis on rahvuste poliitiline enesemääramine asendatud «kultuurilise enesemääramisega». Järelikult Rosa Luxemburgi poola sõbrad, «*võideldes*» PPS-i natsionalismi vastu, tegid seda niisuguse eduga, et panid ette asendada marksistlik programm *liberaalse* programmiga! Ning seejuures süüdistasid nad ise meie programmi oportunistis — kas tuleb siis imestada, et II kongressi programmikomisjonis tekitas see süüdistus ainult naeru!

Missuguses mõttes mõistsid «enesemääramist» II kongressi delegaadid, kelle seas, nagu nägime, ei leidunud *ühtki*, kes oleks olnud «rahvuste enesemääramise» vastu?

Sellest annavad tunnistust kolm järgmist väljavõtet protokollidest:

«*Martõnov* leiab, et sõnale «enesemääramine» ei saa anda laia tõlgitsust; ta tähendab ainult rahvuse õigust eralduda omaette poliitiliseks tervikuks, sugugi aga mitte piirkonna omavalitsust» (lk. 171). *Martõnov* oli selle programmikomisjoni liige, kus lükati tagasi ja naerdi välja Rosa Luxemburgi sõprade argumendid. Oma vaateilt oli *Martõnov* siis ökonomist, «*Iskra*» vihane vastane, ja kui ta oleks avaldanud arvamust, mida programmikomisjoni enamus ei pooldanud, oleks see muidugi ümber lükatud.

Goldblatt, bundist, võttis esimesena sõna, kui pärast komisjoni tööd tuli kongressil arutusele programmi § 8 (praegune § 9).

««Enesemääramise õiguse» vastu,» ütles Goldblatt, «ei saa kuidagi vaielda. Kui mingi rahvus võitleb iseseisvuse eest, ei saa sellele vastu seista. Kui Poola ei taha astuda seaduslikku abiellu Venemaaga, siis ei tule teda takistada, nagu ütles sm. Plehhanov. Nõustun sellise arvamusega neis piirides» (lk. 175—176).

Plehhanov ei võtnud selle punkti kohta kongressi pleenaaristungil üldse sõna. Goldblatt viitab Plehhanovi sõnadele programmikomisjonis, kus «enesemääramise

õigust» selgitati üksikasjaliselt ja populaarselt lahkulöömise õiguse mõttes. Lieber, kes kõneles pärast Goldblatti, tähendas:

«Muidugi, kui mõnel rahvusel ei ole võimalik elada Venemaa piirides, siis partei teda takistama ei hakka» (lk. 176).

Lugeja näeb, et partei II kongressil, kus võeti vastu programm, ei olnud kaht arvamust selle üle, et enesemääramine tähendab «ainult» lahkulöömise õigust. Isegi bundistid võtsid siis omaks selle tõe, ja ainult meie kurval, kestva kontrevolutsiooni ja igasuguse «mahasalgamise» ajajärgul on leidunud oma võhikluses julgeid inimesi, kes kuulutasid programmi «ebaselgeks». Aga enne kui pühendada aega neile haledaile «kah-sotsiaaldemokraatidele», lõpetame käsitluse sellest, kuidas suhtuvad programmisse poolakad.

Teisele kongressile (1903. a.) tulid nad avaldusega ühinemise vajaduse ja tungiva tarviduse kohta. Kuid kongressilt lahkusid nad pärast «ebaedu» programmikomisjoni, ja nende viimaseks sõnaks oli kirjalik teadaanne, mis on avaldatud kongressi protokollides ja sisaldab ülaltoodud ettepaneku *asendada* enesemääramine rahvusliku kultuurautonoõmiaga.

1906. aastal astusid poola marksistid parteisse, kusjuures ei parteisse astudes *ega ühtki korda* pärast seda (ei 1907. aasta kongressil, ei 1907. ja 1908. a. konverentsidel ega 1910. aasta pleenumil) *ei esitanud* nad ühtki ettepanekut Venemaa programmi § 9 muutmise kohta!!

See on fakt.

Ja see fakt tõestab kujukalt, hoolimata igasugustest fraasidest ja kinnitustest, et Rosa Luxemburgi sõbrad pidasid küsimuse lahendamaks II kongressi programmikomisjoni vaidlustes ja selle kongressi otsuses, et nad vaikides tunnistasid oma viga ja parandasid selle, kui nad 1906. a. parteisse astusid, pärast kongressilt lahkumist 1903. aastal, kordagi tegemata katset *parteilisel* teel algatada programmi § 9 revideerimise küsimust.

Rosa Luxemburgi artikkel ilmus tema allkirjaga 1903. aastal — muidugi mõista ei tulnud ühelegi inimesele iial pähegi eitada partei literaatide õigust programmi arvustamiseks — ja samuti *pärast* seda artiklit ei ole *ükski* poola marksistide ametlik asutus algatanud § 9 revideerimise küsimust.

Seepärast osutab tõepoolest karuteene mõnedele Rosa Luxemburgi pooldajatele Trotski, kui ta «Borba» toimetuse nimel kirjutab 2. numbris (märts 1914):

«...Poola marksistid arvavad, et «rahvusliku enesemääramise õigus» on täiesti ilma poliitilise sisuta ja kuulub programmist kõrvaldamisele» (lk. 25).

Abivalmis Trotski on ohtlikum vaenlasest! Ei kusagilt mujalt kui «eraviisilistest jutuajamistest» (s. o. lihtsalt klatšist, millest Trotski alati elab) *ei võinud* ta saada tõendusi selleks, et arvata kõik «poola marksistid» Rosa Luxemburgi iga artikli pooldajate hulka. Trotski esitas «poola marksiste» kui autuid ja südametunnistusetu inimesi, kes ei oska isegi austada oma veendumusi ja oma partei programmi. Abivalmis Trotski!

Kui 1903. aastal poola marksistide esindajad lahkusid II kongressilt enesemääramise õiguse *pärast, siis* võis Trotski ütelda, et nad pidasid seda õigust sisutuks ja programmist kõrvaldamisele kuuluvaks.

Kuid pärast seda *astusid* poola marksistid parteisse, kel oli niisugune programm, ega esitanud kordagi ettepanekut selle revideerimiseks*.

Mispärast vaikis Trotski neist faktidest oma ajakirja lugejate ees? Ainult sellepärast, et talle on kasulik spekuloida lahkkelide õhutamisele likvidaatorluse poola ja vene vastaste vahel ning petta vene töölisi programmi-küsimuses.

Veel iialgi pole Trotskil üheski tõsisel marksismi küsimuses olnud kindlaid arvamusi, alati on ta ühtede või teiste lahkkelide «pragudesse pugunud» ja ühelt poolelt teisele üle jooksnud. Käesoleval hetkel on ta bundistide ja likvidaatorite kambamees. Noh, need härrad aga partei suhtes üleaurust viisakust ei osuta.

Näiteks bundist Liebmann.

«Kui Venemaa sotsiaaldemokraatia,» kirjutab seesinane džentlmen, «15 aastat tagasi võttis oma programmi iga rahvuse «enesemääramise» õiguse kohta käiva punkti, siis igaüks (!!) küsis endalt: mida õieti tähendab see moodne (!!) väljendus? Sellele vastust ei tulnud (!!).»

* Meile teatatakse, et Venemaa marksistide 1913. aasta suvisest nõupidamisest võtsid poola marksistid osa *ainult* nõuandva häälega ja enesemääramise (lahkulöömise) õiguse küsimuse puhul hoopiski ei hääletanud, võttes sõna üldse sellise õiguse vastu. Muidugi oli neil täielik õigus toimida nõnda ja Poolas endiselt agiteerida tema lahkulöömise vastu. Aga see pole sugugi see, millest räägib Trotski, sest § 9 «kõrvaldamist programmist» ei ole poola marksistid nõudnud.

See sõna jäi (!!)-uduga ümbritsetuks. Tõepoolest oli sel ajal raske hajutada seda udu. Ei ole tulnud veel aeg, et oleks võimalik konkretiseerida seda punkti — räägiti tol ajal, — jäägu ta praegu udu-seks (!!), ja elu ise näitab, milline sisu panna sellesse punkti.»

Eks ole tõi, kui tore on see «püksata poiss»³⁸, kes mõnitab partei programmi?

Ja miks ta mõnitab?

Ainult sellepärast, et ta on täielik võhik, kes midagi pole õppinud ega midagi lugenud isegi partei ajaloo kohta, vaid sattus lihtsalt likvidaatorite hulka, kus on «kombeks võetud» käia ihualasti partei ja parteilisuse küsimuses.

Pomjalovskil kiitleb vaimuliku seminari kasvandik sellega, kuidas ta «sülitas kapsatünni».³⁹ Härrad bundistid on läinud kaugemale. Nad lasevad välja Liebmanne, et needsinatsed džentlmenid avalikult sülitaksid omaenda tünni. Et oli mingisugune rahvusvahelise kongressi otsus, et omaenda partei kongressil kaks omaenda Bundi esindajat (juba kõigiti «karmid» arvustajad ja «Iskra» otsustavad vaenlased!) ilmutasid täielikku suutlikkust mõista «enesemääramise» mõtet ja isegi nõustusid sellega — mis on kõige sellega tegemist härradel Liebmannidel? Ja kas pole kergem likvideerida partei, kui «partei publitsistid» (ärge tehke nalja!) kohtlevad partei ajalugu ja programmi vaimuliku seminari kasvandiku moodi?

Siis veel teinegi «püksata poiss», hr. Jurkevitsš «Dzvinist». Hr. Jurkevitsšil olid nähtavasti käepärast II kongressi protokollid, sest ta tsiteerib Goldbladi poolt reprodutseeritud Plehhanovi sõnu ja ilmutab selle teadmist, et enesemääramine võib tähendada ainult lahkulöömise õigust. Aga see ei takista teda levitamast ukraina väikekodanluse hulgas laimu vene marksistide kohta, nagu pooldaksid nemad Venemaa «riiklikku terviklust» (1913, nr. 7—8, lk. 83 jt.). Muidugi, paremat viisi kui see laim ei võinud härrad Jurkevitsšid välja mõtelda ukraina demokraatia võõrutamiseks suurvene demokraatiast. Selline võõrutamine aga vastab «Dzvini» literaatide rühma kogu poliitikale, kes propageerib ukraina tööliste *eraldumist erilisse* rahvuslikku organisatsiooni!*

* Vt. eriti hr. Jurkevitsši eessõna hr. Levinski raamatule «Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині», Київ, 1914 («Ülevaade ukraina töölisliikumise arenemisest Galiitsias», Kiiev, 1914. Toim.).

Proletariaati lõhestavate natsionalistlike väikekodanlaste rühmale — just niisugune on «Dzvini» objektiivne osa — on muidugi täiesti sobiv levitada riivatut vas-singut rahvusküsimuses. Endastmõistetavalt härrad Jurkevitsid ja Liebmannid — kes «hirmsasti» solvuvad, kui neid nimetatakse «parteile ligilähedasteks» — ei ole ütelnud sõnagi, sõna tõsisel mõttes mitte sõnakestki selle kohta, kuidas siis *nemad* tahaksid programmis lahenda lahkulöömise õiguse küsimust?

Siis veel kolmas ja tähtsaim «püksata poiss», hr. Semkovski, kes likvidaatorliku ajalehe veergudel suurvene publiku ees «materdab» programmi 9. paragrahvi ja samal ajal deklareerib, et ta «ei poolda mõningail kaalutlusil ettepanekut» selle paragrahvi kõrvaldamiseks!!

Uskumatu, aga fakt.

1912. aasta augustis tõstab likvidaatorite konverents ametlikult üles rahvusküsimuse. Poolteise aasta jooksul mitte ühtki artiklit peale hr. Semkovski artikli § 9 küsimuses. Ning selles artiklis püüab autor programmi *ümbertükata*, «pooldamata mõningail (salajane haigus või?) kaalutlusil» ettepanekut selle parandamiseks!! Võib kindlasti öelda, et kogu maailmast on raske leida näiteid sellise oportunisti ja halvema kui oportunisti, parteist lahtiütlemise, tema likvideerimise kohta.

Millised on Semkovski argumendid, selle tutvustamiseks piisab ühest näitest:

«Mis teha,» kirjutas ta, «kui poola proletariaat tahab ühe riigi raamides pidada ühist võitlust koos kogu Venemaa proletariaadiga, poola ühiskonna reaktioonilised klassid aga, vastupidi, tahaksid lahutada Poola Venemaast ja saaksid referendumil (rahvahääletusel) selle kasuks hääletamuse: kas meie, vene sotsiaaldemokraadid, peaksime keskparlamendis hääletama ühes oma poola seltsimeestega lahkulöömise vastu või, et mitte rikkuda «enesemääramise õigust», lahkulöömise poolt?» («Novaja Rabotšaja Gazeta» nr. 71).

Sellest nähtub, et hr. Semkovski ei taipa sedagi, *millest on jutt!* Ta ei ole mõtelnud sellele, et lahkulöömise õigus ei eelda küsimuse otsustamist just *mitte* keskparlamendi, vaid ainult *lahkulööva* maa-ala parlamendi (esinduskogu, referendum jne.) poolt.

Lapsiku nõutusega, «mis teha», kui demokraatia tingimustes on enamus reaktsiooni poolt, varjatakse reaalse, tõelise, elava poliitika küsimust, kus *nii* Puriškevitsid kui ka Kokoškinid peavad kuritegelikuks isegi lahkulöömise mõtet! Nähtavasti *kogu* Venemaa proletaarlastel ei

tule praegu võidelda Puriškevitšite ja Kokoškinite vastu, vaid neist mööda minnes Poola reaktsiooniliste klasside vastu!

Ja säärast uskumatut lollust kirjutatakse likvidaatorite häälekandjas, mille üheks ideeliseks juhiks on hr. L. Martov. Seesama L. Martov, kes koostas programmi projekti ja viis selle läbi 1903. aastal, kes ka hiljem on kirjutanud lahkulöömise vabaduse kaitseks. Praegu resoneerib L. Martov nähtavasti reegli järgi:

Siiä tarka pole vaja,
saatke parem Read.
Mina — vaatan pealt.⁴⁰

Ta saadab Read-Semkovski ja lubab päevalehes lugujate uute kihtide ees, kes ei tunne meie programmi, seda moonutada ja lõpmatult vassida!

Jajah, likvidaatorlus on läinud kaugele — parteilisusest pole väga paljudel endistel silmapaistvatelgi sotsiaaldemokraatidel jälgegi järele jäänud.

Rosa Luxemburgi muidugi ei saa võrrelda Liebmanide, Jurkevitšite ja Semkovskitega, kuid see fakt, et just säärased inimesed haarasid kinni tema veast, tõestab eriti kujukalt, millisesse oportunisti ta on langenud.

10. LÖPPKOKKUVÕTE

Tehkem kokkuvõtteid.

Marksismi teooria seisukohalt üldse ei tee enesemääramise õiguse küsimus raskusi. Tõsiselt ei saa juttugi olla ei vastuväiteist Londoni 1896. aasta otsusele, ei sellest, et enesemääramise all tuleb mõista ainult lahkulöömise õigust, ega ka sellest, et iseseisvate rahvusriikide rajamine on kõigi kodanlik-demokraatlike pöörete tendents.

Raskust tekitab teataval määral see, et Venemaal võitlevad ja peavad võitlema kõrvuti rõhutud rahvuste proletariaat ja rõhuva rahvuse proletariaat. Kaitsta proletariaadi poolt sotsialismi eest peetava klassivõitluse ühtsust, anda vastulöök kõigile natsionalismi kodanlikele ja mustasajalistele mõjudele — selles on ülesanne. Rõhutud rahvuste hulgas toob proletariaadi eraldumine iseseisvaks parteiks mõnikord kaasa nii ägeda võitluse selle rahvuse natsionalismi vastu, et perspektiiv moondub ja rõhuva rahvuse natsionalism unustatakse.

Kuid selline perspektiivi moonutamine on võimalik ainult lühemaks ajaks. Eri rahvuste proletaarlaste ühise võitluse kogemused näitavad liigagi selgesti, et poliitilised küsimused tuleb meil üles seada mitte «Krakovi», vaid ülevenemaaliselt seisukohalt. Ülevenemaalises poliitikas aga on võimul Puriškevitšid ja Kokoškinid. Nende ideed valitsevad, nendepoolset muulaste tagakiusamist «separatismi» pärast, lahkulöömise mõtte pärast jutlustatakse ja teostatakse duumas, koolides, kirikutes, kasarmutes, sadades ja tuhandetes ajalehtedes. Just see suurvene natsionalismi mürk rikub kogu ülevenemaalist poliitilist atmosfääri. See on õnnetus rahvale, kes, orjastades teisi rahvaid, süvendab reaktsiooni kogu Venemaal. 1849. ja 1863. aasta mälestused moodustavad elava poliitilise traditsiooni, mis, kui ei puhke väga suure ulatusega torme, ähvardab veel pikkade aastakümnete jooksul raskendada igasugust demokraatlikku ja eriti sotsiaaldemokraatlikku liikumist.

On väljaspool kahtlust, et — nii loomulik kui ka mõnikord näib rõhutatud rahvuste mõnede marksistide seisukoht (kelle «õnnetus» seisab mõnikord selles, et rahvamassid on pimestatud «oma» rahvusliku vabanemise ideedest), — tegelikult, Venemaa klassijõudude objektiivse vahekorra põhjal, enesemääramise õiguse kaitsmisest keeldumine võrdub kõige halvemale oportunistile, proletariaadi nakatamisele Kokoškinite ideedega. Need ideed on aga sisuliselt Puriškevitšite ideed ja poliitika.

Seepärast, kui Rosa Luxemburgi seisukoht võis olla algul õigustatav spetsiifiliselt poola, «Krakovi» kitsarinnalisusena*, siis tänapäeval, kus kõikjal on tugevnenud natsionalism ja eelkõige ametlik, suurvene natsionalism, kus see suunab poliitikat, — muutub selline kitsarinnalisus juba andestamatuks. Tegelikult haaravad sellest kinni kõigi rahvuste oportunistid, kes võõrastavad «tormide» ja «hüpete» ideed, kes tunnistavad kodanlik-demokraatliku pöörde lõpetatuks ja lohisevad Kokoškinite liberalismi sabas.

Suurvene natsionalism, nagu iga muugi natsionalism,

* Ei ole raske mõista, et rahvuste lahkulöömise õiguse tunnustamine kogu Venemaa ja eeskätt suurvene marksistide poolt ei eita sugugi lahkulöömise vastast agitatsiooni ühe või teise rõhutatud rahvuse marksistide poolt, nagu abielulahutuse õiguse tunnustamine ei eita agitatsiooni ühel või teisel juhtumil abielulahutamise vastu. Seepärast arvame, et paratamatult kasvab poola marksistide arv, kes puhkevad naerma olematu «vastuolu» üle, mida praegu «üles soojendavad» Semkovski ja Trotski.

elab läbi mitmesuguseid faase, sõltuvalt ühe või teise klassi domineerimisest kodanlikus riigis. Kuni 1905. aastani tundsi me peaaegu ainult natsionaalreaktsionääre. Pärast revolutsiooni tekkisid meil *natsionaal-liberaalid*.

Sel seisukohal asuvad meil tegelikult nii oktoobristid kui ka kadetid (Kokoškin), s. o. kogu kaasaegne kodanlus.

Edasi aga on *paratamatu* suurvene natsionaaldemokraatide tekkimine. Hr. Pešehonov, üks «rahvasotsialistliku» partei asutajaid, juba väljendas seda seisukohta, kui ta kutsus («Russkoje Bogatstvo» 1906. a. augustinumbris) ettevaatusele maamehe natsionalistlike eelarvamuste suhtes. Kui palju ka laimatakse meid, bolševikke, nagu «idealiseeriksime» me maameest, kuid me oleme alati rangelt eraldanud ja eraldame ka edaspidi maamehe mõistuse maamehe eelarvamustest, maamehe demokraatismi Puriškevitši vastu ja maamehe püüde leppida papi ja mõisnikuga.

Suurvene talupoegade natsionalismi peab proletaarne demokraatia arvestama (mitte järeleandmiste, vaid võitluse mõttes) juba nüüd, ja tal tuleb seda vististi arvestada üsna kaua.* Natsionalismi ärkamine rõhutatud rahvuste hulgas, mis ennast nii tugevasti tunda andis pärast 1905. aastat (meenutagem kas või «autonomistide-föderalistide» rühma I duumas, ukraina liikumise, muhamedi liikumise kasvu jne.), kutsub paratamatult esile suurvene väikekodanluse natsionalismi tugevnemise linnas ja maal. Mida aeglasemalt toimub Venemaa demokraatlik ümberkujunemine, seda visamaks, tooremaks ja ägedamaks muutub rahvuslik tagakiusamine ja eri rahvuste kodanluse omavaheline kisklemine. Vene Puriškevitšite eriline reaktsioonilisus tekitab (ja kõvendab) sealjuures «separatistlikke» taotlusi ühtede või teiste rõhutatud rahvuste hulgas, kel mõnikord on palju suurem vabadus naaberriikides.

---

* Oleks huvitav jälgida, kuidas natsionalism modifitseerub näit. Poolas, muutudes šljahta-natsionalismist kodanlikuks ja seejärel talupoeglikuks natsionalismiks. Ludwig Bernhard oma raamatus «Das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat» («Poola kogukond Preisi riigis»: on olemas venekeelne tõlge), asudes ise saksa Kokoškini seisukohal, kirjeldab erakordselt iseloomustavat nähtust: poolakate omamoodi «talurahvavabariigi» kujunemist Saksamaal *poola* talupoegade iga-suguste kooperatiivide ja muude ühingute tiheda liitumise kujul võitluses rahvuse, religiooni ja «poola» maa eest. Saksa surve liitis poolakad ja isoleeris nad, olles äratanud algul šljahta, siis kodanluse ja lõpuks talurahvahulkade natsionalismi (eriti pärast 1873. aastal alanud sakslaste sõjakäiku poola keele vastu koolides). Selle poole areneb asi ka Venemaal ja mitte üksi Poola suhtes.

Selline olukord paneb Venemaa proletariaadile kahe-
suguse või õigemini — kahekülgse ülesande: võidelda
igasuguse natsionalismi ja eeskätt suurvene natsionalismi
vastu; tunnustada mitte ainult kõigi rahvuste täielikku
üheõiguslust üldse, vaid ka üheõiguslust riigi rajamise
suhtes, s. o. rahvuste enesemääramise õigust, lahkulöö-
mise õigust; rööbiti sellega aga ja just kõigi rahvuste
igasuguse natsionalismiga eduka võitlemise huvides
kaitsta proletaarse võitluse ja proletaarsete organisat-
sioonide ühtsust, nende tihedaimat liitumist internatsio-
naalseks tervikuks, hoolimata kodanlikest taotlustest
rahvuslikule eraldumisele.

Rahvuste täielik üheõiguslus; rahvuste enesemääramise
õigus; kõigi rahvuste tööliste liitumine — seda rahvus-
programmi õpetab töölistele marksism, õpetavad kogu
maailma ja Venemaa kogemused.

Artikkel oli juba laotud, kui sain «Naša Rabotsšaja
Gazeta» 3. numbri, kus hr. Vl. Kossovski kirjutab enese-
määramise õiguse tunnustamisest kõigi rahvuste suhtes:

«Olles mehhaaniliselt üle kantud partei I kongressi (1898. a.) reso-
lutsioonist, kes laenas selle omakorda rahvusvaheliste sotsialistlike
kongresside otsustest, mõisteti seda, nagu nähtub vaidlustest, 1903.
aasta kongressi poolt samas mõttes, mille sellesse oli pannud sotsia-
listlik Internatsionaal: poliitilise enesemääramise mõttes, s. o. rahvuse
enesemääramise poliitilise iseseisvuse suunas. Seega rahvusliku enese-
määramise vormel, tähistades territoriaalse eraldumise õigust, ei puu-
duta üldse seda küsimust, kuidas reguleerida rahvuslikke vahakordi
vastava riigiorganismi *raamid*es, rahvuste jaoks, kes ei suuda või ei
taha lahkuda olemasolevast riigist.»

Sellest nähtub, et hr. Vl. Kossovskil olid käepärast 1903.
aasta II kongressi protokollid ja et ta tunneb väga hästi
enesemääramise mõiste tõelist (ja ainsat) mõtet. Kõrvu-
tage sellega see fakt, et bundistliku ajalehe «Zait» toi-
metus saadab hr. Liebmanni programmi mõnitama ja seda
ebaselgeks kuulutama!! Imelikud «parteilised» kombed
on härradel bundistidel... Miks Kossovski kuulutab
kongressi poolt enesemääramise vastuvõtmise *mehhaani-
liseks* ülekandmiseks, «teab allah ise». On olemas inimesi,
kel «on tahtmine vastu vaielda», aga mida, kuidas, mis-
pärast, milleks, seda nad ei tea.

Kirjutatud veebruaris-mais 1914

Avaldatud aprillis-juunis 1914
ajakirjas «Prosveštšeniye»

nr. 4, 5 ja 6

Allkiri: V. Iljin

Avaldatud V. I. Lenini Teoste
20. köite lk. 361–417 teksti järgi

SUURVENELASTE RAHVUSLIKUST UHKUSEST

Kui palju räägitakse, targutatakse, karjutakse praegu rahvusest, isamaast! Inglismaa liberaalsed ja radikaalsed ministrid, mustmiljon Prantsusmaa «eesrindlikke» publitsiste (kes osutusid täiesti ühel nõul olevaiks reaktsiooni publitsistidega), musttuhat Venemaa kroonulikke, kadetlikke ja progressiivseid (kaasa arvatud mõned narodniklikud ja «marksistlikud») paberimäärijaid — kõik nad laulavad tuhandel viisil kiidulaule «kodumaa» vabadusele ja sõltumatusele, rahvusliku iseseisvuse põhimõtte suurusele. Ei ole võimalik aru saada, kus siin lõpeb timukas Nikolai Romanovi või neegrite ja India elanike piinajate müüdav ülistaja, kus algab tavaline väikekodanlane, kes nürimeelsusest või selgrootusest ujub «päri-voolu». Ja pole tähtiski sellest aru saada. Meie ees on väga lai ja väga sügav ideeline vool, mille juured on väga kindlalt seotud suurriiklikest rahvustest härrade mõisnike ja kapitalistide huvidega. Neile klassidele kasulike ideede propageerimiseks kulutatakse kümneid ja sadu miljoneid aastas: veski on suur, see võtab vett kõikjalt, alates veendunud šovinistist Menšikovist ja lõpetades nendega, kes on šovinistid oportunistist või selgrootusest, Plehhanovi ja Masloviga, Rubanovitši ja Smirnoviga, Kropotkini ja Burtseviga.

Katsume meiegi, suurvene sotsiaaldemokraadid, kindlaks määrata oma suhtumist sellesse ideelisesse voolusse. Meil, Euroopa äärmise ida-osa ja tubli tüki Aasia suurriikliku rahvuse esindajail, ei sobiks unustada rahvusküsimuse tohutut tähtsust; — eriti sellisel maal, mida õigusega nimetatakse «rahvaste vanglaks»; — sellisel ajal, kus kapitalism just Euroopa kaug-idas ja Aasias äratub elule ja teadvusele terve rea «uusi», suuri ja väikesi, rahvusi; — sellisel momendil, kus tsaarimonarhia on pannud püssi alla miljoneid suurvenelasi ja «muulasi», et «lahendada» terve rida rahvusküsimusi vastavalt

ühinenud aadli nõukogu⁴¹ ning Gutškovide ja Krestovnikovide, Dolgorukovite, Kutlerite ja Roditševite huvidele.

Kas meile, suurvene klassiteadlikele proletaarlastele, on võõras rahvusliku uhkuse tunne? Muidugi mitte! Me armastame oma keelt ja oma kodumaad, me töötame kõige rohkem selleks, et *tema* töörahva hulki (s. o. ^{9/10} *tema* rahvastikust) äratada demokraatide ja sotsialistide teadlikule elule. Meil on kõige valusam näha ja tunda, millist vägivalda, rõhumist ja mõnitamist lasevad tsaristlikud timukad, aadlikud ja kapitalistid osaks saada meie kaunile kodumaale. Me oleme uhked selle üle, et see vägivald on esile kutsunud vastulöögid meie ringkonnast, suurvenelaste ringkonnast, et see ringkond on andnud Radištševi, dekabristid ja 70. aastate revolutsioonäärid-raznotšinetsid, et suurvene tööliklass lõi 1905. aastal võimsa revolutsioonilise masside partei, et suurvene maa-mees hakkas samal ajal saama demokraadiks, hakkas kukutama pappi ja mõisnikku.

Mäletame, kuidas pool sajandit tagasi suurvene demokraat Tšernõševski, pühendades oma elu revolutsiooni ideele, ütles: «haletsemisväärne rahvus, orirahvus, ülalt alla — kõik on orjad»⁴². Avalikud ja varjatud orjad-suurvenelased (orjad tsaarimonarhia suhtes) ei armasta meelde tuletada neid sõnu. Meie arvates aga olid need tõelise kodumaa-armastuse sõnad, selle armastuse sõnad, mis on kurb selle üle, et suurvene rahvahulkades puudub revolutsioonilisus. Siis seda veel ei olnud. Nüüd seda on vähe, aga juba on. Me oleme tulvil rahvusliku uhkuse tunnet, sest *ka* suurvene rahvus on loonud revolutsioonilise klassi, on *ka* tõestanud, et ta on suuteline andma inimkonnale suuri eeskujusid võitluses vabaduse ja sotsialismi eest, aga mitte ainult suuri pogromme, võllaste ridu, piinakambreid, suuri näljahädasid ja suurt orjameelsust pappide, tsaaride, mõisnike ja kapitalistide ees.

Me oleme tulvil rahvusliku uhkuse tunnet ja just sellepärast me *eriti* vihkame *oma* orjaminevikku (kus mõisnikud-aadlikud vedasid sõtta maamehi, et lüüa Ungari, Poola, Pärsia, Hiina vabadust) ja *oma* orjaolevikku, kus needsamad mõisnikud kapitalistide ergutusel veavad meid sõtta, et kägistada Poolat ja Ukrainat, et maha suruda demokraatlikku liikumist Pärsias ja Hiinas, et tugevdada Romanovite, Bobrinskite, Puriškevitšite jõuku, kes häbistab meie suurvene rahvuslikku vääri-

kust. Keegi pole süüdi selles, kui ta on sündinud orjana; kuid ori, kellele on võõras mitte ainult oma vabaduse taotlemine, vaid kes õigustab ja ilustab oma orjapõlve (nimetab näiteks Poola, Ukraina jne. kägistamist suurvenelaste «isamaa kaitsmiseks»), säärane ori on lurjus ja närukael, kes kutsub õigustatult esile vihkamis-, põlgus- ja jälkustunnet.

«Ei saa olla vaba see rahvas, kes rõhub teisi rahvaid»⁴³, nii ütlesid XIX sajandi järjekindla demokraatia suurimad esindajad Marx ja Engels, kes on saanud revolutsioonilise proletariaadi õpetajaiks. Ja meie, suurvene töölised, tulvil rahvusliku uhkuse tunnet, tahame iga hinna eest vaba ja sõltumatut, iseseisvat, demokraatlikku, vabariiklikku, uhket Suurvenemaad, kes rajab oma suhted naabritega inimlikule võrdsuse põhimõttele, mitte aga suurt rahvust alandavale pärisorjuslikule privileegide põhimõttele. Just sellepärast, et me tahame seda, ütleme: ei saa XX sajandil Euroopas (olgugi kauges Ida-Euroopas) «kaitsta isamaad» teisiti, kui võideldes kõigi revolutsiooniliste vahenditega *oma* isamaa monarhia, mõisnike ja kapitalistide vastu, s. o. meie kodumaa *kõige õelamate* vaenlaste vastu; — ei saa suurvenelased «kaitsta isamaad» teisiti, kui soovides igasuguses sõjas tsarismi lüüasaamist kui kõige väiksemat pahet ^{9/10}-le Suurvenemaa rahvastikust, sest tsarism mitte ainult rõhub seda ^{9/10} osa rahvastikust majanduslikult ja poliitiliselt, vaid ka demoraliseerib, alandab, häbistab, prostitueerib teda, õpetades teda rõhuma võõraid rahvaid, õpetades teda varjama oma häbi silmakirjalike, quasi-patriootlike fraasidega.

Meile vaieldakse võib-olla vastu, et peale tsarismi ja tema tiiva all on tekkinud ja tugevnenud juba teine ajalooline jõud, suurvene kapitalism, kes teeb progressiivset tööd, majanduslikult tsentraliseerides ja liites tohuid maa-alasid. Niisugune vastuväide aga ei õigusta, vaid süüdistab veel tugevamini meie sotsialiste-šoviniste, keda tuleks nimetada tsaristlik-puriškevitšlikeks sotsialistideks (nagu Marx nimetas lassallasi kuninglikeks preisi sotsialistideks).⁴⁴ Oletame isegi, et ajalugu otsustab küsimuse suurvene suurriikliku kapitalismi kasuks saja ja ühe väikerahvuse vastu. See pole võimatu, sest kogu kapitali ajalugu on vägivalda ja röövimise, vere ja pori ajalugu. Ja meie pole üldsegi tingimata väikeriikide

pooldajad; meie oleme *muude võrdsete tingimuste puhul* tingimata tsentralisatsiooni poolt ja föderatiivsuhete väikekodanliku ideaali vastu. Aga isegi sel juhul, esiteks, pole mitte meie asi, demokraatide asi (rääkimata juba sotsialistidest) aidata Romanovil-Bobrinskil-Puriškevitšil kägistada Ukrainat jne. Bismarck sooritas oma moodi, junkurlikult, ajalooliselt progressiivse töö, tore oleks aga see «marksist», kes selle põhjal mõtleks õigustada sotsialistlikku abi Bismarckile! Ja seejuures aitas Bismarck kaasa majanduslikule arenemisele, ühendades killustatud sakslased, keda rõhusid teised rahvad. Suurvenemaa majanduslik õitseng ja kiire arenemine nõuab aga maa vabastamist suurvenelaste vägivallast teiste rahvaste kallal — selle erinevuse unustavad meie tõsivene peaaegu-Bismarckide kumardajad.

Teiseks, kui ajalugu otsustab küsimuse suurvene suurriikliku kapitalismi kasuks, siis sellest järeldub, et seda suurem on suurvene proletariaadi *sotsialistlik* osa kapitalismi poolt tekitatava kommunistliku revolutsiooni peamise tõukejõuna. Proletariaadi revolutsiooniks on aga vaja tööliste pikaajalist kasvatamist *täieliku* rahvusliku võrdsuse ja vendluse vaimus. Järelikult just suurvene proletariaadi huvide seisukohalt on vajalik rahvahulka pikaajaline kasvatamine kõigi suurvenelaste poolt rõhutavate rahvaste täieliku üheõigusluse ja enesemääramise õiguse kõige otsustavamana, järjekindlana, julgema, revolutsioonilisema kaitsmise mõttes. Suurvenelaste rahvusliku uhkuse huvid (mitte orjalikult mõistetud) langevad ühte suurvene (ja kõigi teiste) proletaarlaste *sotsialistlike* huvidega. Meie eeskujuks jääb Marx, kes, elanud aastakümneid Inglismaal, muutus pooleldi inglaseks ja nõudis Iirimaa vabadust ja rahvuslikku sõltumatust inglise tööliste sotsialistliku liikumise huvides.

Meie kodukasvanud sotsialistlikud šovinistid aga, Plehanov jt., on sel viimasel ja oletataval juhtumil, mida me vaatlesime, mitte ainult oma kodumaa, vaba ja demokraatliku Suurvenemaa reetjad, vaid ka kõigi Venemaa rahvaste proletaarse vendluse, s. o. sotsialismi ürituse reetjad.

MÄRKUSED

¹ Artikli «Kriitilisi märkmeid rahvusküsimuse kohta» kirjutas Lenin 1913. aasta oktoobris-detsembris. Artikkel avaldati samal aastal bolševike legaalses ajakirjas «Prosveštšeniye» nr. 10, 11 ja 12.

Enne artikli kirjutamist pidas Lenin 1913. aasta suvel mitmes Sveitsi linnas — Zürichis, Genfis, Lausanne'is ja Bernis — rahvusküsimust käsitlevaid referaate.

1913. aasta sügisel esines Lenin rahvusküsimust käsitleva pikema ettekandega VSDTP Keskkomitee ja parteitöötajate Poronini nõupidamisel. Lenini ettekande alusel võeti vastu tema poolt kirjutatud resolutsioon. Pärast nõupidamise lõppemist hakkas Lenin kirjutama artiklit «Kriitilisi märkmeid rahvusküsimuse kohta». — 5.

² «Zait» («Aeg») — nädalaleht, Bundi häälekandja; ilmus Peterburis juudi keeles 1912. aasta 20. detsembrist 1912 (2. jaanuarist 1913) 5. (18.) maini 1914. — 5.

³ «Dzvin» («Kell») — menševistliku suunaga legaalne natsionalistlik kuukiri; ilmus ukraina keeles Kiievis 1913. aasta jaanuarist 1914. aasta keskpaigani. Kokku anti välja 18 numbrit. Ajakirja kaastööliseks olid V. Vinnitsenko, L. Jurkevits (Röbalka), S. Petljura, G. Aleksinski, P. Axelrod, L. Trotski jt. Esimese imperialistliku maailmasõja puhkemisel lõpetati ajakirja väljaandmine. — 5.

⁴ «Russkoje Slovo» («Vene Sõna») — päevaleht; ilmus Moskvas alates 1895. aastast (esimene, proovinumber ilmus 1894. aastal); väljaandjaks oli I. D. Sõtin. See vormiliselt parteitu ajaleht kaitses Vene kodanluse huviseid mõõdukate liberaalide seisukohalt. Ajaleht andis laialdast informatsiooni. Esimesena kõigist Venemaa ajalehtedest saatis ta oma kirjasaatjad kõigisse Venemaa suurtesse linnadesse ja paljudesse teiste riikide pealinnadesse.

Ajaleht suleti 1917. aasta novembris Nõukogude-vastaste laimuteadete avaldamise pärast. Alates 1918. aasta jaanuarist ilmus ta mõnda aega «Novoje Slovo» ja «Naše Slovo» nime all; 1918. aasta juulis suleti ajaleht lõplikult. — 6.

⁵ Bund («Leedu, Poola ja Venemaa Juudi Töölise Üldine Liit») organiseeriti 1897. aastal juudi sotsiaaldemokraatlike rühmade asutaval kongressil Vilnos; ühendas peamiselt Venemaa läänepiirkondade juudi käsitöölise poolproletaarseid elemente. VSDTP I kongressil (1898) astus Bund VSDTP koosseisu «autonoomse organisatsioonina, kes on iseseisev ainult nendes küsimustes, mis puudutavad spetsiaalselt juudi proletariaati» («NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused», I osa, lk. 16).

Bund kandis Venemaa tööliikumisse natsionalismi ja separatismi. 1901. aasta aprillis otsustas Bundi IV kongress muuta organisatsioo-

nilisi suhteid VSDT Parteiga, mis olid VSDTP I kongressil kindlaks määratud. Kongress deklareeris oma resolutsioonis, et ta peab VSDT Parteid rahvuslike organisatsioonide föderatiivseks koondiseks ja et Bund kuulub temasse ühe föderatiivse osana.

VSDTP II kongressil esinesid bundistid nõudmisega, et Bund tunnistataks juudi proletariaadi ainukeseks esindajaks. Pärast seda kui kongress oli selle nõudmise tagasi lükanud, astus Bund parteist välja. 1906. aastal võeti Bund partei IV (ühinemise) kongressi otsuse alusel uuesti VSDTP koosseisu.

VSDTP ridades toetasid bundistid pidevalt partei oportunistlikku tiiba («ökonomiste», menševikke, likvidaatoreid) ning võitlesid bolševike ja bolševismi vastu. Bolševike programmi nõudmisele — rahvuste enesemääramise õigusele — seadis Bund vastu rahvusliku kultuurautonoomia nõudmise. Stolõpini reaktsiooni ja revolutsiooni uue tõusu ajal asus Bund likvidaatorite seisukohal ja võttis aktiivselt osa parteivastase Augustibloki loomisest. Esimese maailmasõja ajal (1914—1918) asusid bundistid sotsiaalsõvinismi positsioonidel. 1917. aastal toetas Bund kodanlikku Ajutist Valitsust ja võitles Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni vaenlaste poolel. Välisriikide sõjalise interventsiiooni ja Kodusõja aastail ühinesid Bundi juhid kontrrevolutsiooni jõududega. Samal ajal algas Bundi lihtliikmete hulgas murrang nõukogude võimuga koostöötamise kasuks. 1921. aasta märtsis Bund likvideerus, kusjuures üks osa tema liikmetest astus üldistel alustel VK(b)P ridadesse. — 9.

⁶ Mõeldud on Austria Sotsiaaldemokraatliku Partei kongressi, mis toimus Brünnis (Austria) 24.—29. septembrini 1899 (ukj.). Kongressi päevakorra keskseks küsimuseks oli rahvusküsimus. Kongressil esitati kaks resolutsiooni, mis väljendasid erinevaid seisukohti: 1) partei Keskkomitee resolutsioon kaitses üldiselt rahvuste territoriaalset autonoomiat ja 2) Lõunaslaavia Sotsiaaldemokraatliku Partei komitee resolutsioon, milles kaitsiti eksterritoriaalset rahvuslikku kultuurautonoomiat.

Kongress lükkas rahvusliku kultuurautonoomia programmi üksmeelselt tagasi ja võttis vastu kompromissresolutsiooni, mis tunnistas rahvuslikku autonoomiat Austria riigi piirides (vt. V. I. Lenini artiklit «Rahvusprogrammi ajaloost Austrias ja Venemaal», Teosed, 20. kd., lk. 80—82).

Lenin märkis, et kongressil esitati kaks argumenti rahvusliku kultuurautonoomia programmi vastu: esimene — et see tooks kaasa kleerikalismi tugevnemise, ja teine — et «selle tulemuseks oleks šovinismi jäädvustamine, tema kandmine igasse väikesesse kogukonda, igasse väikesesse rühma» — tsiteeritakse Brünni kongressi ametlikke protokolle, lk. 92. — 20.

⁷ SJTP (Sotsialistlik Juudi Töölispartei) — väikekodanlik natsionalistlik organisatsioon, mis tekkis 1906. aastal. SJTP programmi aluseks oli juutide rahvusliku autonoomia nõudmine — luua eksterritoriaalsed juudi parlamendid (seimid), kes on volitatud otsustama Vene juutide poliitilise korralduse küsimusi. SJTP oli lähedane esseeridele ja pidas koos nendega võitlust VSDTP vastu. — 21.

⁸ PPS — Poola Sotsialistlik Partei (Polska Partia Socjalistyczna) — reformistlik natsionalistlik partei, mis asutati 1892. aastal. Võtnud oma loosungiks võitluse sõltumatu Poola eest, tegi PPS Pilsudski ja tema pooldajate juhtimisel separatistlikku natsionalistlikku propagandat poola tööliste hulgas ja püüdis neid eemale kiskuda vene töölistega

ühisest võitlusest isevalitsuse ja kapitalismi vastu. Kogu PPS-i ajaloo kestel tekkisid selles parteis lihttöölise mõjutusel pahempoolsed rühmad. Mõned nendest ühinesid hiljem Poola töölisliikumise revolutsiooniliseks tiivaks.

1906. aastal lõhenes PPS kaheks fraktsiooniks: PPS-«levitsa» ja parempoolne, šovinistlik, niinimetatud PPS-«pravitsa» («revolutsiooniline fraktsioon»). Bolševike partei mõjutusel ning Poola Kuningriigi ja Leedu Sotsiaaldemokraatia toimel asus PPS-«levitsa» järkjärgult järjekindlatele revolutsioonilistele seisukohtadele.

Esimese maailmasõja aastail oli suur osa PPS-«levitsast» internationalistlikul seisukohal; 1918. aasta detsembris ühines ta Poola Kuningriigi ja Leedu Sotsiaaldemokraatiaga. Ühinenud parteid moodustasid Poola Kommunistliku Töölispartei (sellist nime kandis Poola Kommunistlik Partei 1925. aastani).

Parempoolne PPS jätkas Esimese maailmasõja ajal natsionaalšovinismi poliitikat. Ta organiseeris Galiitsia territooriumil Poola leegione, kes sõdisid Austria-Saksa imperialismi poole. Poola kodanliku riigi moodustamisega ühines parempoolne PPS 1919. aastal PPS-i osadega, mis paiknesid Saksamaa ja Austria poolt varem hõivatud Poola territooriumil, ja võttis endale uuesti nimeks PPS. Valitsuse eesotsas olles aitas ta kaasa võimu üleminekule Poola kodanluse kätte, tegi kavakindlalt antikommunistlikku propagandat ja toetas Nõukogudemaa vastu suunatud agressiooni poliitikat, Lääne-Ukraina ja Lääne-Valgevene vallutamise ning rõhumise poliitikat. Üksikud PPS-i rühmad, kes ei olnud sellise poliitikaga nõus, astusid Poola Kommunistliku Partei ridadesse.

Pärast Pilsudski fašistlikku riigipööret 1926. aasta maikuus oli PPS parlamendis vormiliselt opositsioonis, tegelikult aga ei võidelnud ta aktiivselt fašistliku režiimi vastu ning tegi endiselt antikommunistlikku ja Nõukogude-vastast propagandat. PPS-i pahempoolsed elemendid tegutsesid neil aastail koos poola kommunistidega, rakendades mitmes kampaanias ühisrinde taktikat.

Teise maailmasõja ajal lõhenes PPS uuesti. Tema reaktsiooniline šovinistlik osa, võtnud endale nimeks «Wolność, Równość, Niepodległość» («Vabadus, Võrdsus, Sõltumatus»), võttis osa reaktsioonilise Poola emigrantliku Londoni «valitsuse» tööst. PPS-i teine, pahempoolne osa, mis võttis endale nimeks «Poola Sotsialistide Töölispartei», astus 1942. aastal loodud Poola Töölispartei mõjutusel hitlerlike okupantide vastu võitlevasse rahvarindesse, pidas võitlust Poola vabastamise eest fašistlikust orjusest ja asus NSV Liiduga sõbralike suhete loomise positsioonile.

1944. aastal, pärast Poola idapiirkondade vabastamist Saksa okupatsioonist ja Poola Rahvusliku Vabastuskomitee moodustamist, võttis Poola Sotsialistide Töölispartei endale jällegi nimeks PPS ja hakkas koos Poola Töölisparteiga osa võtma rahvademokraatliku Poola ülesehitamisest. 1948. aasta detsembris ühinesid Poola Töölispartei ja PPS ning moodustasid Poola Ühinenud Töölispartei. — 22.

⁹ Lenin viitab J. V. Stalini artiklile «Marksism ja rahvusküsimus», mis avaldati 1913. aastal bolševike legaalses ajakirjas «Prosveštšeniye» nr. 3, 4 ja 5 pealkirjaga «Rahvusküsimus ja sotsiaaldemokraatia». Stalini teose neljandas peatükis on toodud Austria Sotsiaaldemokraatliku Partei Brünni kongressil vastuvõetud rahvusprogrammi tekst (vt. J. V. Stalin, Teosed, 2. kd., 1952, lk. 315).

¹⁰ Esitatud andmed võttis Lenin statistilisest kogumikust «Ühapäe-

vane riigi algkoolide loendus 18. jaanuaril 1911. I vihik, 2. osa. Sankt Peterburgi õpperingkond. Arhangelski, Vologda, Novgorodi, Olonetsi, Pihkva ja Sankt Peterburgi kubermang». Sankt Peterburg, 1913, lk. 72. — 28.

¹¹ «Przeglad Socjaldemokratyczny» («Sotsiaaldemokraatlik Ringvaade») — ajakiri; ilmus Poola sotsiaaldemokraatide väljaandel tihe-
das koostöös R. Luxemburgiga Krakovis aastail 1902—1904 ja 1908—1910. — 30.

¹² «Vestnik Jevropõ» («Euroopa Teataja») — liberaalkodanliku suuna ajaloolis-poliitiline ja kirjanduslik kuukiri; ilmus Peterburis aastail 1866—1918. Ajakirjas avaldati artikleid, mis olid suunatud revolutsiooniliste marksistide vastu. — 33.

¹³ Siin räägib Lenin kavatsetavast artiklist «Rahvuste enesemääramise õigusest», mille ta kirjutas 1914. aasta veebruaris-mais ning avaldas aprillis-juunis ajakirjas «Prosveštšeniye» nr. 4, 5 ja 6 (vt. Teosed, 20. kd., lk. 361—417). — 35.

¹⁴ «Die Neue Zeit» («Uus Aeg») — Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei teoreetiline ajakiri; ilmus Stuttgardis aastail 1883—1923. Ajakirja toimetajaks oli 1917. aasta oktoobrini K. Kautsky, seejärel H. Cunow. Ajakirjas avaldati esmakordselt mõned marksismi rajajate teosed, nagu K. Marxi «Gotha programmi kriitika», F. Engelsi «1891. aasta sotsiaaldemokraatliku programmi projekti kriitikast» jt. Engels abistas ajakirja toimetust oma nõuannetega ja arvustas teda sageli marksistid taganemise pärast. Ajakirjale tegid kaastööd XIX sajandi lõpu ja XX sajandi alguse Saksa ja rahvusvahelise töölisliikumise väljapaistvad tegelased, nagu A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, G. V. Plehhanov, P. Lafargue jt. Alates 90. aastate teisest poolest, pärast F. Engelsi surma hakkas ajakiri süstemaatiliselt avaldama revisionistide artikleid, nende hulgas E. Bernsteini artiklite sari «Sotsialismi probleemid», millega algas revisionistide sõjakäik marksismi vastu. Esimese maailmasõja aastail asus ajakiri tsentristlikul seisukohal, toetades faktiliselt sotsiaalšoviniste. — 38.

¹⁵ «Nautšnaja Mõsl» («Teaduslik Mõte») — menševistliku suunaga ajakiri; ilmus Riias 1908. aastal. — 38.

¹⁶ Vt. K. Marx, «Kapital», I kd., lk. 663. — 40.

¹⁷ Vt. 11. märkust. — 44.

¹⁸ Vt. 6. märkust. — 48.

¹⁹ Jutt on Teisest Ukraina ülemaalisest üliõpilaste kongressist, mis toimus Lvovis 19.—22. juunini (2.—5. juulini) 1913. Kongress korraldati suure ukraina kirjaniku, teadlase, ühiskonnategelase ja revolutsioonilise demokraadi Ivan Franko juubelipidustuste ajal. Kongressi tööst võtsid osa ka Venemaal elavate ukraina üliõpilaste esindajad. Kongressil esines ettekandega «Ukraina noorsugu ja rahvuse praegune olukord» ukraina sotsiaaldemokraat Dontsov, kes kaitses Ukraina «sõltumatus» loosungit. — 55.

²⁰ «Šlahhi» («Teed») — Ukraina üliõpilasliidu natsionalistliku suunaga häälekandja; ilmus Lvovis 1913. aasta aprillist 1914. aasta märtsini. — 55.

²¹ «Zemštšina» («Rahvas») — mustasajaliste päevaleht; ilmus Peterburis 1909. aasta juunist 1917. aasta veebruarini; Riigiduuma äärmiste parempoolsete liikmete häälekandja. — 57.

²² Lenin esitab väljenduse G. I. Uspenski olukirjeldusest «Vahimajake». — 58.

²³ Lenin esitab väljenduse A. S. Gribojedovi komöödiast «Häda mõistuse pärast». — 61.

²⁴ «Naprzód» («Edasi») — Galiitsia ja Sileesia Sotsiaaldemokraatliku Partei keskhäälekandja; ilmus Krakovis 1892. aastast alates. Ajaleht väljendas väikekodanlikku, natsionalistlikku ideoloogiat. Lenini iseloomustuse järgi oli see «väga halb ja hoopiski mitte marksistlik häälekandja». — 64.

²⁵ Lenin mõtleb 1863.—1864. aasta Poola rahvuslikku vabastus-ülestõusu, mis oli suunatud tsaariisevalitsuse ikke vastu. Ülestõusu vahetuks põhjuseks oli eriline nekrutivõtmine, mille tsaarivalitsus ja Poola valitsevad ringkonnad otsustasid läbi viia, et kõrvaldada linnadest suurt hulka revolutsiooniliselt meelestatud noorsugu. Algul juhtis ülestõusu rahvuslik keskkomitee, mille oli moodustanud väikeaadlike «punaste» partei 1862. aastal. Tema programmis nõuti Poola rahvuslikku iseseisvust, kõigi Poola meeskodanike võrdõiguslikkust olenemata nende usutunnistusest ja päritolust, talupoegade poolt haritava maa andmist nende täielikuks omandiks ilma väljaostumaksuta, teoorjuse kaotamist, mõisnikele maa eest hüvituse maksmist riiklike summade arvel jne. Selline programm tõmbas ülestõusule kaasa kõige mitmesugusemad Poola elanikkonna kihid: käsitöölised, töölised, üliõpilased, väikeaadlikest haritlased, ühe osa talupoegadest ja vaimlikest.

Ülestõusu käigus ühinesid sellega veel «valgete» partei (suur-maomanike-aristokraatide ja suurkodanluse partei) ümber koondunud elemendid, kes püüdsid ülestõusu oma huvides ära kasutada ning Inglismaa ja Prantsusmaa abil tsaarivalitsusega kasulikku kokkulepet saavutada.

Venemaa revolutsiooniline demokraatia suhtus ülestõusnutesse suure poolehoiuga. N. G. Tšernõševskiga seotud salauhingu «Maa ja Vabadus» liikmed püüdsid ülestõusu kõigiti abistada. «Maa ja Vabaduse» Keskkomitee andis välja läkituse «Vene ohvitseridele ja sõduritele», mida levitati ülestõusnuid rahustama saadetud vägedes. A. I. Herzen ja N. P. Ogarjov avaldasid «Kolokolis» poola rahva võitlusele pühendatud artikleid ja andsid ülestõusnutele ainelist abi.

«Punaste» partei ei näidanud üles järjekindlust ja laskis revolutsioonilise initsiatiivi käest ära minna. Selle tagajärjel läks ülestõusu juhtimine «valgete» partei kätte, kes aga olid ülestõusu reetjad. 1864. aasta suveks surusid tsaariväed ülestõusu julmalt maha.

K. Marx ja F. Engels pidasid Poola 1863.—1864. aasta ülestõusu progressiivseks nähtuseks, suhtusid sellesse suure poolehoiuga ning soovisid poola rahvale võitu oma rahvuslikus vabadusvõitluses. Londonis elavate saksa emigrantide nimel kirjutas Marx üleskutse poolakate abistamiseks. — 71.

²⁶ Lenin mõtleb W. Liebknechti mälestusi K. Marxist. (Vt. kogumikku «Mälestusi Marxist ja Engelsist», 1961, lk. 99.) — 73.

²⁷ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXIV kd., 1931, lk. 348, v. k. — 73.

²⁸ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXI kd., 1932, lk. 210—211, v. k. — 73.

²⁹ K. Marx ja F. Engels, Valitud kirjad, 1953, lk. 148, 178, 178—179, v. k. — 74.

³⁰ «The Times» («Ajad») — 1785. aastal Londonis asutatud päevaleht; üks suuremaid Inglise kodanluse konservatiivseid ajalehti. — 75.

³¹ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXIII kd., 1932, lk. 413—414, v. k. — 75.

³² K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXIII kd., 1932, lk. 464, 480, 488, v. k. — 75.

³³ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXIV kd., 1931, lk. 133, 240—241, 233, v. k. — 76.

³⁴ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XXIV kd., 1931, lk. 250, v. k. — 76.

³⁵ «The New York Daily Tribune» — Ameerika ajaleht, ilmus aastail 1841—1924. Kuni 50. aastate keskpaigani oli ajaleht Ameerika viigide pahempoolse tiiva häälekandja, seejärel aga vabariikliku partei häälekandja. 1851. aasta augustist 1862. aasta märtsini tegi ajalehele kaastööd K. Marx. Suure hulga artikleid ajalehele kirjutas K. Marxi palvel F. Engels. Euroopas saabunud reaktiooni ajal kasutasid K. Marx ja F. Engels laialtlevinud ja tolle aja kohta progressiivset ajalehte kapitalistliku ühiskonna pahede paljastamiseks. Ameerika kodusõja ajal katkes K. Marxi kaastöö ajalehele. Tähtsat osa suhete katkemises Marxi ja «The New York Daily Tribune'i» vahel etendas asjaolu, et toimetuses tugevnesid orjapidajatega kompromissile jõudmise meeoleolud ja et ajaleht lahkus progressiivsetelt positsioonidelt. Edaspidi muutus ajalehe suund järjest parempoolsemaks. — 77.

³⁶ K. Marx ja F. Engels, Valitud kirjad, 1953, lk. 230, 231, v. k. — 77.

³⁷ Lenin tsiteerib G. V. Plehhanovi artiklit «Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Partei programmi projekt», mis avaldati «Zarja» 4. numbris 1902. aastal.

«Zarja» — marksistlik teaduslik-poliitiline ajakiri; ilmus legaalselt ajalehe «Iskra» toimetuse väljaandel aastail 1901—1902 Stuttgardis. Kokku ilmus ajakirja neli numbrit (kolm raamatut): nr. 1 — 1901. aasta aprillis (tegelikult ilmus 23. märtsil uue kalendri järgi), nr. 2—3 — 1901. aasta detsembris ja nr. 4 — 1902. aasta augustis. Ajakirja ülesanded olid ette nähtud «Iskra» ja «Zarja» toimetuse teadaande projektis, mille V. I. Lenin Venemaal kirjutas (vt. Teosed, 4. kd., lk. 282—292). «Iskra» ja «Zarja» toimetuses tekkinud lahkkelide ja konfliktide ajal 1902. aastal püüdis Plehhanov ajakirja ajalehest eraldada, et jätta «Zarja» toimetamine enda kätte. Kuid tema ettepanekut ei võetud vastu ja nendel häälekandjatel oli kogu aeg ühine toimetus.

Ajakiri «Zarja» kritiseeris rahvusvahelist ja Vene revisionismi ning kaitses marksismi teoreetilisi aluseid. «Zarjas» avaldati Lenini artiklid: «Juhuslikke märkmeid», «Semstvo tagakiusajad ja liberalismi Hannibalid», «Härrad «arvustajad» argaarküsimuses» (teose «Agraarküsimus ja «Marxi arvustajad»» neli esimest peatükki), «Sisepoliitiline ringvaade», «Vene sotsiaaldemokraatia agraarprogramm», samuti G. V. Plehhanovi artiklid: «Meie kriitikute kriitika. 1. osa. Hr. P. Struve Marxi sotsiaalse arenemise teooria kriitiku osas», «Cant Kanti vastu ehk hr. Bernsteini vaimne testament» jt. — 80.

³⁸ Väljendus on võetud M. J. Saltõkov-Štšedrini olukirjeldustest «Piiri taga». — 85.

³⁹ V. I. Lenin esitab väljenduse N. G. Pomjalovski teostest «Jutus-tusi bursast». — 85.

⁴⁰ Lenin toob sõnad Sevastopoli soldatite laulust lahingu kohta Tšornaja jõel 4. augustil 1855 Krimmi sõja ajal. Laulu autoriks oli L. N. Tolstoi. — 87.

⁴¹ Ühinenud Aadli Nõukogu — feodaalmõisnike kontrrevolutsiooni-line organisatsioon, mis kujunes välja 1906. aasta maikuu kubernangude aadlikogude volinike esimesel kongressil ja eksisteeris 1917. aasta oktoobrini. Organisatsiooni peamiseks ülesandeks oli isevalit-

susliku korra, mõisnike suurmaavalduse ja aadli eesõiguste kaitsmine. Ühinenud Aadli Nõukogu eesotsas olid krahv A. A. Bobrinski, vürst N. F. Kassatkin-Rostovski, krahv D. A. Olsufjev, V. M. Puriškevits jt. Lenin nimetas Ühinenud Aadli Nõukogu «ühinenud feodaalide nõukoguks». Ühinenud Aadli Nõukogu oli tegelikult pooleldi valitsusorgan, kes dikteeris valitsusele feodaalide huvisid kaitsvaid seadusandlikke akte. Suur osa Ühinenud Aadli Nõukogu liikmetest kuulus Riiginõukogu ja mustasajaliste organisatsioonide juhtivate keskuste koosseisu. — 92.

⁴² V. I. Lenin toob tsitaadi N. G. Tšernõševski romaanist «Proloog» (vt. N. G. Tšernõševski, Kogutud teosed, XIII kd., 1949, lk. 197, v. k.). — 92.

⁴³ F. Engels, «Emigrantlik kirjandus» (vt. K. Marx ja F. Engels, Teosed, 2. väljaanne, 18. kd., lk. 509, v. k.). — 93.

⁴⁴ Vt. K. Marx ja F. Engels, Valitud kirjad, 1953, lk. 166, v. k. — 93.

SISUKORD

KRIITILISI MÄRKMEID RAHVUSKÜSIMUSE KOHTA	5
1. Liberaalid ja demokraadid keelte küsimusest	6
2. «Rahvuslik kultuur»	8
3. Natsionalistlik «assimilaatorluse» koll	12
4. «Rahvuslik kultuurautonoomia»	18
5. Rahvuste üheõiguslus ja rahvusvähemuse õigused	24
6. Tsentralisatsioon ja autonoomia	29
RAHVUSTE ENESEMÄÄRAMISE ÕIGUSEST	36
1. Mis on rahvuste enesemääramine?	36
2. Konkreetne ajalooline küsimuse käsitlus	41
3. Rahvusküsimuse konkreetsed iseärasused Venemaal ja tema kodanlik-demokraatlik ümberkujundamine	44
4. «Praktitsism» rahvusküsimuses	49
5. Liberaalne kodanlus ja sotsialistlikud oportunistid rahvusküsimuses	54
6. Norra lahkulöömine Rootsist	63
7. Londoni 1896. aasta rahvusvahelise kongressi otsus	68
8. Utopist Karl Marx ja praktiline Rosa Luxemburg	72
9. 1903. aasta programm ja selle likvideerijad	79
10. Lõppkokkuvõte	87
SUURVENELASTE RAHVUSLIKUST UHKUSEST	91
MÄRKUSED	95

Ленин Владимир Ильич. Критические заметки по национальному вопросу. — О праве наций на самоопределение. — О национальной гордости великороссов. На эстонском языке. Оформление: А. Сяде. Издательство «Ээсти Раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja E. Kasesalu. Kunstiline toimetaja S. Stern. Tehniline toimetaja R. Lillema. Korrektorid S. Aron ja M. Amon.

Laduda antud 11. V 1971. Trükkida antud 21. I 1972. Paber 54×84/16. Trükipoognaid 6,5. Tingtrükipoognaid 5,5. Arvestuspoognaid 6,08. Trükiarv 2000. Tellimise nr. 6925. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tän. 2. Hind 15 kop.

15 kop.

15 kop.

V. I. LENIN

**KRIITILISI
MÄRKMEID
RAHVUS-
KÜSIMUSE KOHTA**

**RAHVUSTE ENESE-
MÄÄRAMISE
ÕIGUSEST**

**SUURVENELASTE
RAHVUSLIKUST
UHKUSEST**